

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

**Kniha jako autorské umělecké dílo a možnosti i formy
selfpublishingu**

The book as an author's artwork and the possibilities and
forms of self-publishing

Magisterská diplomová práce

BcA. Michaela Balabánová

Obor: Ediční a nakladatelská praxe

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Lenka Pořízková, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne: Podpis:

Ráda bych zde poděkovala Mgr. Lence Pořízkové, Ph.D., za vedení práce, cenné rady a vědomosti, které se mnou sdílela i všem dalším, kteří mi poskytli konzultaci, nedocenitelné informace, vhledy i názory a svým blízkým za veškerou podporu v průběhu studií.

Obsah

Úvod	5
1. Teoretický přístup.....	8
2. Záměr, cíle a otázky	18
3. Metody výzkumu, tvůrčí proces a technologie	22
4. Kniha jako autorské umělecké dílo.....	24
4.1. Historický kontext.....	27
4.2. Současnost.....	34
4.3. Čtení díla a čtení autora	41
5. Možnosti Selfpublishingu	46
5.1. Historie	49
5.2. Současná situace	54
6. Selfpublishing, sebezprezentace a sebereprezentace	59
6.1. V kontextu umění	59
6.2. Filozofie a kognitivní vědy	62
7. Mezioborové a intermediální souvislosti a nová média.....	68
7.1. Selfpublishing a sebereprezentace v mediálním světě	71
7.2. Sociální média, fóra, iluzivní realita a BCI.....	76
7.3. Rozšířené stavy čtení	80
8. K praxi	85
8.1. Vlastní zkušenost	85
8.2. Jednotlivé projekty	88
Autorské knihy.....	88
Publikační projekty v prostředí nových médií.....	90
8.3. Stručně k interpretaci praktické části.....	92
9. Závěry	94
Anotace.....	99
Resumé	101
Literatura	103
Přílohy.....	108
Tabulka k rozsahu práce v rámci selfpublishingu.....	108
Fotodokumentace jednotlivých projektů.....	109

Úvod

V této diplomové práci se zabývám knihou jako autorským uměleckým dílem, mapuji a interpretuji formy i možnosti selfpublishingu, zaměřuji se na jeho význam. Kniha je pro mne základním modelovým příkladem sebevyjádření i prvkem spojujícím jednotlivé přístupy jakožto médium, zdroj inspirace a informací pro nejen vědeckou a tvůrčí činnost, ale stává se i příkladnou výslednicí takové práce, dokáže obsáhnout různé vizuální formy, může sloužit jako předloha či zdroj pro audiovizuální materiál. Problematiku zkoumám, analyzuji, interpretuji a hodnotím v několika zdánlivě odlišných rovinách, v nichž nacházím jednotící hledisko v samotném autorství, v podstatě umění i komunikace. Můj přístup je silně ovlivněn dlouhodobou tvůrčí činností, studiem umění i zkušenostmi s prací v oblasti kultury a vzdělávání. Tyto vlivy se snažím reflektovat a svým způsobem se stávají východiskem a základním kritériem pro výběr dat, metod, teoretického i praktického přístupu. Empirická část je pak postavena na zpracování vlastních publikací, s nimiž pracuji v souladu s principy selfpublishingu a angažuji se jako autor textů i obrazů, redaktor, nakladatel i distributor. Odvedená práce pak zčásti slouží jako výzkum, zdroj zkušeností a informací pro teoretickou část i jako materiál pro interpretaci.

Během studia nových médií a pak malby na Fakultě umění Ostravské univerzity jsem se seznámila s akademickým přístupem k výtvarnému umění a více než deset let sbírám zkušenosti i v oblasti kultury a volné tvorby. To vše mne vede k přesvědčení, že zkoumání autorství při snaze posílit jeho svobodu i zodpovědnost a hledání jeho kongruence, schopnosti a míry jeho reflexe (nejen samotným autorem) odpovídající celé skutečnosti, jsou právě ty aspekty (sebe)publikačního procesu, v nichž je možné najít zaklenutí, spojnicí, sjednocující hledisko i východisko pro práci s širokou problematikou nejen tvůrčího sebevyjádření, jeho vzniku i interpretace.

V reflektovaném přístupu k subjektivitě, autenticitě i proměnlivosti interpretace na straně autora i recipienta se z mého pohledu nachází základ pro veškerou možnou komunikaci nejen tvůrčího charakteru. Je to právě jedinečnost každé osobnosti účastnící se komunikačního aktu nebo publikačního okruhu, její situace, pozice, zkušenosti, znalosti, schopnosti, možnosti, intence, motivace, hodnoty i vztahy, co utváří a určuje povahu interpretace, jejíž autorství je třeba posilovat nejen na straně tvůrce, ale i příjemce. Vůle i abilita dostát vlastním ideálům a záměrům i potřeba a zájem je skutečně reflektovat ve výsledku i procesu činnosti, nevytěšňovat, je základem pro vzájemné porozumění i tendenci k objektivitě jakéhokoli hodnocení, posuzování vlastní situace, jednání i práce v tomto duchu je tím, co tvoří jádro konceptu kongruence pro psychologii, je konstruktivní pracovat podobně i s autorstvím s individuální osobností neoddělitelně spjatým. Z pohledu editorského vidím v selfpublishingu autorské práce fenomén skýtající příležitost vstoupit do mezioborového diskurzu spojujícího nejen oblasti humanitních věd a studií, pro něž je problematika hledání „společné řeči“ a podstaty i definic umění, nejen jeho publikace, komunikace i interpretace stále aktuální, čímž se zabývám v části teoretické.

V současnosti stále více ovlivněné vývojem a rozšiřováním působnosti technologií nabývá z mého pohledu autorství jako takové významu nejen v oblasti umění, řemesla, ale též vědy jakožto jádra a základu veškeré činnosti s intencí k posílení a ochraně práva, zákonodárné i výkonné moci i mediálního světa a komunikace, která v ideálním případě vše spojuje, jsou-li dostatečně chráněny základní humanistické hodnoty, práva a svobody. Zodpovědné a reflektované autorství interpretace formy i obsahu vidím jako základní prvek pro posílení těchto vztahů, je příležitostí pro autora i recipienta vstoupit do zodpovědného kontaktu s informací a svobodně s ní pracovat, jako i s vlastní osobností a společností, spojuje subjekt, objekt i instituce.

Mezi schopností i vůlí vysvětlit a porozumět se mohou snáze navazovat, udržovat, a kultivovat vztahy, v tomto pomyslném prostoru, v němž se nachází ty osobní a společenské, celý svět vyjadřovacích prostředků a médií, je možné je chránit, pokud pozornost věnovaná publikačnímu i komunikačnímu procesu neustává a posiluje. K vlastnímu překvapení jsem během této intenzivní a dlouhodobé práce zjistila, že historie, současnost i jasná definice svobodného autorství je stále více konceptem a ideálem, než známou a jistou teorií i praxí, což posílilo mou motivaci pro tuto práci. Stejně tak objevené, ale právě i neobjevené, informace v průběhu zkoumání tématu mne přivedly k intenzivnějšímu myšlení o cenzuře jako o stále přítomné manipulaci s komunikací, jejím zkreslování, umlčování a vytěsňování. Pro hledání konstruktivních způsobů práce s těmito jevy, odpovědí i možných východisek jsem se vydala vstříc kognitivním vědám. V širokém kontextu sebevyjádření, nejen umění a odborné činnosti, vidím jasnou spojnici autorství s individuální osobností, jejím pojetím, a pomocí konceptu kongruence se zaměřuji na možnosti posílení autorské zodpovědnosti přímo ovlivňující svobodu.

Pro kontakt s publikačním procesem jsem využila své tvůrčí zkušenosti i předešlé studium a svůj přístup jsem se rozhodla prakticky zakotvit v materializaci vlastních textů, jejich publikaci při pozornosti věnované vícero mediálním prostředkům. Můj dlouhodobý zájem o kognitivní vědy mne pak podpořil v širším náhledu na celou věc, umění, tvorbu, média i osobnost autora. Individuální, originální a reflektovaný přístup k sebevyjádření vidím jako základnu pro posílení svobodné a zároveň zodpovědné komunikace i ochrany individuálních a společenských hodnot, což vnímám jako nezbytné nejen pod stále sílícím vlivem technologií a jejich zneužíváním totalitního rázu. V takové situaci může být snaha o svobodné i zodpovědné autorství, sebevyjádření i interpretace, jedinou možností, jak s takovým působením pracovat či se mu bránit.

1. Teoretický přístup

Téma, které jsem zvolila, je velmi široké, přesto v něm nacházím určitým způsobem sjednocující pohled a koncept využitelný nejen v oblasti knižní kultury. Může se zdát, že selfpublishing je novinka či trend týkající se nakladatelů, redaktorů a profesionálních nebo alternativních autorů, při bližším pohledu se rychle vyjeví, že se jedná o fenomén prostupující všechny sféry lidské činnosti. Tak i kniha, svazek textu v nějaké konkrétní formě, je součástí lidského života v mnoha podobách, které se mohou vzdálit od ikonické představy klasického literárního díla natolik, nakolik se různí a vyvíjí individuální možnosti a schopnosti interpretace i společenská, technologická a mediální situace. I samotný jazyk či text má mnoho významů či podob. V průběhu historie se ze znaků ručně zaznamenávaných staly tištěné, díky technologii stále přesněji multiplikovatelné, informace jsou dnes přenositelné tak lehce, že se zdají stále více téměř nehmotné jako i užití nosiče a média.

Pokud byl pro literaturu a přenos informací obecně přelomový vynález knihtisku, informační technologie radikálně proměnily samotné chápání celé problematiky. Ačkoli jsou možnosti mnohdy ohromující a efektní, často jen odhalují a posilují působení některých prastarých a známých principů¹. Touto optikou se snažím na celou situaci nazírat, nemám zde ambice kvantifikovat konkrétní data ze světa umění a knižního trhu nebo hodnotit situaci detailně z ekonomického pohledu. Při snaze tato data reflektovat a vztahovat se k nim se zaměřuji spíše na kvalitativní projevy a proměny kulturních, společenských, politických či osobních faktorů. Hlavní jednotící sílu pak hledám v autorství a sebevyjádření, v osobnosti toho, kdo zveřejňuje svou práci.

¹ Umberto Eco například upozorňuje na to, že pokrok může znamenat i dva kroky dozadu, například návrat k větrné energii místo ropy. ECO, Umberto, 2016. *Od hlouposti k šílenství: zprávy o tekuté společnosti*. Přeložil Helena LERGETPORER, přeložil Gabriela CHALUPSKÁ, přeložil Kateřina VINŠOVÁ. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-1933-6.

Když jsem vyhledávala informace k tématům selfpublishing, sebereprezentace či sebereprezentace, nacházela jsem mimo odborné články týkající se kultury, filozofie a psychologie spíše zmínky v souvislosti se specifickým marketingovým trendem vztahujícím se k prezentaci a distribuci vlastní činnosti, a to ve výrazně větším zastoupení. Na internetu je možné vyhledat mnoho tipů a návodů, jak propagovat a publikovat svou práci, jak nejlépe prodat nápady, sebe sama a zvýšit své společenské postavení či vylepšit kariéru – toto je hledisko, které v této práci nechci podpořit, pro mne vyjevuje nebezpečnou komodifikaci autorství a materiálu tohoto druhu je skutečně nepřehledné množství. V češtině je odborných textů mnohem méně, fenomén selfpublishing je reflektován převážně v literárním poli v oblasti fandom kultury, tvorby zinů nebo undergroundu². Tento náhled na problematiku je pravděpodobně dán bohatou historií českého samizdatu, který s tématem souvisí, hraje významnou roli ve zdejších kulturním prostředí a pozornost odborníků směřuje dále do minulosti převážně v tomto konkrétním kontextu.

V souvislosti s prostou skutečností, k níž dochází stále znova různé filozofické teze, že text je jakousi základní informační formou a ve své struktuře obsahuje sdělení tvořená kromě slov také symboly, ideami či obrazy, je viditelná možnost působení podobných principů i v jiných oblastech umění, kultury i vědy. Z této literární podstaty skutečnosti vychází mnoho umělců, například Apollinaire používá své pásmo a symbolicky předznamenává fenomén filmu, když vytváří ve svých básních sugestivní obrazotvorné momenty, které se prolínají tak, jako by někdo stříhal pásmo filmové³. Určitá textovost a literární podstata⁴ vnímání spojuje veškerá média, různé teorie i praxe. Současnost vnáší

² BLAŽEK, Radek, 2016. Selfpublishing v českém prostředí a změny na knižním trhu s ním spojené. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Halada, Jan.

³ APOLLINAIRE, Guillaume. Alkoholy. Přeložil Petr KOPTA. Praha: Garamond, 2016. ISBN 978- 80- 7407-277-2.

⁴ HÁJEK, Martin, 2014. Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studie. ISBN 978-80-7419-161-9., (s. 32)

do situace zdánlivě další rozměr, když se například ukazuje, že za použití specifického jazyka je možné pomocí textu programovat obraz na obrazovce, ale i iluzivní realitu, pro niž se vžilo pojmenování virtuální. Výraz pojmenovává simulovanou skutečnost utvářenou pomocí působení technologie na lidské vnímání, ale také tu, v níž se v rámci individuálního prožívání formují myšlenky, představy a ideály skrze obraz a jazyk myšlený i sdílený primárními i sekundárními médii. V ohromném a všudypřítomném vlivu nových médií a technologií se téměř ztrácí náhled na podobnost i rozdílnost nejasně definovaných vlastností a možností technologické simulace se světem imaginace, duše či prostě vnitřní skutečností, v níž jsou interpretovány nejen umělecká díla jako vlastní pocity a dojmy. Právě s touto podobností dále pracuji a snažím se nahlížet ze široka na fenomény autorství, svépomocné publikace, tvorby a všeobecně práce s informacemi, na to, v jakém vztahu jsou s osobností (self) a zveřejněním (publishing), tak i potažmo celým veřejným prostorem, jak se ovlivňují i podmiňují.

V této práci budu opakovaně užívat některé pojmy, většina z nich je pro téma klíčových. Jejich obsahy a souvislosti jsou ovlivňovány aktuální situací, v níž nepanuje jasná shoda ohledně definic, metodologie či přístupu. V nejasné situaci se pohybují široké oblasti nejen humanitní vědy, různé interpretace se nevztahují jen ke konkrétním pojmům, ale celým teoriím, oborům a samotným fenoménům (nejen v odborné sféře). Terminologie se úzce dotýká základních témat práce, pojmy nahlížím široce i podrobně, reflektuji jejich zaužívané významy, vztahuji je k získaným informacím i je dále interpretuji. Pokouším se tak zároveň naznačit souvislosti významu, obsahu i forem selfpublishingu, které samy o sobě přesahují hranice jedné odborné oblasti a pro jejich uchopení je nápomocný pohled více různých oborů. Téma autorské práce reflektuji subjektivně a autenticky v rámci praktického zpracování, ale částečně i v rámci kvalitativní analýzy a interpretace dat i ve vztahu k aktuální

společenské a kulturní situaci či historickému kontextu. Vzhledem k širokým možnostem různých přístupů k tvůrčí činnosti, autorství, pojetí umění i lidské osobnosti je pro mne nevhodnější neuzavírat se žádné humanitní vědě ani oboru, pracuji s pohledy klasické literární vědy a kunsthistorie, ale i dalších současných humanitních studií, psychologie, užitého umění i filozofie při snaze o částečnou reflexi společenských, politických a ekonomických souvislostí. Jednotícím prvkem je mi svépomocná, autorská a umělecká publikační práce, v níž při snaze ji reflektovat ve všech fázích komunikačního okruhu potřebuji nejen takto různé vhledy, ale též široký interpretační rámec.

Je pro mne důležité pokusit se přiblížit situaci umění, která je proměnlivá a nejistá. Nachází se v oblasti průniku všech oborů lidského zájmu a odráží aktuální situaci i kulturní a historické souvislosti. Neustále se vyvíjející technologie, potřeby i poptávka a trendy ovlivňují formy i obsahy uměleckých děl, produktů kulturního průmyslu i další tvůrčí činnosti, na tyto proměny pak reagují i teoretické přístupy, kritika či vzdělávání. Vše se odehrává stále rychleji, technologie katalyzují známé jevy, proměnlivost situace je ve vztahu s vývojem mediálního prostředí. Výrazem diskurz v práci označuji teoretické a informační pole, s jehož přístupy a aparátem pracuji a nepoužívám jej pouze v případech, v nichž je debata uzavřená. Například v případě umění vnímám dialektické možnosti jako určující pro další směřování, ačkoli se může zdát, že základní otázky jsou stále tytéž, hledání odpovědí na ně je mnohdy hybnou silou, inspirací a motivací k praktické i teoretické práci, vyzývají k mezioborové a širší komunikaci. Téma publikace a možností sdílení informací i interpretace textových, obrazových i audiovizuálních materiálů prostupuje nejen humanitní vědy, nabízí široký prostor k výzkumu a teoretické činnosti, přináší mnoho otázek a problémů, které vědce, autory, ale i politiky, média a společnost staví do situace, v níž je téměř nevyhnutelné se jím zabývat.

Pro vymezení významu sousloví autorské umělecké dílo mi připadá vhodné vyjít z původního znění autorského Zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů. „Předmětem práva autorského je dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě...“⁵ V souladu s tímto i dalším zněním s tématem pracuji a nahlížím na něj z dalších hledisek. Zákon upravuje autorská práva k dílu majetková i osobnostní. Problematika, kterou se zabývám, reaguje více na druhou zmíněnou oblast a úzce s ní souvisí.

Je podstatné uchopit slovo autor. Latinské auctor, původce, tvůrce, označuje osobu, která realizuje dílo, jejíž tvůrčí akce dává vzniknout něčemu vnímatelnému. Skutečné autorství je originální v tom smyslu, že je původní, patří přímému původci díla, myšlenky, projektu, zanechává ve výsledku určitou stopu, autor do něj vkládá určité sdělení (kód). Neexistuje spolehlivá záruka, že dekódované sdělení, bude shodné s vloženým, výklad vyžaduje něco, v čem Roland Barthes⁶ vidí autorovu smrt. Je to též samostatné autorství v pozici toho, kdo vytváří vlastní interpretaci. Dario Compagno ve své práci *Theories of Authorship and Intention in the Twentieth Century*⁷ nahlíží na tento teoretický vývoj jako na zásadní změnu v ideálním postoji kritiky vůči uměleckému dílu. Pro mou práci je jedním z východisek přesvědčení, že pozornost věnovaná reflektovanému autorství (díla i interpretace) usnadňuje komunikaci problematiky.

⁵ Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: ©AION CS, 2010–2021 [cit. 2023-11-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121>

⁶ BARTHES, Roland. Smrt autora. In *Aluze: časopis pro literaturu, filosofii a jiné*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, roč. 10, č. 3.

⁷ COMPAGNO, Dario, 2012. *Theories of Authorship and Intention in the Twentieth Century: An Overview*. *Journal of Early Modern Studies*. 1(3). Dostupné z: doi:10.13128/JEMS-2279-7149-10633.

V návaznosti na Husserlovy⁸ úvahy o ideálním významu uměleckého díla, by kritik měl mít intenci odhalit a v ideálním případě i reprezentovat objektivní a původní autorský záměr. Autorova smrt je pak smrtí spíše tohoto ideálního a objektivního významu a teorie z Barthesovy úvahy vycházející by se měla snažít i vyjadřování se o jediném správném smyslu a výkladu umění úplně vyhnout. Pro tento text užívám spojení autorský se slovem dílo, pokud chci zdůraznit, že vychází z tvůrčí či řemeslné činnosti, která zahrnuje vnímatelný výsledek, produkt vycházející z celého procesu, něco, co bylo uděláno. Zároveň odkazuji k Heideggerovi a bytnosti i věčnosti, které v něm spatřuje, jeho původu v umění⁹. Autorské je pak pro mé účely takové, které je vedeno tvůrčím záměrem a pochází z autorství, jež ať je reflektované či nereflektované, je pevně svázáno s každým dílem, jeho interpretací, ale i teorií, vyjádřením, myšlenkou, ideou.

Prívlastek umělecký je ve snaze o definici nejkomplicovanější. Již výše jsem zmínila, že umění podléhá proměnlivosti současného diskurzu snad ze všech oborů nejvíce, od minulého století stále překonává a redefinuje samo sebe. Immanuel Kant¹⁰ definuje jako rozpoznávací znak umění svobodu přítomnou v procesu tvorby, schopnost volit a rozhodovat se bez daných pravidel, odlišuje tak umění od přírody i řemesla. Heidegger naopak vidí bytnost umění v pravdě, tvorbě a samotném bytí díla, což ilustruje i stejným starým výrazem pro obě v řečtině¹¹, umění samo pro něj zůstává záhadou. Po mne osobně je umění filozofií, je hledáním pravdy, zkoumáním vnitřní i vnější skutečnosti, jejího smyslu i významu.

⁸ HUSSERL, Edmund, 2019-. Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii. Druhé vydání. Přeložil Alena RETTOVÁ, přeložil Jakub TRNKA. Praha: OIKOYMENH. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-364-3.

⁹ HEIDEGGER, Martin, 2016. Původ uměleckého díla. Přeložil Ivan CHVATÍK. Praha: OIKOYMENH. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-207-3., s. 41

¹⁰ KANT, Immanuel, KOBLÍŽEK, Tomáš, ed. Kritika soudnosti. Druhé, upravené vydání. Přeložil Vladimír ŠPALEK, přeložil Walter HANSEL. Praha: OIKOYMENH, 2015. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-500-5., s.138

¹¹ HEIDEGGER, Martin, 2016. Původ uměleckého díla. Přeložil Ivan CHVATÍK. Praha: OIKOYMENH. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-207-3., s.70

Umění vyžaduje jasný autorský záměr, schopnost realizace konkrétního díla v souladu s ním, určitou dovednost a zkušenost projevenou v tvorbě, její kvalitu je možné posuzovat pouze při vědomí mnohosti individuální interpretace. Autorství může mít samo o sobě mnoho forem i funkcí. Podstatné je, že tvůrčí autorská práce má vždy potenciál stát se uměleckým dílem a projevuje se na mnoha úrovních, lze ji spatřit v každém projevu bytosti, vnímané i vnímající. Reflektované a vědomé autorství (původce i příjemce) je pak z mého pohledu ideálem pro tvůrčí činnost, filozofii a komunikaci všeobecně, ale posiluje a živí samotnou bytnost umění a jsoucna s ním souvislých, jako jsou láska, pravda a svoboda, jež podléhají zmatku nejen díky výrazné tendenci oslabování významu autorství spjatého s individuální osobností a zodpovědnou i svobodnou interpretací přímo reagující na nedostatečnou komunikaci a chybějící informace.

Dalším pojmem a tématem zásadním pro tuto práci je selfpublishing. Je zvykem jej vykládat jako proces vydávání knih vlastními prostředky bez nakladatele. Možnosti a schopnosti jedné osoby v něm zastupují celou řadu profesí od autora textu a obrazu přes sazeče, grafika, editora, redaktora, distributora a prodejce až po marketingového specialistu či kritika. Už jen z tohoto vyplývá, že problematika není snadno uchopitelná a její definitivní zařazení pouze do oblastí bibliografie a knižního trhu pohled na ni omezuje. Pojem je z angličtiny znám jako self-publishing, píše jej bez pomlčky i proto, že se nechci primárně zabývat tématem z hlediska trhu a marketingu, v jehož rámci je zaužívaný, zajímá mne více jeho význam a podstata, vztahující se přímo k tvorbě a zveřejňování vlastního obsahu. Jeho využívání v nakladatelské praxi samozřejmě s problematikou souvisí a silně ovlivňuje vše, čemu se tato práce věnuje, samotná oblast publikování a redaktorské činnosti je však v současnosti v procesu velkých změn pod vlivem rychle se vyvíjející technologie a souvislými proměnami kulturního i společenského prostředí.

Evidentním autorem svých příspěvků v diskuzi se stává každý, kdo aktivně užívá sociální média či „sítě“. Samotný termín sociální síť původně vznikl v sociolingvistickém kontextu¹² a odkazoval ke skupinám lidí, kteří sdílejí na základě společných vztahů souvislý jazykový kód či registr. Nová sociální média proměnila celou situaci, například již nehraje takovou roli vzdálenost a známost mluvčích, aby spolu mohli komunikovat, stačí se „přihlásit“, sdílení obsahů pak kromě intencí uživatelů určují technologie a ti, kteří je spravují. Je problematické, že i komunikace donedávna spíše soukromého charakteru se v mediálním prostředí stává často přímo veřejným sdílením informací a názorů. Proměny významu autorství a osobnosti se snoubí a přímo podmiňují oslabování a zmatení osobních vztahů.

Podobně se mění i význam selfpublishingu, který v rámci online prostoru získává nový rozměr. Pro tuto práci významově zastřešuje a obsahuje pojmy jako samonáklad, samizdat, ale i sebe prezentace a sebereprezentace (což dále přiblížím), bylo by možné použít i kalk jako například sebezveřejnění. Důležité je, že vystihuje vztah mezi osobním a veřejným i komunikační proces, který probíhá při sdílení informací, je složen ze slov self – já, osobnost, autor či individualita a publishing – zveřejňování, odvozeno od public – veřejnost, veřejný. Aspekty sebezveřejňování se projevují v mnoha oblastech běžného života, prostupují samotnou tvorbu uměleckého díla a jeho prezentaci i interpretaci, ovlivňují nakladatelský a redakční proces i mimo oblast, k níž termín běžně odkazuje. V této práci nahlížím na samotný tvůrčí akt a publikační činnost skrz vlastní i sdílenou zkušenost, pojem selfpublishing vnímám jako zastřešující pro všechny související projevy a dílčí mechanismy, které se týkají produkce, sdílení, vyjádření i interpretace autorské tvorby, to vše je publikace. Vydání díla v knižní podobě pak celou záležitost ilustruje a umožňuje získání empirických poznatků i přirovnání v modelové situaci.

¹² MILROY, Lesley a Matthew J. GORDON. Sociolingvistika: metody a interpretace. Praha: Karolinum, 2012. Lingvistika (Karolinum). ISBN 978-80-246-2125-8.

Výraz seberepresentace není v odborné oblasti příliš ustálen, objevuje se v psychologii a psychiatrii, odkazuje ke schopnosti autentické sebereflexe a kongruenci, k prezentaci a více reprezentaci sama sebe, přímé i zástupné. Pojem je kalkem anglického selfrepresentation, složeného ze self a representation, oba termíny jsou podstatné pro to, jak zde pracuji a co se pokouším zkoumat. Self odkazující k identitě a osobnosti (autora) skvěle postihuje širokou oblast, která zahrnuje celý tvůrčí subjekt s jeho znalostmi, zkušenostmi, tendencemi i záměrem. Termín je od šedesátých let minulého století stále více středem zájmu psychologie, psychiatrie a tím potažmo všech dalších nejen humanitních disciplín, do hloubky se jím zabýval například Carl Gustav Jung či Sigmund Freud, který jej ustálil v akademické sféře. Nejasnost a nejistota v definici i její otevřenost spjatá se stále širším zájmem problematice věnovaným odráží z mého pohledu důležitost a význam pozornosti vůči její další formulaci a interpretaci, ale i vůči tomu, co pojmenovává, k čemu se vztahuje, nejen tato práce mne dále přesvědčuje o skutečném smyslu takové činnosti.

Zájem o identitu, subjektivitu nebo osobnost v různých aspektech provází člověka od nepaměti, perspektiva i pohled samotný se stále vyvíjí a proměňují, přesto zůstává individuální tvůrčí zásah jakýmsi předpokladem vzniku uměleckého díla, ač je ve vztahu s poznáním, vědomostmi, zkušenostmi i další autorskou činností a funguje v daném kontextu. Do určité míry pak vždy dílo primárně reprezentuje onu „tvůrčí ruku“, a to i v případě nejasných okolností svého vzniku a jiné zamýšlené reprezentace, která se tak stává sekundární. Tento princip i jeho vzrůstající vliv v mediálním a sociálním prostředí dále rozvedu v kapitole selfpublishing a seberepresentace. Mystifikaci i manipulaci navzdory zůstává jedinečnost a neopakovatelnost individuální osobnosti základem pro osobní i profesionální (sebe)vyjádření, je tím, co si žádá pozornost, zájem i ochranu, kterou zároveň nabízí.

V souvislosti s výše zmíněným z kontextu vyplývá, že autorství je neoddělitelně spjato nejen se schopnostmi, znalostmi, záměry a zařazením autora, ale i se jménem, identitou s jeho individuální a jedinečnou osobností. Definice osobnosti člověka není jednotná, stále se vyvíjí a teorií je mnoho. Vesměs každá vymezuje základní charakteristiky a podstatu, většina vyzdvihuje, že osobnost představuje souhrn, souvislost či propojení charakteru, temperamentu, schopností a také konstitučních vlastností člověka. Výrazná část teorie klade důraz na biosociální a biofyzické pojetí člověka, definice s biologickým nádechem se zaměřují spíše na emoční reakce, stavy či nálady, lze říci temperament, a teorie blíže sociálnímu pojetí hledí více na morální hodnoty, ideály a motivace, lze říci charakter.¹³ Pro mne osobně a tak i pro tuto práci je zásadní humanistické pojetí, které pracuje s osobností v kontextu identity, self, sebepojetí, sebeuvědomění a sebehodnocení, svobody myšlení spjaté se zodpovědností, sebeuvědomí se schopností sebereflexe. Z takového uvažování a přístupu může plynout uvědomělá intencionalita, kterou shledávám určující pro celé téma autorství.

Můj přístup k teoretické i praktické části práce je tak přístupem reflektovaně autorským, tvůrčím, hledajícím konstruktivní cesty interpretace dostupných, ale i právě ne snadno dostupných informací, ptám se po skutečném významu, smyslu, obsahu, možnostech, užití, působení a vlivu jednotlivých pojmů, definic, procesů, zdánlivě a konceptuálně oddělených odborných oblastí, jevů i médií, technik i technologií. S interpretací zacházím jako tvůrce a zároveň odborník zabývající se literárním či uměleckým dílem s intencí dále komunikovat a nacházet východiska i odpovědi na nesnadné otázky současnosti. Jednotícím prvkem v široce vytyčené oblasti mi není nic samozřejmějšího, jednoduššího a zároveň komplikovanějšího než sdělení a jeho autor, osobnost, self, ego, prosté já.

¹³ CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2012. Úvod do psychologie osobnosti. Praha: Grada Publishing. Psyché. ISBN 978-80-247-4033-1.

2. Záměr, cíle a otázky

Veškerou činnost, zkoumání i experiment směřuji k získání, interpretaci a sdílení informací, tezí a poznatků, jež se váží k možnostem selfpublishingu nejen v souvislosti s knihou, jako autorským, převážně uměleckým dílem. Zabývám se publikační i tvůrčí činností v části teoretické, pomocí kvalitativního výzkumu ji propojuji s částí empirickou, vydávám svépomocí několik autorských publikací v různých mediálních formách. Kniha v této práci slouží jako předmět i nástroj zkoumání, otázkou je pro mne její funkce, význam i forma v současné mediální i technologické situaci, její možnosti. Zajímá mne také, nakolik je samo umění dostačující jako empirická metoda, reflektuji a interpretuji celý proces i jeho výsledky.

Tímto způsobem využívám svou zkušenost se studiem umění a tvůrčí prací k získání relevantních výstupů a dále z nich vycházím. Přesto, že interpretuji i informace z tematicky souvisejících výzkumů, vědeckých prací a další literatury, nepokouším se o komplexní mapování textů vztahujících se k tématu, nezpracovávám databázi ani podrobnější historickou či komparativní studii. Mým záměrem je podat spíše subjektivní zprávu o autorské produkci a vztáhnout její problematiku k poměrům v prostředí knižního trhu, uměleckého provozu a literárního i širšího kulturního pole, aplikovat dále popsany přístup široké interpretační práce při koncentraci do autorské a subjektivní kongruence. Pozornost zaměřuji na potenciál autorství a sebevyjádření jako takového a možnost jeho využití v řešení aktuálních společenských a kulturních otázek, které přináší technologický i politický vývoj. Mým záměrem je reagovat na snahy a tendence oslabování jeho významu související s komodifikací identity, narušení vztahů i komunikace. V interdisciplinární povaze textové a sémiotické komunikace i v její popisné a narativní schopnosti vztahovat se k různým skutečnostem hledám příležitost nahlédnout na současné i historické dění v širších souvislostech.

Mezioborovou spoluprací, kterou tato problematika nabízí, považuji za naději pro řešení krizí a posilování komunikace. V tomto smyslu se zabývám i možnostmi přijetí subjektivity, reflektovaného autorství interpretace i svébytné empirie umění. V procesu sebevyjádření hledám příležitost reagovat na chybějící informace a snažím se otevřít prostor pro tolik potřebnou svobodnou komunikaci mezi oblastmi publikační a mediální sféry, kultury, vědy, práva a veřejnosti, ptám se po povaze současné cenzury i situace legislativy, která bez publikovaných, dostupných, sdílených, aktuálních, pravdivých, ověřitelných a ověřených, oficiálních a kompletních informací nemůže sloužit jako ochrana práv a svobod ani svobodné nezraňující vůle. Hledáním v odborné literatuře i zkoumáním mediálního prostoru se snažím vytušit, co schází a tomu věnovat pozornost.

Zajímá mne, jaké postavení má nezávislá, alternativní či například tak zvaná D. I. Y. (zkratka pro „do it yourself“) kultura¹⁴, dotazuji se na konceptualitu její hranice a souvislosti s kulturou mainstreamovou. Spojnicí je mi selfpublishing jako pomyslný prostor pro vyjádření, zhodnocení, sdílení a interpretaci bytostného, původního, známého i získaného, kultivaci i poznávání intencí a motivace, spojuje intimitu myšlení a možnosti i proces publikace, je základem svobodné komunikace. Dotýkám se otázky legality i legitimacy takové tvorby, jejího právního, společenského, politického, a hlavně uměleckého a kulturního působení. Na publikaci autorského díla se zaměřuji jako na akt sebevyjádření, což nahlížím z filozofického, psychologického i společenského hlediska a snažím se vyvodit z informací takový závěr, který alespoň částečně obsáhne možnosti posílení svobodné tvorby a sebevyjádření nejen v současném kontextu, vztáhne jejich vliv na lidskou osobnost i společnost s ohledem na recipocitu tohoto vztahu.

¹⁴ Českou scénu v kontextu fanzinů vůbec poprvé mapuje v esejích a příbězích jednotlivých autorů tato publikace: HROCH, Miloš, 2017. Křičím: "To jsem já": příběhy českého fanzinu od 80. let po současnost = I shout "That's me!" : stories of the Czech fanzine from the '80s till now. Přeložil Daniel DEVEČKA, přeložil Daphne CARR. Praha: PageFive. ISBN 978-80-270-2942-6.

Ve vědomém tvůrčím procesu a posílení pozice autora vidím potenciál k rozvoji a podpoře humanistických, demokratických a nezávislých projevů i ideálů, které vnímám jako nezbytné pro udržitelné fungování světa, lidských vztahů a další kladný vývoj. Zkoumám autorství, tvůrčí činnost i selfpublishing a sebevyjádření z různých hledisek, reaguji na konkrétní případové studie, historické příklady, teorie i současné k němu se vztahující koncepty. Zmiňovaným materiálem se snažím ilustrovat komplexní pojetí autorského vyjádření jako fenoménu týkajícího se nejen literatury a umění v širším smyslu, ale také veškeré lidské činnosti, komunikace a tím i všech humanitních a přírodních věd. Zajímá mne možný vztah mezi selfpublishingem, sebevyjádřením, reflektovaným autorstvím interpretace, individuální osobnosti i umění a vědy, a celkové situace komunikace, práv a svobod, jejich pojetí.

Ptám se, zda autorské a svobodné sebevyjádření dokáže posílit to, co je oslabeno totalitním zneužitím technologií, o němž není možné ani vyhledat dostačující vědecké informace. K tomuto tématu se tak vyjadřuji převážně autorsky v rámci své publikované tvorby, kterou přiřazuji k teoretické části práce jakožto část praktickou a čerpám také z ní při interpretaci i vyvozování závěrů. V tomto ohledu nahlížím proměny i možnosti publikačního procesu i fixace textu, zkoumám, nakolik dokáže volná tvorba pomoci prolomit komunikační bariéru i cenzuru. Zároveň hledám v reflektovaném autorství interpretace možnosti posílení ochrany individuální osobnosti a komodifikované identity a vztahů. Na základě těchto totiž stojí veškerá komunikace, bez dostatečné reflexe a ochrany individuálních hodnot není možné chránit práva a svobody ani na společenské rovině.

Ptám se po samotné podstatě, podobách i proměnách knihy, uměleckého díla, autorství i selfpublishingu, tato témata jsou nejen motivem a základem mé teoretické práce, praxe a zkoumání, slouží mi také jako inspirace, nástroj poznání a modelový příklad, na němž

sleduji proměnu médií, proces jejich internalizace, jehož aspekty i projevy se snažím odhalit. Tímto způsobem nahlížím na publikační proces a mediální i technologickou situaci ovlivňující oficiální, veřejnou, vědeckou, uměleckou, profesionální i osobní komunikaci. Interpretuji známé a pracuji i s nevyřčeným, neboť chybějící informace jsou často ty nejdůležitější. Nejen pro porozumění komunikační sféře, významu sdílení i sdělovaného a cenzurní praxi, ale též z hlediska ovlivňování názoru a ovládnutí myšlení.

To, co je potlačováno, se stává vedoucím principem působícím na celkové porozumění dění, nejen společenská a politická situace je snáze čitelná a uchopitelná, je-li možnost zahlédnout témata a obsahy, které jsou z komunikace vytěsněny. Je jasné, že v minulosti se daly právě takové aspekty komunikace zahlédnout v samizdatové produkci, platí to však ještě i dnes? Jak vlastně vypadá současná cenzura a jak ji zodpovědně zkoumat či exaktně doložit, nachází-li se pozorovatel v přímém působení jejího vlivu? Nejen pro hledání odpovědí otevírám svou práci dalším oborům a oblastem, které jsem studovala nebo se jimi dlouhodobě zabývám. Věda zabývající se uměním, komunikací a kognicí, mají mnoho společného a zájem o oblasti běžnému vnímání skryté, ne snadno postřehnutelné, jejich sdílení, komunikace a interpretace, je jednou z jejich jasných spojnic vedoucí při pozorném vhledu mnohem dále. A právě touto cestou se ve své práci vydávám se snahou zmapovat území sice mnohokrát probádané, ne však z vlastní autorské a individuální pozice, ve které i sama sebe užívám jako nástroj svého výzkumu, v němž si dávám za cíl probádat a posílit možnosti svobodného slova, sebevyjádření, prostředkem mi je reflektované a zodpovědné autorství interpretace, hledání kongruence. Oblast, ve které se pohybuji, je tak oblastí základních práv a svobod, které vyžadují pozornost adekvátní technologické a mediální situaci v mnohém předbíhající společenskou, odbornou, teoretickou i praktickou reakci.

3. Metody výzkumu, tvůrčí proces a technologie

K této práci i k dílu, které zde reflektuji, přistupuji tvůrčím a z části experimentálním způsobem, v praxi, která slouží jako část výzkumu, se snažím najít maximálně efektivní způsob jednoduché a nenákladné publikace, ale zároveň zkoumám i cesty, v nichž kvalita ustupuje kvantitě a vydávám v malém nákladu i dvě autorské knihy, jednu i jako e-knihu, zároveň zveřejňuji vícero projektů online. Praktické publikační projekty jsem připravila sama, upravila vlastní původní texty i obrazový materiál. Za použití univerzitní licence softwaru Adobe jsem převážně v programu InDesign nachystala materiály pro tisk i online publikaci. V jednom případě jsem také nachystané, ořezané a seřazené archy sama svázala. Ilustrace a výtvarné prvky jsem zpracovávala sama, použila jsem vlastní autorské malby, kresby, grafiky a další díla, některá i v kombinaci různých technik. Při jejich reprodukci jsem využívala scanner i fotoaparát.

Praktickou empirickou část pak v příslušných kapitolách přibližuji a napříč celou prací interpretuji získané informace a zkušenosti. Reflektuji celý tvůrčí, výrobní i publikační proces. Na celou situaci nahlížím z perspektivy autora, řemeslníka i umělce, zastávám sama pro sebe pozici redaktora i editora svých starších textů. Můj pohled je tím vysoce subjektivní a zainteresovaný, působení obsahu díla a jeho hodnocení ponechávám poněkud stranou, přesto se snažím v posledních kapitolách detailněji rozepsat, analyzovat i interpretovat i tyto své zkušenosti a poznatky, vyvodit určité závěry, ty se týkají převážně tvůrčího procesu a autorského sebevyjádření, ale i technologických postupů, materiálových i ekonomických možností a komplikací či výhod, které přináší svépomocný způsob práce. Jde mi zde spíše o subjektivní výpověď autora o vzniku, formě i smyslu uměleckého díla a jeho teoretické zkoumání než materiálovou, technologickou nebo ekonomickou rozvahu, přesto se k ní vztahuji. Z praktické zkušenosti čerpám v celé teoretické části práce.

Ve snaze vyvážit osobní a jednostranné pojetí celého projektu jsem sledovala klíčová témata v odborných, revidovaných textech v oblasti knižní kultury, širokém záběru různých humanitních věd i mezioborových výzkumů. Zároveň nahlížím na aspekty autorství, sebevyjádření a sebereprezentace, které primární záběr mého zkoumání nezadržitelně rozšiřují na veškerou tvůrčí produkci vztahující se nejen ke knižnímu médiu, jako na potencionálně zjednodušující a stabilní hledisko využitelné v další práci. Proměnlivé mediální prostředí snadno překročí jakoukoli kategorii a ohraničený koncept, vzniká nepřeborné množství uměleckých děl i účelových a komerčních obsahů. Při hledání nástrojů a přístupů usnadňujících orientaci zohledňuji subjektivní přístup a hledisko, selfpublishing nahlížím jako základní princip autorské produkce a knihu též jako zástupné ilustrativní i metaforické médium. Z této pozice abstrahuji a interpretuji relevantní informace, integruji je v širším kontextu.

Kapitolám vztahujícím se k praktické části výzkumu tak předchází kvalitativní analýza historických a případových studií, odborných článků a publikací, které se vztahují k tématu této práce. V kapitolách věnujícím se mezioborovým a intermediálním souvislostem, které jsou svým způsobem diskuzí k tématu, pak informace dosazují do širšího kontextu reagujícího na současnou technologickou situaci a její hypertextovou povahu. Výběr jednotlivých textů a informací je určen z povahy cílů a záměru této práce, je reflektovaně subjektivní, přesto je založen na signifikantních otázkách po podstatě problematiky. Knihu jako autorské dílo i selfpublishing interpretuji v souvislostech historických, současných, a nakonec i praktických, což ilustruji konkrétními příklady takové tvorby, zároveň se zaměřuji na autorství jako na fenomén prostupující oblastmi jako jsou umění, literatura, komunikace, psychologie, filozofie i digitální technologie a zkoumám jeho možnosti a jednotící potenciál, který nacházím například ve snahách o reflektovanou subjektivitu a kongruenci.

4. Kniha jako autorské umělecké dílo

Kultura nebyla nikdy výrazně orientovaná na autorství, jak se může zdát, když sledujeme její historii od minulého století, i v moderní době byly určujícími faktory pro tvorbu politika a společenské i materiální podmínky. Jejich silný vliv lze zaznamenat i dnes, přesto je od šedesátých let ve světě a devadesátých u nás citelný rostoucí trend určitého respektu vůči autorství a snaha o ochranu z něj plynoucích práv. Tato práva však nenáleží samozřejmě vždy autorovi situačně ani legislativně. Tvůrčí svoboda, jako jakákoli jiná, k sobě váže určitou zodpovědnost, systémové a společenské nároky nejsou v těchto oblastech rovnoměrné. Na straně autora leží často mnohem více povinností a náležitostí, které je povinen dodržet, než se mu nabízí možností realizace a podpory. Zodpovědnost právní má nakonec za vydané dílo v případě textu, pokud je publikován přes nakladatelství, většinou nakladatel či redaktor. Veřejné mínění, obdiv i odmítnutí a případné systémové represe však na profesionální i osobní rovině směřují k tvůrci, také čtenář naváže pravděpodobněji vztah s ním než s obchodní značkou. Přes veškerou samozřejmost a nenahraditelnost autora a jeho působení v tvůrčím procesu je jeho pozice z historického, společenského i kulturního hlediska silně nejistá.

Podobně je to s vnímáním knihy jako autorského uměleckého díla, přičemž jasně definovat, která jím je a která již ne, je z mého pohledu nemožné. V této práci nehodnotím uměleckou kvalitu samotného literárního díla, sleduji jeho formální a konceptuální působení, podobu konkrétního artefaktu a jeho vztah k původní myšlence. Zaměřuji se na publikace, které vznikly s vědomým autorským uměleckým záměrem a při jeho zpracování nějakým způsobem přesáhly běžný rámec systémů fungujících v knižním trhu a jejichž autor alespoň částečně překročil pozici spisovatele a redaktora. Ať již své texty sám ilustroval, výtvarně upravil, vytiskl a svázal, distribuoval nebo mediálně a umělecky „rozšířil“ či „posunul“ jejich obsah i formu.

Sleduji další řemeslný či konceptuální zásah související s původním záměrem, abych reflektovala publikaci jako autorské umělecké dílo, třeba vzniklé ve spolupráci více subjektů. Konkrétní podobu publikace určuje mnoho faktorů, výrazně jsou to materiální možnosti a technologie, klíčovou však zůstává autorská intence i invence. Je to právě umělecká originalita a jedinečný tvůrčí přístup, který dokáže i v daných podmínkách nacházet nové a nečekané možnosti, vytvořit umělecké dílo svobodně, případná omezení v něm reflektovat nebo je dokonce využít. Samotná formulace obsahu a proces ztvárnění může nejen zaznamenat intence, ale též pomoci odhalit právě bariéry a komplikace, na něž se pokouší reagovat. Pro mou práci bylo právě toto signifikantní. Již během hledání informací v odborné literatuře jsem si povšimla nedostatku publikovaných a dostupných informací v revidované vědecké literatuře, vztahujících se ke vztahu individuální osobnosti a autorství z jiného než atribučního hlediska, ale také k procesu sebevyjádření skrze knihu, ale i jiná média. Tento proces je reciproční, nelze z něj vynechat proměny stavů vnímání, vstřebávání i tvorba mediálních obsahů přímo působí na mozek a myšlení, není přehnané o tomto procesu referovat v kontextu rozšířených stavů vědomí, jako je například hypnóza.

Tak jako selfpublishing sjednocuje pozici autora, redaktora, nakladatele i distributora textu, kniha v uměleckém a tvůrčím pojetí spojuje veškeré mediální formy, stává se základním prvkem vyjádřeného vnitřního obsahu. Může se na první pohled zdát, že se jedná o médium čistě vizuální, sjednocující obraz a text. Bez myšleného a mluveného slova, zaznamenaného či čteného, je však prázdná, jejím obsahem se snadno může stát hudba, která může být její inspirací. A film? Jak vypadá námět či scénář? Jak širokou mozkovou aktivitu vyžaduje proces čtení nebo psaní? Lze vůbec věnovat pozornost textu či obrazu bez provokace představy o pohybu, prostoru, bez zapojení veškeré kognice?

Je to tedy materialita, co knihu definuje? A není to, co definuje materialitu vlastní vnímání? V kontextu nových médií se z mého pohledu přímo vyjevuje, že kniha v autorském, nejen uměleckém, pojetí, získává další rozměry, podoby i možnosti přímo odpovídající na současnou technologickou a společenskou situaci. Její svázání úzce souvisí s procesem publikace a fixace obsahu. Během zpracovávání praktické části své práce jsem přišla do přímého kontaktu s těmito otázkami blíže, než jsem si dokázala představit. Ačkoli to může působit, že příliš překračuji vymezený rámec, nedokáži pojednat o významu selfpublishingu a autorské knihy zodpovědně bez reflexe zjištěného. Dvě publikace vytištěné na papír a svázané v různé formě pro mne nejen úzce souvisí s projekty zveřejněnými přes internet, reagují na sebe. Při tvorbě autorských blogů jsem též pochopila, že nejen výraz přejatý z anglického jazyka přímo odkazuje k formě svázání (blok). Když jsem přemýšlela nad oficiálním završením publikačního procesu a zvažovala, jaká forma fixace obsahu je pro mne v mé situaci praktičtější, požádala jsem nakonec o ISBN pro publikaci elektronickou. Nebylo to jen řešení méně nákladné. Vzhledem k povaze vydávaného materiálu se tak tištěná podoba svazku stává mnohem více přímou autorskou tvorbou, je něčím osobním a rozhodně ne komerčním.

Dlouhou dobu též publikuji vlastní poezii přes sociální média. Čím více se zaměřuji na zkoumání současné publikační a komunikační situace, tím větší pozornost věnuji možnostem médií. Pro z mého pohledu nedostatečnou reflexi procesu a vlivu internalizace médií, chybějících informací o něm, jsem začala publikovat to, co interpretuji a nenacházím zveřejněno, sama. Už jen pro možnost reagovat flexibilně, psát otevřeně a sledovat případné působení a změny, volím kombinaci blogu a sociálních médií. Je proto mé psaní méně autorskou uměleckou publikací? A je skutečně v současnosti tištěná kniha spolehlivou a konstruktivní formou fixace a stabilizace textu?

4.1. Historický kontext

Chápání autorství a přístup k němu se neustále vyvíjí a do jisté míry odráží politickou, kulturní a společenskou situaci. Michel Foucault v roce 1969 přednesl přednášku Co je to autor¹⁵, kterou zveřejnila Francouzská filozofická společnost, v níž reaguje (na již zmíněnou) autorovu smrt a ptá se na prázdné místo, které tím v komunikaci s textem vzniká. Práce s analýzou autora jako konkrétní osobnosti nevyhovuje jemu ani jiným, kteří vnímají umělecké dílo v nadčasovém rámci, do něž subjektivní přítomnost tvůrce jaksi „nepatří“. Autora vnímá jako jen jednu z možných specifikací subjektu, ptá se, zda je vlastně nutná a co záleží na tom, kdo píše. Možnosti, které nabízí práce s abstrahovaným textem, jsou podnětné a v mnoha ohledech skvěle funkční. Hledisko tvůrce, jeho vědomí, zkušenosti, záměr i schopnosti jsou však vždy tím, co dílo primárně utváří, ačkoli není autorova identita známa nebo o ní existují pochybnosti, je to jeho přímý zásah, který dal vzniknout tomu, co je možné vnímat.

Význam konceptu autorství pro společnost i samotné autory lze sledovat již ve starověku, původ některých náboženských i filozofických textů dokonce stále ovlivňuje náhled na svět odborníků, celých oborů vědy i kultur. I v období antiky je možné odvodit z dochovaných textů zájem o tuto problematiku, mnoho z nich má relativně jasný a doložený původ, ačkoli diskuze o nutnosti signovat dílo probíhala již v té době. Na příkladech různých přístupů Aristotela, Sokrata či Platona podrobně ilustruje situaci publikace *Authors and Authorities in Ancient Philosophy*, v tomto ohledu zmiňuje mimo jiné Platónův termín *auctoritas*, vztahující se jak autorství jako tvorbě obsahu, tak i k autoritě, která by měla být zdrojem vědomostí,

¹⁵ FOUCAULT, Michel, 1994. Diskurs: Autor ; Genealogie : tři studie. Přeložil Petr HORÁK. Praha: Svoboda. Filozofie a současnost (Svoboda). ISBN 80-205-0406-0.

filozofického vhledu a pravdy.¹⁶ Podobně nahlížím a zohledňuji ve své práci spojitě významy těchto termínů a vycházím z jejich souvislosti i ve svém přístupu k fenoménu selfpublishingu.

V celé historii je možné se setkat s užitím pseudonymů i díly, které byly pravděpodobně podepsány někým jiným či podvrženy. Zřejmě v reakci na vědecký i technologický vývoj se stále proměňují přístupy i pohled odborníků na autenticitu původu textů i možnosti jejího ověření. Jsou však stále případy, kdy není prostě dostatek informací k ověření, celé kultury zmizely, aniž by se po nich dochovaly jakékoli písemné záznamy. Lze se ale setkat i s mylnou či úmyslně lživou atribucí děl, stále jsou odhalovány i vytvářeny další pseudoepigrafy či apokryfy. Takové počínání má různé důvody, mimo finanční motivaci se objevují v průběhu celé historie snahy se tímto způsobem vyhnout předsudkům, omezením a represím. Autoři se snažili jejich vlivu vzdorovat různými způsoby. Například cenzurní praktiky totalitních režimů si vyžadovaly ochranu svobody pomocí pseudonymů, pokrývačských praktik i mystifikačních konstruktů, jak popisuje mj. Lenka Pořízková¹⁷. I na takovouto práci s fikcí lze nazírat jako na určitý koncept, který umožňuje autorovi intermediální přesah a práci s intertextualitou, přesažení knižního média.

Autoritářské mocenské subjekty netolerují svobodnou a autonomní tvůrčí činnost, publikovat své vlastní dílo nebylo však ani za jiného politického zřízení snadné, taková možnost vždy závisela na kontaktech a materiálních podmínkách daného autora, odráží širší společenské dění. Situace se postupně proměňovala v závislosti na technologickém a kulturním vývoji až k dnešní podobě. Do vynálezu knihtisku podléhala tvorba knih zcela správě církví a panovníků, i pak byli autoři a tiskaři přísně sledováni.

¹⁶ BRYAN, Jenny, Robert WARDY a James WARREN, ed., 2018. *Authors and Authorities in Ancient Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9781316510049.

¹⁷ POŘÍZKOVÁ, Lenka, 2014. *Přátelský podvod: mystifikace (nejen) v české literatuře 20. století*. Praha: Academia. Literární řada. ISBN 978-80-200-2398-8., (s. 78)

S tvrdými rozsudky a perzekucí spisovatelů, umělců i nakladatelů se setkáváme i dále v dějinách¹⁸. Většinu známé historie plnili text, jeho autor i vydavatel výhradně takovou funkci, kterou schválila nebo přímo určila náboženská či úřední instituce. Pokud nepočítáme archeologické nálezy řemeslných výrobků, víme toho o svobodné autorské činnosti v období od konce antiky po vynález knihtisku velmi málo. Dochovaly se určité fragmenty „zlidovělé“ moudrosti, mytologie a tvorby, drtivá většina děl z tohoto dlouhého období však přímo podléhá a slouží církvi či panovníkům. Nedůležitost autora je možné sledovat už jen v prosté skutečnosti, že většinou nebyl pod dílem ani podepsán, dobové řemeslné zpracování knih mělo paradoxně velkou úroveň a byl na ně kladen velký důraz, kniha se mnohdy stávala až klenotem či kultickým objektem, k němuž měli přístup jen „zasvěcení“.

S technologickým rozvojem se autorská sféra postupně stává na první pohled přístupnější a svobodnější, s ní i celé literární a umělecké pole, stále častěji se objevují autoři, kteří překonávají dobové či lokální represe, normy, knižní médium i specializaci. Autorsky výrazné osobnosti, jejichž činnost přesahovala běžný rámec, se projevovaly různě, typologii naznačím na několika příkladech, vzhledem k rozmanitosti a rozsahu se jí ale nesnažím nijak definitivně ukotvit. V historii lze sledovat mnoho způsobů literární či knižní tvorby, která by se dala chápat jako bytostně autorská, u níž dochází k přímé manifestaci tvůrčího působení či procesu vzniku díla, jíž je možné sledovat nejzřetelněji v některých bibliofilích, konceptuální knižní tvorbě, v experimentální literatuře včetně té digitální, v mystifikačních dílech pohrávajících si s autorskou identitou a u mnoha dalších specifických typů produkce.

¹⁸ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6.

Na konkrétních příkladech se pokusím ilustrovat působení, možnosti a vliv takového autorského gesta. U nás se objevuje Josef Váchal (1864 – 1969), pracující snad se všemi v té době dostupnými médii, který zanechal neobvyklý a svérázný odkaz v české kultuře a jehož v této souvislosti snad ani nelze nezmínit. Výrazné výtvarné přístupy jednotlivých autorů lze sledovat v ilustracích i celkovém řemeslném zpracování publikací. Každý z nich vnáší do díla svůj osobitý přístup i vliv tendencí, trendů a stylů, kterými je sám inspirován.

V moderním období výrazně působily i v této oblasti osobnosti umělecké scény, jako je František Kupka (1871 – 1957), který je jedním ze zakladatelů moderního abstraktního malířství. Vliv symbolismu a secese je možné vidět v dílech grafika, sochaře a architekta Františka Bílka (1872 – 1941), malířky a grafičky Zdenky Braunerové (1858 – 1934) či grafika, typografa malíře a ilustrátora Vojtěcha Preissiga (1873 – 1944). Jejich tvůrčí zásahy a ilustrace byly často samostatnými uměleckými díly a svou propracovaností podtrhovaly většinou důmyslné a precizní výtvarné i řemeslné zpracování titulů, na nichž se podíleli. V duchu kubismu, avantgardy i technologického pokroku pak řemeslné i výtvarné pojetí knihy zjednodušují osobnosti, jako jsou Josef Čapek (1887 – 1945) či Karel Teige (1900 – 1951).

Po druhé světové válce dochází celosvětově k určitému uvolnění politických, společenských i kulturních vztahů, tento vliv lze pozorovat ve všech oblastech lidského života i v odborné a vědecké sféře. Stejně je tomu v umění, které k této situaci dlouhodobě směřovalo a jistými způsoby ji i iniciovalo a „předcházelo“ jí tak, jak je pro něj typické. Hranice jednotlivých médií se rozpouštěly a prostupovaly, osobitou autorskou i konceptuální knihu stvořilo již mnoho umělců a každý z nich se se svépomocnou publikací vlastního díla v nějaké podobě během tvůrčího působení pravděpodobně setkal, i v současnosti s tímto mnozí autoři pracují, k čemuž se podrobněji vrátím.

Knihu jako umělecké médium používá a její běžnou formu přitom překonává od padesátých let i v souvislosti s celkovým rozvojem a šířením konceptuálních tendencí stále více osobností, v USA to byli například Sol Levitt nebo ve spojení s fotografií Edward Ruscha (Twentysix gasoline stations, 1963). U nás jsou to pak třeba Milan Knížák spojený s hnutím Fluxus, jehož kniha vznikla za použití materiálů, jako je beton, sklo, dřevo i akryl nebo Jiří Valoch, který pro autorskou knihu vytvořil dokonce vlastní kategorizaci.

Specifickou kategorií, která se dá nahlížet také jako určitá vlastnost týkající se přímo svébytné a svépomocné publikace, je literární produkce, v níž je manifestovaný autorský záměr a mediální nebo konceptuální „přesah“ patrný i v konkrétním společenském či kulturním vlivu. Taková tvorba spojuje celé subkultury, reprezentuje podstatu a autenticitu různých hnutí, podporuje šíření trendů či kultů, spojuje i celé komunity, a to někdy i v prostředí vůči nim ne příliš přátelském. Samotná existence takového počínání umožňuje zveřejnit práci i autorům, kteří jsou mimo hlavní kulturní proud, často přímo utváří prostor pro komunikaci a výrazně ovlivňuje společenské prostředí. Patří sem periodické a neperiodické publikace, vytvářené svépomocí uměleckých, společenských i zájmových skupin, nejen u nás typické samizdatové edice a časopisy. Intenzivní práci a široký záběr odborné, spisovatelské i nakladatelské činnosti se věnovala i exilová nakladatelství, nejvýraznější je činnost 68' publishers v Torontu, kde manželé Zdena Salivarová a Josef Škvorecký vydávali v domácích a minimálních podmínkách vlastní texty i práce jiných, které nemohly aktuálně vycházet ve vlasti. Umělecká vynalézavost se projevuje v mnoha D.I.Y. tendencích, s dostupností technologie vzniká v přímé úměře množství uměleckých časopisů či zinů. Výtvarný spolek Mánes vydával periodikum Volné směry (1896 – 1949), Topičův salon měl svůj sborník, různé netradiční publikace vznikají kolem avantgardních (Odeon) i surrealistických umělců (Analogon).

Skvělou řemeslnou a uměleckou práci lze najít v nejrůznějších edicích, vyšlo nepřeborné množství publikací, které je možné pokládat za vynikající a autorské zpracování jiného než vlastního literárního díla. Výtvarníci si běžně vydávají nápadité katalogy či monografie, svou historii u nás má i bibliofilská činnost. Tyto rozsáhlé oblasti knižního umění ponechám stranou, ačkoli jejich vliv na daný diskurz je silný a evidentní, je pro mne nemožné je zde důkladně zmapovat, vracet se budu však k některým publikacím vizuálních umělců. Primárně se zde nezaměřuji ani na oblast fikce a mystifikace v literatuře, přesto vnímám její konceptuální aspekty jako klíčové pro reflexi i interpretaci širokého mediálního i společenského působení média knihy, selfpublishingu i některých autorů, kteří překonávají knižní médium užitím iluzivních konstruktů i za pomoci technologie.

Je nevyhnutelné reflektovat i pokusy s počítačem generovanou a upravovanou literaturou, probíhající někdy od šedesátých let i v českém prostředí,¹⁹ interaktivní texty jako jsou online romány na pokračování. Také technologicky celkem obyčejné knihy, jejichž obsah nebo autor je částečně či plně smyšlený, někdy provázaný s realitou tak, že není možné od sebe fikci, mystifikaci a skutečnost přesně oddělit. Tendence vlastní konceptuálnímu umění staví do role „multimediálních“ umělců autory, jako je Orson Welles se svým sci-fi rozhlasovým vysíláním, mystifikací opředěného Carlose Castanedu nebo ty, kteří stojí za odhalenými, ale i dodnes jasně neurčenými podvrhy a mystifikacemi v historii umění.

Z naznačených oblastí není možné extrahovat definitivní typologii knihy, jako autorského uměleckého díla, z mého pohledu nemají jednotlivé kategorie jasné hranice a nesnažím se ji zde definovat ani srovnávat s jinými již existujícími. Ke zmíněnému se budu dále vracet, protože témata se vzájemně prolínají a vše, co ovlivňuje možnosti

¹⁹ PIORECKÝ, Karel: „Česká počítačově generovaná literatura a otázka autorství literárního textu.“ *World Literature Studies* 9, 2017, č. 3, s. 66–78.

autorské tvorby, působí i na celý proces vedoucí k její případné publikaci. Každá z vyjmenovaných osobností by se mohla stát samostatným tématem práce, nezmiňuji je pro snahu o historickou analýzu fenoménu umělecké či krásné knihy, ilustruji jejich letmou zmínkou výhradně skutečnost, že pole autorské umělecké knižní práce je široké i v oblasti mnou blíže specifikovaného zájmu a má různé aspekty. Těmito zmínkami ilustruji svůj záměr i relevantní uměleckou činnost, které podléhají všechny tyto vzájemně se prostupující kategorie a spojuje ji autorský záměr manifestující se zároveň i skrze více médií, sleduji tvůrčí zásah přesahující dílo primární, například poezii, román, obraz, film, performance nebo instalaci a zároveň stále komunikující s knižním médiem či literaturou. Tento další rozměr se většinou projevuje změnou či rozšířením média a technologie, může být ale také čistě konceptuální.

V tomto ohledu je signifikantní, že je stále užíváno kategorizace spjaté s knižním médiem, ačkoli se v materiální formě od něj vzdaluje. Nejen výraz blog k tomuto přímo odkazuje (jak jsem již zmínila), online publikovaná tvorba zůstává románem, povídkou, novelou či sbírkou poezie, kniha jako umělecký i čistě vizuální objekt zůstává knihou, ačkoli je nečitelná, například vyrobená z kamene či dřeva. Podobně se tomu děje s filmem, který se od původního média díky technologii též nezadržitelně vzdaluje, užití výrazu pak odráží spíše vlastnosti obsahu a způsob jeho ztvárnění než konkrétní materiální formu. Široké užití a působení technologie vyžaduje odezvu vědecké teoretické práce, nejen pro možnost reakce práva, přičemž oblast publikačního procesu a autorské činnosti se týká základních práv a svobod. Kam spadá celá oblast zdánlivě nehmotné produkce v iluzivním mediálním prostředí a jak ovlivňuje možnosti stabilní a koherentní komunikace, internalizaci sdíleného obsahu i samotných médií či cenzurní mechanismy, není stále příliš jasné a vnímám jako nevyhnutelné se právě tímto zabývat.

4.2. Současnost

Mnoho vizuálních umělců je v kontaktu s knihou, nejen když vydávají katalogy či monografie svých prací, někteří si je sami zpracovávají a hledají netradiční formy publikace. Umělecký provoz i akademická sféra je stále častěji spjata s intermediální tvorbou, která knihu zahrnuje a pracuje s ní, zároveň obor specializující se na knihu, knižní design a papír má svou historii a stálou platnost. I v dalších humanitně zaměřených oborech a studiích se objevují nové přístupy zaměřené na knihu, literaturu, umění a kulturu, často jsou interdisciplinární a kombinují různé odborné oblasti.

Vzniká oblast digitální tvorby a literatury s knižním médiem stále spojená, vychází z něj a často se v něj zase přetváří. Je prezentováno jako sporné, zda je tvorbu údajné umělé inteligence možné pokládat za autorskou. Ve své práci k tomuto fenoménu znejistujícím základy autorství přistupuji trochu „odjinud“. Vznikají celá díla psaná „AI“, umělci a vědci využívají technologie pro psaní textů i básní jako například Jiří Materna, který u nás tvoří Poezii umělého světa²⁰, vznikají texty, u nichž je zpochybněno, zda je jejich autorem člověk či stroj. Pozice autora je technologií vystavována dalším výzvám a objevují se projekty, v nichž je umožněno spoluutvářet dílo samotným čtenářům jako Slovensko píše román²¹ nebo Blogový román Michala Viewegha.²² Tvůrčího procesu vzniku uměleckého díla je stále snazší se zúčastnit, stává se téměř nutností publikovat svou práci na určité úrovni, kterou určují různé odborné i společenské faktory. Online prezentace je žádoucí z obchodního, profesionálního i osobního hlediska, přímo ovlivňuje chápání i hodnocení obsahu, působí na postavení produktů, značek i konkrétních osobností.

²⁰ MATERNA, Jiří, [2016]. Poezie umělého světa. Brno: Backstage Books. ISBN 978-80-88049-62-3.

²¹ Slovensko píše román [online]. [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <http://slovenskopiseroman.sk>

²² Blogový román [online]. [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <http://data.idnes.cz/BlogovyRoman/index.html>

Zásadní otázkou pro mne v této oblasti zůstává, jak dosáhnout na skutečně relevantní informace o proměně publikačního procesu a médií, v nichž kniha je jakýmsi jádrem. Nejen z tohoto důvodu jsem se rozhodla do své práce zapojit též praktickou část. Při snaze udržet koncentraci na autorský přístup, podstatu knižního média a možnosti umění a sebevyjádření cítím potřebu přesáhnout vymezené informační pole, objevené odborné články mi nestačí, neodpovídají na mé dotazování se o posílení ochrany individuální osobnosti, s ní spjatého autorství a vztahů. Vypadá to, že technologie se staly řídicím principem profesionálního i personálního světa a jejich vliv je posilován nedostatkem zveřejněných informací. Jaké ale tyto technologie skutečně jsou? Jak opravdu proměňují média, nejen knihu, a co vše obnáší a přináší proces jejich internalizace? Co je v komunikaci potlačeno, stává se nejvýraznějším a určujícím omezením ve všech rovinách. Existuje-li celá sféra nezveřejněných vědeckých informací, jak na ně dostatečně může reagovat právo a jak je pak možné vůbec hovořit o svobodě slova? Současnost je, zdá se, definována digitalizací, tento „dvojný kód“ rozděluje skutečnost a iluzi, komplikuje možnosti porozumění jednotnému celku. Otázek je mnoho, například jak dlouho tato současnost trvá?

Pro umělce (ale i vědce) je snaha o kvalitní prezentaci svého díla v elektronické i tištěné podobě většinou nevyhnutelná, v rámci studia absolvují mnoho souvisle zaměřených předmětů a kurzů. K určité formě propagace práce i sama sebe jsme dnes v souvislosti se sociálními médii a novými technologiemi vyzýváni úplně všichni. Nakolik je taková činnost provázaná s jasným tvůrčím záměrem a jaké klade vlastně na autorství nároky, je otázka, která se objevuje také v současném umění, to je stále více interaktivní i performativní, rozšiřuje se do fikčních či mystifikačních sfér, pracuje s nahodilostí. Jaké jsou hranice autorství u realistické olejomalby, která reprodukuje cizí fotografii, nebo u tvorby facebookového příspěvku?

Vliv digitálních technologií na kulturu, společnost i jednotlivce přináší takových otázek mnoho a nedostatek jasných odpovědí podporuje zmatečný stav současného diskurzu. Je pro mne zarážející, že přes tendenci k ochraně autorství rozvíjející se v průběhu novověku, která vyvrcholila v minulém století výrazným omezením politické i náboženské cenzury a legislativní podporou svobody slova a tisku, je v současnosti možné setkat se se silným hlasem, který „institut“ autora zpochybňuje, oslabuje a vidí jej dokonce jako nebezpečný a elitářský. Netýká se to pouze označených totalitních režimů a jejich ideologie, s takovými názory je možné se setkat i v současném teoretickém diskurzu umění a kultury. Podobný vliv lze však sledovat též v dalších oblastech a zdá se, že mnohem více, než v konkrétních státních zřízeních a geografických oblastech tkví totalitní ideologie právě ve zneužívání vědy, které je jednoduše „obhájeno“ nedostatkem informací schovaným za nepřehledné množství zmatku a dezinformací.

Mohlo by se zdát, že umělci bojují proti represím a cenzuře i za svobodu tvorby a slova pro jakési „vyšší“ cíle, pro samotnou podstatu umění a její „čest“, důvody snah o uvolnění publikačního procesu a o právní zastání oproti útlaku jsou však také úplně pragmatické a světské. Možnost žít se svobodně řemeslnou nebo uměleckou činností s přímým právem na své autorství nevyplývá přímo ze schopností tvůrce ani z jeho zájmu či síly a podstaty jeho záměru. Je dosažitelná v závislosti na právu, aktuálním dění ve společnosti a procesech odehrávajících se v kultuře, ekonomických i politických strukturách, úzce provázaná s osobní situací, vztahy, prostředím, v němž dílo vzniká. Rámec schopností potřebných k tomu, aby bylo možné se „prosadit“, se tím divoce rozšiřuje a řemeslné dovednosti bývají nahrazovány technologií nebo přímo dekonstruovány. To se děje buď nevědomě a z nepochopení nástrojů a podstaty tvůrčího procesu nebo vědomě s jasným záměrem.

V průběhu celého minulého století se ve výtvarném umění stále častěji objevují výrazné tendence i celá hnutí zpochybňující nebo přímo popírající tradiční pojetí uměleckého díla i jeho hodnoty. Konceptuální umění komunikuje se světem postmoderní uměnovědy i filozofie a mediální studia pomáhají rozpouštět hranice mezi hlavním proudem a alternativní kulturou. Nejen v současném diskurzu se objevují díla a projekty, které nepodléhají žádným kritériím, mnohdy se vymykají i těm morálním, jejich hodnocení je ponecháno na individuální interpretaci každého, kdo se jimi zabývá. Z mého pohledu však jaksí chybí důraz na autorství takové interpretace a individuální zodpovědnost i svobodu z něj vyplývající. Nedokážu sama sobě odpovědět, zda v tomto trendu převládá snaha o oslabení tvůrčího autorského a individuálního sebevyjádření nebo se jedná o upřímnou reflexi zoufalého stavu věcí, volání o pomoc.

Všechny tyto určitým způsobem subverzivní tendence kladou jistě vhodné otázky po podstatě umění i jeho kritériích, zároveň zpřístupňují kulturní a mediální prostor širší společnosti, pomáhají jej činit interaktivním. Navzdory těmto svým přínosům ale působí zmatky, trochu „rozměňují“ význam řemesla a ve své „protiakci“ někdy samy posilují hranici mezi oficiálním a neoficiálním nebo jakýmkoli jiným „naším“ a „jejich“. Nejasné kritice a zpochybnění je vystaveno vše včetně autorství a umění samotného, které jsou tak paradoxně vůči své otevřenosti a větší přístupnosti zároveň oslabovány a znejasňovány, což jen podporuje vznik a další bujení netransparentních struktur podobných těm, které dlouhodobě „hýbou“ kulturním, mediálním i politickým světem. Vliv mediální sféry a její vztah s veřejností, oficiální mocí a celou komunikační sférou je však reflektován bez důrazu na svobodu a zodpovědnost slova, současná cenzura se stává mnohem více procesuální, než předběžnou či následnou, to nejdůležitější, chybějící, není možné přes nepřeborné množství informací a zmatku téměř ani zahlédnout.

Oslabování pozice autora, individuální interpretující osobnosti, totiž není ničím novým, jak se zde snažím říct, je manipulativně zneužíváno nejruznějšími institucemi a subjektivními i ideologickými tendencemi, které chtějí samy dále nakládat s dílem a používat jeho odkaz. Zda sledují to stejné i ti, kteří proti autorství aktuálně vystupují, je těžké odhadnout, jejich snahy však vychází těmto tendencím vstříc. Vliv nových technologií na koncept autorství, způsoby jeho projevu i individuální autonomii, je též nezanedbatelný a vyvstávají závažné otázky v oblasti práva i etiky, k čemuž se ještě vrátím.

Považuji nejen v tomto ohledu za nevhodné, že je kritika autorství často postavena na elitářství a výlučnosti této pozice. Když opominu to, že umělci běžně příliš materiální hojnosti nepožívají, původ díla je ontologicky daný a společenské uznání této danosti přímo žádnou nadřazenost neimplikuje, jsou to až společenské, kulturní i tržní mechanismy, které utváří umělecké pole s jeho zákonitostmi. O tom, kdo bude jak publikovat a prodávat své práce rozhodují více než autoři konkrétní instituce, kurátoři, manažeři, sběratelé či nakladatelé, jim by měla patřit pozornost těch, kterým nepřipadá „výběr“ spravedlivý. Vše v současnosti prochází velkou, intenzivní, dlouhotrvající a fluidní změnou i struktury kulturního a uměleckého pole jsou vystavovány tlaku nových médií, trendů, myšlenkových proudů i politických tendencí. Je jistě v pořádku podrobovat systém neustálé revizi a udržovat jej flexibilní, hledat nové cesty. Svoboda autorů, jejich podpora, ochrana jejich práv a společenské přijetí jsou z mého pohledu určitým ukazatelem přítomnosti svobody v celém daném sociopolitickém prostředí, vypovídají o stavu občanské společnosti, jak ji popisuje Habermas²³. Je však opravdu na místě zpochybňovat důležitost ochrany individuálního autorství? Není právě tento vztah s osobností třeba dále posilovat?

²³ HABERMAS, Jürgen, 2000. Strukturální přeměna veřejnosti: zkoumání jedné kategorie občanské společnosti. Praha: Filosofia. Morální a politická filosofie. ISBN 80-7007-134-6.

Podpora a uznání autorské činnosti může být přínosná v mnoha oblastech, zodpovědnost z ní vyplývající je často tím, co chybí v konfliktních situacích podporovaných vlivem sociálních i masových médií. Například studie *Social media influence, trust, and conflict: An interview based study of leadership perceptions*²⁴ zveřejněná v časopise *Technology in society* v únoru roku 2022 naznačuje, že uživatelé těchto technologií jsou jimi v utváření svých názorů ovlivňováni přesto, že jsou si vědomi zkreslení a omezenosti rozsahu i obsahu svých „kanálů“. Potvrzuje pak také to, že ačkoli primárně by sociální média měla sloužit ke spojování komunit (sociálních sítí v původním slova smyslu), hrají zásadní roli v jejich rozdělování a posilují tyto tendence. Jinak řečeno, společnost je rozdělována a manipulována jaksi „dobrovolně“ a „informovaně“, čtenář i divák si zvykli na nepravdivost i nesmyslnost dostupných informací, individuální myšlení a vnímání je však ovlivňováno takové „informovanosti“ navzdory. Z mého pohledu lze takový přístup a vliv respektovat, pouze pokud se nestává přímo podporujícím omezování práv a svobod jiných.

Na nejistoty a výzvy technologií ovlivňovaného světa reagují umělci jejich průzkumem a využívají intermediální prostor svébytně. Kniha ve své signifikantní podobě a řemeslných možnostech zpracování však, zdá se, přesto neoslabuje. Pojednává o tom například publikace *Knihy / Místa*²⁵ vydané ke stejnojmenné výstavě Elišky Čabalové (1955), vedoucí ateliéru knižního designu na Fakultě umění Ostravské univerzity, který je jedním z mála, kde je možné tento obor takto úzce zaměřeně studovat. Kniha prezentuje starší i novější práce umělkyně i jejích studentů, fotografie jsou proloženy rozhovory se zainteresovanými osobnostmi.

²⁴ JOHNSON, Nathan, Benjamin TURNBULL a Martin REISSLEIN, 2022. *Social media influence, trust, and conflict: An interview based study of leadership perceptions*. *Technology in Society*. (68). ISSN 0160-791X.

²⁵ ČABALOVÁ, Eliška, 2021. *Místa/knihy*. Ostrava: Fakulta umění, Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7599-214-7.

Výrazný umělec působící v neobvykle širokém intermediálním záběru stále dotýkající se knižního média je též Petr Nikl (1960), který vydal již více než dvacet autorských knih s vlastními ilustracemi i výtvarnou úpravou, v roce 2008 získala jedna z nich cenu Magnesia litera²⁶. Ministerstvo kultury ČR a Památník národního písemnictví pořádá od roku 1965 soutěž Nejkrásnější české knihy roku, oceňovány jsou celkově autorsky a řemeslně zpracované projekty i dílčí úprava či ilustrace v několika kategoriích, ze stovek přihlášených vybírá porota desítky publikací. Hodnocení estetických kvalit umění je komplikovaný a těžko definovatelný proces, z mého pohledu není možné srovnávat jednotlivá díla ani autory nikdy objektivně, výsledky soutěží i úsudky budou vždy subjektivní a vypoví mnohé o zkušenostech a prožívání posuzujících, jejich vlastní interpretaci. I z toho důvodu se zde nesnažím vytvořit schéma pro takové hodnocení ani nestanovuji estetické podmínky, které musí kniha splňovat, abych na ni nahlížela jako na autorské umělecké dílo. Mnohem podstatnější je pro mne snaha o reflektovanou práci s autorstvím nejen v reakci na složitou mediální situaci, kterou popisují.

V návaznosti na Barthesovu polemiku o smrti autora se nabízí podobná otázka přímo věnovaná knižnímu médiu. Osobně nemám pochyb o živoucnosti obého, takové dotazování mne naopak provokuje k intenzivnímu zájmu a mnohem více než konečnost těchto kategorií, vnímám jako aktuální jejich rozpínavost a nutnost věnovat jim mnohem více pozornosti. Nejen ve zmíněném užití terminologie přesahující běžné materiální médium vidím jasný důkaz toho, že kniha i nadále potřebuje být centrem publikačního procesu, stává se modelovým publikátem, svazkem zamýšleného, manifestem i testamentem autora, individuální osobnosti, její intence i produkce. Nedostatek zájmu a zpochybnění platnosti a významu hodnot, které zastupují, ohrožuje jádro individuálních práv a svobod.

²⁶ NIKL, Petr, 2007. Záhádky. Praha: Meander. Modrý slon (Meander). ISBN 978-80-86283-57-9.

4.3. Čtení díla a čtení autora

Jak jsem již zmínila v úvodu, vnímání určité literární podstaty skutečnosti není ničím novým, od sedmdesátých let minulého století se setkáváme s rozšiřováním významu pojmu text, kterým může být i mluvené slovo či symbol. Objevují se spojení jako čtení obrazu i čtení světa, intermediální povaha literatury i textu je styčným bodem pro možnosti zkoumání společenských, kulturních i psychologických jevů, vlivu technologií, nových médií. Z určitého pohledu by se dalo říct, že veškeré vědění i umění je primárně tvořeno textem. Tuto textovost²⁷ dokáží sledovat v nějaké míře v jakékoli zaznamenané komunikaci, vykazují ji i všechna známá umělecká díla. Obrazy, zvuky, všechny kognitivní vjemy i počitky lze obsáhnout textem, přečíst a zpětně popsat. Zda a nakolik se shoduje autorův záměr se čtením, výkladem a prezentací jeho díla, je otázka, která nemá jednoznačnou odpověď.

Přístupy jednotlivých škol a teorií minulého století tento „meziprostor“ reflektují, Stuart Hall přichází s teorií kódování a dekódování²⁸, důraz klade na snahu o koherenci komunikace, tedy právě shodu v tom, co je jejím obsahem, mluví o preferovaném čtení, které je vkládáno do díla jeho tvůrcem. Ve schopnosti autonomní interpretace nachází nejen on možnost určité rezistence proti vlivu nástrojů kulturního průmyslu i propagandy, které bývají manipulativně a ideologicky zneužívány. Pozice autora je v celém procesu tvorby i vnímání uměleckého díla relativní, již jsem psala o výrazné tendenci nazírat na dílo bez reflexe jeho osobnosti. Není však právě autorovo individuální vědomí tím, co určuje primární formu sdělení, textu, znaku i kódu a bez zhlédnutí jeho nitra by vůbec nebylo možné zúčastnit se interpretačního aktu v kterémkoli

²⁷ HANKS, W. F., 1989. Text and Textuality. *Annual Review of Anthropology*. 95-127. Dostupné z: doi:10.1146/annurev.an.18.100189.000523

²⁸ HALL, Stuart, 1980. Coding and Encoding in the Television Discourse. In Hall et al. (eds.) *Culture, Media, Language*, pp. 197–208. Hutchinson, London.

momentu? V tomto ohledu je třeba, aby autor určitým způsobem četl sám sebe i kontext, teprve pak může být čteno jeho dílo, v jehož rámci je primární autorovo sebevyjádření nesmazatelně vepsáno.

Umění příliš nepracuje s výrazy, znaky a symboly majícími konkrétní materiální referenci, nejen pokud se odchýlí od realistického a dokumentaristického přístupu, užívá takové, jejichž referenční hodnota je abstraktní, odvozená, fiktivní či dokonce prázdná. V této sféře není tak snadné se orientovat, je možné použít různé analytické přístupy a metody interpretace, způsoby kódování a dekódování i nástroje pro utváření určitých preferencí, jejichž působení nelze vždy rozeznat, dokonce nemusí být ani užívány vědomě. Pokud zůstane u prostého popisu, je určitá šance, že bude koherentní, pro hlubší porozumění dílu však je třeba použít i narativní výklad, jehož konkrétní aspekty budou utvářet vnější vlivy, zkušenosti, znalosti i osobnost čtenáře.

Je to schopnost práce se symbolem, metaforou, intertextualitou či intermedialitou, která rozhoduje o šíři interpretačního, komunikačního i tvůrčího rámce, který je ve známé historii spíše úmyslně omezován. Takové tendence jsou pochopitelné u zpravodajských komunikátů, v oblasti duchovní literatury, poezie i současného umění působí spíše komplikace, vytváří nedorozumění a iluze a často nefunkční dogma. Vnímám tento princip jako základ pro manipulaci a diktaturu, jeho pochopení a práci s ním jako možnost obrany. Zaměňování širokých metafor s úzkou formulací či specifickou terminologií je pak typickou obranou proti takové praxi, samo o sobě však působí nebezpečný zmatek, tvoří prostor pro již zmíněnou těžko postřehnutelnou procesuální cenzuru a manipulaci s informacemi, které by správně měly být plně, jasně a srozumitelně zveřejněny a sdíleny. Namísto posílení ochrany svobody slova a projevu pak vzniká podivná komunikační sféra „zasvěcených“.

Vždy lze přesvědčeně zastávat určité subjektivní hledisko a z něj vyplývající výklad a je to naprosto v pořádku, pokud jej neprovází také přesvědčení o objektivitě a jeho jediné možné správnosti. Jsou-li „ve hře“ obsahy bez konkrétní materiální referenční hodnoty, jejich interpretace bude subjektivní a je vysoce pravděpodobné, že nebude existovat žádná jediná správná a mnozí autoři s tím také ve své tvorbě „počítají“. Čtení takové práce se stává autonomním tvůrčím procesem s potenciálem ke vzniku samostatného uměleckého díla.

Umberto Eco nachází pojmenování otevřené dílo ve stejnojmenné knize²⁹, v níž reflektuje popsané vlastnosti umění i nepřímý úměrný vztah informace a entropie v komunikačním procesu. Ukazuje například, že jazyk má určitou svou referenční a emotivní složku, upozorňuje na možnost záměny jedné za druhou. Komunikační akt je možné rozdělit z hlediska základních psychologických procesů – kognitivních, emočních a volních. Kognice se nachází v oblasti věcné reference, emoce ovlivňují vnímání smyslu a vůle utváří záměr, motivaci a rozhodování o podobě sdělení v procesu kódování i dekódování³⁰. Je možné vidět, jak proměnlivá a široká je oblast, v níž vzniká umělecké dílo i jeho čtení, kolik faktorů působí v procesu interpretace, svůj vliv má technologie, materiál, prostředí, emocionální rozpoložení, osobnost autora i čtenáře. Některá díla se stávají kulty, jiná jsou odsuzována, to vše často jen na základě předsudků a zdánlivě objektivních hodnocení jednotlivců, obvykle amplifikovaných ve strukturách konkrétních institucí kulturního průmyslu. Ačkoli je proměnlivost a různost možné interpretace zřejmá, je s ní zacházeno bez důrazu na individuální osobnost a z něj plynoucí svobodu i zodpovědnost.

²⁹ ECO, Umberto, 2015. Otevřené dílo: forma a neurčenost v současných poetikách. Přeložil Zora OBSTOVÁ. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-1158-3.

³⁰ JANOUŠEK, Jaromír. Psychologické základy verbální komunikace: projevy psychických funkcí ve verbální komunikaci, významová dynamika a struktura komunikačního aktu, komunikace písemná, ženská, mužská, virtuální, vnitřní kooperace a vnitřní řeč ve verbální komunikaci. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4295-3., s. 148

Je možné pozorovat tendence těchto struktur určovat správnost výkladu jednotlivých děl a definovat jejich hodnotu, přizpůsobovat je vlastním záměrům i „požadavkům“ trhu. To stejné se děje i se samotnými autory a umělci, kteří se svým způsobem stávají součástí vlastní tvorby, reprezentují její odkaz. Obraz jejich osobností, jež spoluutváří další tvůrci, odborníci i veřejnost, je sám o sobě určitým druhem uměleckého díla. Je pak možné číst také přímo autory, hledat intertextuální souvislosti v jejich charakteristikách a vztazích a pracovat s nimi, což teorie umění běžně dělá, pouze není vždy zřejmé, že vědomě nakládá se zkreslením, které vzniká z výše popsaných důvodů. Pro ilustraci možných projevů a vlivů lze uvést například čtení Franze Kafky i jeho díla, jehož dnešní podobu silně ovlivnilo čtení jeho kolegy a přítele Maxe Broda a dodnes se objevují nové přístupy ke Kafkovu dílu i jeho interpretaci³¹.

Význam osobnosti, zmínkou o níž uzavřu část věnující se knize jako autorskému uměleckému dílu, je pro mne i tuto práci v mnohém zásadní a plynule uvádí část navazující. Carl Gustav Jung, který silně ovlivnil dnešní pojetí samotného pojmu osobnost, o ní řekl: „Osobnost jako úplné uskutečnění celosti naší bytosti je nedosažitelným ideálem. Nedosažitelnost však nikdy není argumentem proti ideálu, neboť ideály jsou jen ukazatelé cesty a nikdy nejsou cílem.“³² Z mého pohledu je možné tvrzení vztáhnout i k dosažitelnosti ideální či definitivní interpretace sdělení, textu i díla a jeho významu. Sám Jung se věnoval výkladu dobové i starověké filozofie, souvisejících narativů, obrazů i symbolů, s nimiž pracoval i ve své terapeutické činnosti, rozvíjel vlastní analytické postupy, popisoval je a sdílel jejich schémata, proces i výstupy.

³¹ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK, 2015. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2491-6., s. 837

³² JUNG, Carl Gustav, [2001]. Duše moderního člověka. Vyd. 2. Brno: Atlantis. ISBN 80-7108-213-9.

Pozoruhodnou autorskou publikací, která spatřila světlo světa teprve nedávno, ačkoli vznikala jako aktuální deník tohoto psychologa, je Červená kniha³³, která je skvělým příkladem pojetí knihy jako uměleckého díla i selfpublishingu i s ohledem na skutečnost, že záměrem autora nebylo její publikování. Je psána kaligrafickým perem, obrazy jsou malovány akvarelem, věnuje se jeho vlastním interpretacím duchovních i vnitřních obsahů. Faksimile rukopisu jsou doplněny komentářem a překladem textu. Je pro mne zajímavé, kolik tvůrčích a mediálních vrstev se zde setkává – je možné nazírat na symbolické malby jako na umělecká díla, tak i na samotný text. Ten má hodnotu jako literární dílo, ale je také určitou autorskou psychologickou teorií i filozofií. Je možné sledovat v něm prvky duchovní nauky i mytologie, kterou je opředen samotný autor. Ten se aktivně podílí na čtení díla i autora skoro čtyřicet let po své smrti, když se dlouho utajovaný spis této v mnohém kultovní osobnosti objevil. Autorství Jungova étosu jistě náleží i mnoha jeho kolegům, následovníkům i oponentům, nejen jemu samotnému, možnost číst jej jako autora je tím, co tvoří základ pro komunikaci s jeho odkazem.

Uvedením těchto příkladů ilustruji problematiku čtení autora, jeho osobnosti, a poukazuji na důležitost toho, co je skryto, nedopovězeno nebo dopovězeno až v širším kontextu, interpretováno dalšími osobnostmi dotýkajícími se individuální tvorby. Zveřejněný záměr nepublikovat posiluje význam publikovaného, paradoxním zacházením s autorskou intencí umožňuje nahlédnout na formativní působení potlačených či utajených informací na čtení celého díla. Je právě tím, co posiluje étos či kult kolem takových autorů i jejich odkazu, zároveň umožňuje manipulaci s obsahem, ale i její pocítění. Nutí se ptát, kdo autor, a zda vůbec, byl. Odhalit a popsat takové vlivy je jedním ze záměrů mé práce, jsou to právě ony, které vyjevují vztahy mezi kognitivní vědou, uměním a spjatou teorií.

³³ JUNG, Carl Gustav, 2010. Červená kniha: Liber Novus. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-767-1.

5. Možnosti Selfpublishingu

Na proces publikace bylo v minulosti nahlíženo primárně v kulturním diskurzu prostřednictvím zkoumání mechanismů trhu, marketingu, uměleckého pole a společnosti či technologie. V následující kapitole se nesnažím shromáždit podrobné informace o projevech selfpublishingu ani vykreslit detailně složitou entropii jeho působení v současném diskurzu. Zaměřuji pozornost na vnitřní vlivy, takové, které přímo dané jevy utváří, hledám jejich souvislosti, interpretuji takové jejich aspekty, kterým vnímám jako nějakým způsobem typické pro danou problematiku. V předchozí části práce jsem se věnovala převážně knize jako autorskému uměleckému dílu, což nelze od fenoménu selfpublishingu úplně oddělit, tyto oblasti se vzájemně prostupují. Dále se podrobněji zaměřím na hledisko, v němž hraje v nějakém kontextu způsob a forma zveřejnění významnější roli než autorský tvůrčí záměr a materiální podoba publikace.

Pohybují se v oblasti psychologických aspektů práce s osobností a introspekce, v nichž má proces sebeodhalování svůj význam. Psychologie reflektuje jeho reciproční efekt, tedy schopnost generovat podobné tendence u příjemce, jeho smysl a emoční náboj pak vidí v sebeodhalování sobě samému³⁴. Pokud Carl Gustav Jung skutečně nepočítal se zveřejněním Červené knihy, byl to pravděpodobně také smysl této jeho práce. Klíčovou roli sehrály komunikace a sebevyjádření i interpretace nejen v jeho díle. Vnímám snahu pracovat s možnostmi selfpublishingu a jejich reflexi, jako snahu zviditelnit tento proces ve všech situacích, v nichž je možné se vyjádřit, prezentovat nebo reprezentovat nějakou ideu. V současném mediálním prostředí nabízí nejen prostor pro reflektované autorství interpretace, lze v něm hledat odraz celé společenské situace.

³⁴ JANOUŠEK, Jaromír. Psychologické základy verbální komunikace: projevy psychických funkcí ve verbální komunikaci, významová dynamika a struktura komunikačního aktu, komunikace písemná, ženská, mužská, virtuální, vnitřní kooperace a vnitřní řeč ve verbální komunikaci. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4295-3. s. 149

Dalším výrazným aspektem selfpublishingu je možnost obejít oficiální či jakékoli nevyhovující struktury, které brání publikaci i omezit materiální náklady. Těchto principů využívá umění, alternativní kultura, která z různých důvodů nevyhovuje „hlavnímu proudu“ i politicky aktivní subjekty šířící tímto způsobem své ideály i ideologii. Je možné sem zařadit samizdat, publikace některých subkultur a komunit, specifické umělecké magazíny, D. I. Y. časopisy, ziny, fanziny, ale i propagandistické letáky, brožury či transparenty, často také vyráběné doma „na koleni“. Z určitého hlediska lze zahrnout i některé formy streetartu, který kombinuje jednoduchý text s grafikou a sdělení svého autora šíří „pirátsky“, většinou ilegálně, ve veřejném prostoru a je prezentován pomocí výhradně originálně tvořených samolepek, maleb, symbolů i nápisů, stříkaných barvou ve spreji na stěny a dalších intervencí. V hájemství selfpublishingu je často právě to, co je z oficiální komunikace vytěsněno, nedostatečně reflektováno.

Možnosti takového veřejného sebevyjádření je možné ilustrovat příkladem dnes již mezinárodně populárního umělce Banksyho, který nechával svá díla v ulicích jako symbolické vzkazy a svou skutečnou identitu skrýval. V tomto pojetí se selfpublishing stává prostorem pro individuální vyjádření, v němž se potkává umění a politika, alternativní a masová kultura i jiné zdánlivě protichůdné kategorie a koncepty. I proto slouží ke kritice, vymezení se vůči určitým tendencím či trendům i jejich propagaci, vnáší do uměleckého diskurzu aktivismus a rozvíjí tento vztah. Je zajímavé, že samotné autorství se stává výrazovým prostředkem, otázkou je, zda dané užití jeho význam posiluje nebo zpochybňuje. V každém případě přivádí pozornost k dotazování se po jeho podstatě, přivádí recipienta k možnosti zkoumat nejen sdělení a jeho významy, ale též k hledání sdělujícího, jeho záměru, ale i skutečné existenci jeho osobnosti. Při bližším pohledu je evidentní, že právě ta je pro tvorbu klíčová.

Postupně se rozšiřující technologické možnosti publikace vlastních textů jsou jedním z nejvýraznějších vlivů přímo proměňujících literární pole i komunikační okruh knihy, a to jak ten původní Darntonův³⁵, tak i ten revidovaný od Adamse a Barkera³⁶. Tvorba, výroba i distribuce knihy, tedy role autora, redaktora, nakladatele i knihkupce, může být zastoupena jediným člověkem, velkou otázkou je archivace a stabilizace díla. Působení digitalizace na skladbu literárního i knižního prostředí z hlediska tradičních diferenciacních os je jednou z neznámých, kterou se snaží zmapovat například publikace *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*³⁷, vydaná z podnětu konference věnované digitální literatuře, jež se konala v daném roce. Nejen tyto studie upozorňují na participativní, interaktivní, performativní i iluzivní povahu současného mediálního a kulturního prostředí, která rozšiřuje tvůrčí, autorské i publikační možnosti a zároveň je zpřístupňuje a proměňuje.

Pro mne je podstatné, že selfpublishing vypovídá o této individualizaci celého publikačního procesu. Samizdatová a alternativní produkce se dotýká oblastí vytěsněných v oficiální komunikaci dlouhodobě. Je to pozornost jí věnovaná, co zprostředkovává ponětí o širších společenských, kulturních i politických vlivech, přímo komunikuje s cenzurou, reaguje na ni, dovoluje ji uvidět. Skrze snahu o pochopení toho, co je vytěsněno, je pak možné uvidět skutečné dobové hodnoty, jejichž nositelem by měl být redaktor či nakladatel, v případě selfpublishingu jediná osobnost spolu s autorem. Tyto hodnoty je pak možné nahlédnout při hledání kongruence z nitra i z vnějšku jasněji při reflexi znalostí o působení nevědomí.

³⁵ DARNTON, Robert, 1982. What is the history of books?. Daedalus. 111(3), 65 - 83. ISSN 1548-6192.

³⁶ R. ADAMS, T, BARKER, N, ed., 1993. A new model for the study of the book. A Potencie of Life: Books in Society The Clark Lectures 1986-1987. Londýn: British Library. ISBN 0712302875.

³⁷ POŘÍZKOVÁ, Lenka a Martina NAVRÁTILOVÁ, 2015. Literární a knižní kultura v digitálním věku. Olomouc: Vydavatelství Filozofické fakulty UP. ISBN 978-80-87895-49-8.

5.1. Historie

Přístup autoritářského režimu k volné a institucionálně nekontrolované publikaci můžeme sledovat například v projevu ministra informací a osvěty Václava Kopeckého na schůzi Národního shromáždění 24. března 1949³⁸, v němž hovořil o navrhovaném zákoně o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací. Nastupující autoritativní cenzura komunistické strany znemožnila tvůrčí aktivitu i publikaci děl mimo oficiální institucionální dohled, ačkoli protimluvně proklamovala plnou svobodu a podporu umělecké i vědecké činnosti, což je pro totalitní režimy typické. Represivní a cenzurní mechanismy jsou tím, co určovalo podobu oficiální knižní produkce a distribuce. V návaznosti na zásadní význam toho, co je v diskurzu zamlčováno a potlačováno nejen v rámci získání informací o aktivní cenzuře, utváří tyto mechanismy také svůj „odlitek“, tedy kulturní i knižní produkci a distribuci alternativní. Vzniká tak množství publikací i uměleckých děl, pohybujících se mimo sociálně, nábožensky či politicky daný diskurz, ta se dostávají do různé míry ilegality či jsou přímo ničena. O perzekucích spojených s publikováním sebe sama může svědčit například i uvěznění Oscara Wilda v roce 1895 za jeho homosexuální vztah, v souvislosti s takovým odhalením bylo často destruováno i autorovo dílo, o čemž v širokém kontextu pojednává Fernando Báez ve svém obsáhlém pojednání o ničení knih³⁹. Z této i dalších podobně zaměřených studií vyplývá, že textů, které se ztratily v historii cenzury, je mnoho, snad by svým počtem i převýšily ty, které se zachovaly, a pravděpodobnost, že mizely převážně takové, které nebyly v souladu s oficiálním diskurzem, je vysoká.

³⁸ KOPECKÝ, Václav. *Knihy do rukou lidu!: Zákon o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací : Projevy a dokumenty*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949. Malá knihovna informací.

³⁹ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-697-6.

Právo na svobodný projev získává legislativní podobu až v osmnáctém století (a navíc mimo Evropu), když se v prvním dodatku stává součástí ústavy Spojených států spolu se zakotvením svobody náboženské, ani tím se však nestává svobodná možnost publikace samozřejmostí, a rozhodně ne ve všech regionech světa. V tomto smyslu se první dodatek stává manifestem pro individuální odlišnost, kreativitu, a nonkonformitu s hlavním proudem⁴⁰. Do té doby byla autonomní kultura vymykající se tomuto proudu odkázána převážně na mluvené slovo, lidová pořekadla, pohádky, báje či mýty, a bylo-li něco ze zničených pramenů uchováno, nachází se to v informačním poli zásluhou paměti předků a jejich komunikačních schopností, vynalézavosti a pravděpodobně jen drobných útržků toho, co uniklo z cenzurního dohledu. Svoboda projevu i tisku je tím, k čemu další dějiny směřují, v druhé polovině devatenáctého století se autoři a nakladatelé u nás domáhají práva na objektivní trestní řízení, což v praxi znamená, že za své názory nemohou být perzekuováni, pokud jejich zveřejněním neporušují trestní právo.

S nástupem dvacátého století dochází k dalšímu osvobození publikačního procesu, tento rozvoj však negativně ovlivnily obě světové války a diktatura, která v některých částech světa zasáhla do běhu dějin výrazněji než v jiných. Je pro mne velmi zajímavé a těžko pochopitelné, že přesto, že svobodná možnost publikace a sebevyjádření, která svým působením nepřekračuje trestní zákony, je v určité míře společensky a právně zaručena necelých sto let s různými „přestávkami“, a přitom je současně zpochybňována role, pozice a důležitost autora, umělce, svobodné tvorby a jejího sdílení. Přes veškeré represe se spolu se zpřístupňováním technologií množily i tendence tvořit takovou kulturu, která se oficiálnímu diskurzu vymykala. Tyto projevy je možné zaznamenat jako to, co je

⁴⁰ JAY, Stewart, 2008. The Creation of the First Amendment Right to Free Expression: From the Eighteenth Century to the Mid-Twentieth Century. William Mitchell Law Review [online]. 34(3), 773-1020 [cit. 2022-02-16]. ISSN 0270272X.

označováno jako kultura alternativní, druhá či paralelní, zahrnují prezentaci určitých subkultur, stávají se undergroundem, opozicí, disentem, buřičstvím, dekadencí či jsou prostě odsuzovány pro svou bizarnost, nemorálnost, kýčovitost, naivitu, neprofesionalitu, problematické komerční využití i z prostého nepochopení. Jak ale píší, vyovídají o dané situaci často více, než samotný „hlavní proud“.

Dalo by se říct, že historie selfpublishingu souvisí s nutností, potřebou možností a vůlí k sebevyjádření a často i se schopností vzdorovat tlaku, který působí proti svobodě tvorby. V podobném výčtu, jaký jsem nastínila v oblasti knihy jako uměleckého díla, mohu na víceméně náhodných (avšak typických) příkladech ilustrovat i konkrétní formy sebek publikace, kterými se v této práci zabývám, ačkoli hranice mezi nimi budou znova prostupné a jejich ideál nenaplnitelný ve své dokonalosti. Protože se každé vyjádření týká primárně svého autora a jeho komunikace, základním předpokladem i formátem selfpublishingu je sdílená introspekce, tedy zveřejnění něčeho, co se alespoň z části utvářelo v nitru autora, v jeho mysli, je to zachyceno v textech či symbolech, kterými promlouvá ke svému okolí. V nevědomé podobě obsahuje takovou referenční intenci každá tvůrčí činnost a akce, vědomě užitá pak dává vzniknout dílům, jako je jmenovaná kniha Carla Gustava Junga, zhmotňují ji všechny manifesty, zpovědi, sebeanalytické a introspektivní texty či autobiografie i subjektivní veřejná prohlášení.

Z potřeby aktivně se vyjádřit ke společenskému dění vychází další forma selfpublishingu, již vůbec není snadné zmapovat, a to aktivistický způsob šíření vlastních ideálů pomocí drobných publikací, merkantilních tiskovin, transparentů i prohlášení. Své manifesty měla různá politická, náboženská i umělecká hnutí, což aplikoval ve svém díle i André Breton a psal na sebe navazující Manifesty surrealismu⁴¹.

⁴¹ BRETON, André, 2005. Manifesty surrealismu. Přeložil Jiří PECHAR, přeložil Dagmar STEINOVÁ. Praha: Herrmann. ISBN 80-239-5789-9.

Surrealisté také hojně vydávají rozličná revue, časopisy i sborníky poskytující prostor pro multimediální obsah, vedle esejí, povídek či poezie prezentují obrazy, kresby, grafiky i experimentální techniky a reflektují svébytným způsobem jejich vzájemné působení i vztahy s aktuálním kulturním děním. U nás je možné zmínit například revue Analogon⁴². V netradičních formátech vychází také nepřeborné množství dalších periodických i neperiodických tiskovin uměleckých i zájmových skupin, nejrůznější ziny a fanziny, tvořené i distribuované často svépomocí, experimentálně, jsou komunikačním kanálem celých subkultur a stávají se kultovními.

Ačkoli je možné do určité míry rozlišit v selfpublishingu rovinu aktivistickou a kultovní, jež jsem naznačila, jejich hranice je prostupná a často úplně chybí. Podobné je to s uměleckými projekty, které vznikají většinou v malém nákladu a primárně z tvůrčí potřeby jejich autora či autorů, kterým nejde tolik o propagaci konkrétních myšlenek, spíše se snaží svou tvorbu sdílet a přímo skrz publikaci komunikovat s příjemcem vlastního díla. Navázat s recipientem téměř osobní, neformální kontakt. Tendence využitelná autorsky, ale i komerčně, dobře sledovatelná například v tvorbě zveřejňované na sociálních médiích, kde některé veřejné příspěvky nabývají podoby soukromých vzkazů, ačkoli je autor neznámý a příjemcem může být kdokoli. Tato akce, jistě přítomná v každé tvorbě a samotném psaní, je technologií posilována. U knihy platí, že čím větší možnost ovlivnit publikační proces má autor, tím větší je prostor pro svobodné umělecké vyjádření, experiment, hledání i nacházení forem, které nejsou v aktuálním diskurzu běžné, nezávisle na názoru dalších subjektů. Autorské umělecké knize jsem se podrobněji věnovala v předchozích kapitolách, zde se k ní letmo vracím v závěru naznačené typologie proto, že výstižně ilustruje vzájemnou prostupnost jednotlivých forem publikace a stojí v samém základu celého procesu.

⁴² Analogon: surrealismus - psychoanalýza - strukturalismus - antropologie - příčné vědy, 1969-. Praha: Paseka. ISSN 0862-7630.

Většina umělců se vždy na své prezentaci nějak podílela, s dostupností a rozvojem technologie tisku se pro ně stala nutností v případě zájmu autora o účast v oficiální a akademické kultuře. Pro ilustraci výrazných tendencí, které ovlivnily v minulém století trendy i možnosti publikace děl, je možné se zaměřit například na činnost surrealistů, kteří hojně publikovali kromě nejrůznějších časopisů také svou vlastní tvorbu. Salvador Dalí vynalézavými způsoby propagace sebe i vlastního díla a jeho komercializace pohoršoval nejen André Bretona⁴³, zároveň však inspiroval mnoho dalších tvůrců a stal se v určitém smyslu ikonickým. V historii selfpublishingu, jak ji zde nahlížím, je možné vnímat výrazný vliv osobnosti autora, který se stává až kultem, jako i publikace vycházející v malých nákladech a svépomocně. Tyto projevy lze sledovat v odkaze osobností, jako byl Allen Ginsberg nebo John Lennon, u nás i Václav Havel. Výrazy „bookworks“ a „artist’s publishing“, celá hnutí zaměřená na uměleckou knihu, souvislé konceptuální a intermediální umění, jako je například Fluxus, se začaly objevovat na přelomu šedesátých a sedmdesátých let⁴⁴.

Celé minulé století tak postupně vynáší vytěsněnou kulturu do popředí, nejen zpětně je možné sledovat její zásadní vliv na dobové dění i schopnost je reflektovat a reagovat právě na to podstatné. Stále více se však díky tendenci „hlavního proudu“, populární kultury a komerce napodobovat a přivlastňovat si mechanismy původně spjaté s vymezováním se proti nim ztrácí možnost v nich jasně uvidět informace o tom, co je potlačováno, cenzura se ztrácí ze zřetele, rozplývá se v nepřeborném množství dostupných trendů, děl, publikací, možnost zveřejnit téměř cokoli s využitím technologií působí iluzi absolutní svobody projevu. Menší šance uvidět potlačené a nepřístupné tak vyzývá k mnohem větší osobní zodpovědnosti.

⁴³ Viz 32

⁴⁴ White, T. (2014). The Evolution of Artists’ Publishing. *Art Documentation: Journal of the Art Libraries Society of North America*, 33(2), 227–242. <https://doi.org/10.1086/678548>

5.2. Současná situace

Ve své práci *Is self-publishing a salvation for authors? The case of Lithuanian printed bestseller in the digital environment* z roku 2015 fenomén zpracovává Arūnas Gudinaičius⁴⁵ a z historie uvádí jiné zajímavé příklady osobností s ním spjatých jako průkopníka této oblasti Benjamina Franklina (1706 – 179), dále zmiňuje Williama Blakea (1757 – 1827), Edgara Allana Poea (1809 – 1849), Jamese Joyce (1882 – 1941) a další. Primárně se zaměřuje na steampunkový román *Hour of the wolf*, který napsal a vydal známý litevský blogger Andrius Tapinas. Kniha vyšla poprvé v elektronické i tištěné formě v únoru 2013, za krátkou dobu se stala bestsellerem. Ještě v tom samém měsíci, v němž vyšla, podepsal autor na knižním veletrhu pořádaném Vilniuskou univerzitou, kde publikaci prezentoval, sedm set výtisků knihy, v roce 2014 byla šestou nejprodávanější knihou v žánru fikce pro dospělé hned u dvou významných knihkupců a získala mnoho ocenění. V dané době byl tento případ v Litvě ojedinělý. Autor popisuje celý publikační proces i propagaci titulu, z ekonomického i organizačního hlediska hodnotí takto komplexní proces jako příliš náročný pro jediného člověka, což ilustruje svým příkladem Tapinase, který si po náročném procesu pro publikaci dalšího díla najal literárního agenta. Svou práci pak zakončuje otázkou: *Je publikování pouze pro nakladatele? („Is publishing for publishers only?“*, str. 56). Na tomto příkladu je možné sledovat, že selfpublishing v současnosti již není fenomén týkající se publikací a informací tendujících k vytěsnění z „hlavního proudu“ nebo něčím bez možnosti komerčního využití. K tomu přispívá i výrazný trend popularizující a podporující takové formy vydávání, které se nezdráhají komodifikovat samotné autorství, běžně vznikají subjekty podnikající na poli copywritingu či ghostwritingu.

⁴⁵ GUDINAVIČIUS, Arūnas, 2015. *Is self-publishing a salvation for authors?: The case of Lithuanian printed bestseller in the digital environment*. *Libellarium Journal for the Research of Writing Books and Cultural Heritage Institutions*. 7(8), 47. Dostupné z: doi:10.15291/libellarium.v8i1.213

Jak jsem zmínila, současnost přeje mezioborovým vztahům a potenciál sebevyjádření reflektuje i aktuální terapeutická činnost, což je možné sledovat v oblasti biblioterapie, které se věnuje například Gábina Pokorná⁴⁶, jejíž román *V hlavě* byl v roce 2021 nominován na Cenu Jiřího Ortena, poukazuje na něj i veškeré zkoumání a využití komunikace, dialogu či narativu v psychologii, psychiatrii, forenzních a všech humanitních vědách. Na selfpublishing je možné nazírat primárně jako na proces vyjádření vlastního nitra, může být svobodným sebevyjádřením, výpovědí, je zprávou, kterou o sobě podáváme světu v jeho proměnách a různých podobách. V současnosti je skutečně významným tématem, přiznání, doznání, vyznání a sdílená introspekce se akcentují ve společenském, politickém i osobním kontextu. Akcentuje se moment „coming outu“ v souvislosti se zveřejněním skutečné sexuální orientace, podněcování veřejné regrese a integrace traumat ilustrují kampaně a hnutí, jako je „mee too“. Otevřený a upřímný přístup se ukazuje být nápomocný i v jiných potížích v duševní oblasti.⁴⁷

Psychoanalýza a psychoterapie stále vychází ze snahy odhalit v komunikaci skryté duševní síly, ať je již nazývá self, true self, nevědomí či vědomí, práce s tvůrčím vyjádřením skrytých obsahů a snaha o jejich reflexi, rekonstrukci, analýzu i integraci je společná všem formám arteterapie. V této snaze se s nimi setkává i umělecká teorie a literární věda. Osobně vnímám problematiku jako zvlášť důležitou pro současný rozmach sociálních médií a dalších technologií pracujících s prezentací společenských i soukromých témat v rámci internetové sítě, která proměňuje možnosti publikace textu, obrazu i zvuku, komunikaci všeobecně. Těmito proměnami se sebe prezentace

⁴⁶ POKORNÁ, Gábina. *V hlavě: ze zápisů mladé schizofreničky*. Praha: Práh, 2020. ISBN 978-80-7252-867-7.

⁴⁷ RÜSCH, Nicholas a Markus KÖSTERS, 2021. Honest, Open, Proud to support disclosure decisions and to decrease stigma's impact among people with mental illness: conceptual review and meta-analysis of program efficacy. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol.* 9(56), 1513-1526. Dostupné z: doi:10.1007/s00127-021-02076-y

stává součástí sociálního, kulturního, profesionálního i osobního života, díky dostupným technologiím se z každého snadno může stát fotograf, grafik, redaktor, editor, ten, který vytváří, třídí a sdílí informace, vyjadřuje se k nim, sebe – publikuje. Přesto, že nástroje, které byly ještě nedávno dostupné jen odborníkům věnujícím se publikační činnosti, kulturnímu průmyslu či politické a reklamní propagandě, jsou dnes masově využívány, postavení jejich uživatelů je stále nejasné, tak jako jejich často komodifikované autorství, svoboda vyjádření i přístupu k informacím a zodpovědnost z ní plynoucí. Bariéry v komunikační sféře je však stále obtížnější zahlédnout.

Amazon vyvíjí od roku 2004 různé typy čtecích zařízení a v poslední době ovlivnil knižní trh i literární pole svým projektem Kindle direct publishing umožňujícím vydat vlastní publikaci snadným způsobem téměř každému. Projektů a subjektů, které se zaměřují na služby autorům a nabízí pomoc při prezentaci a publikaci jejich práce, je nepřeberné množství, tvůrčí činnost je stále více předmětem obchodu, objektem zájmu manažerů, sběratelů, akcionářů a tržních spekulací. Je naprosto běžné, že umělci neprezentují své dílo sami, nedomlouvají koncerty ani nekoncepíjí a neorganizují výstavy, galerie mají vlastní dramaturgické pracovníky a kurátory, kteří vybírají a třídí „materiál“ pro expozice, podobně fungují nakladatelé a redaktoři v prostředí knižního trhu. Žít se tvorbou mimo oficiální kulturu a ustálené komerční prostředí je však přes veškerou přístupnost téměř nemožné, projekty mimo „hlavní proud“ přesto stále mají silný transformativní potenciál, definují trendy i celé umělecké směry, jako například undergroundové hnutí u nás, které působilo téměř v utajení a v době normalizace publikovali jeho přívrženci výhradně svépomocí a stále zůstává předmětem odborné práce, výzkumu i inspirací.⁴⁸

⁴⁸ GLANC, Tomáš, ed., 2018. *Samizdat past & present*. Přeložil Melvyn CLARKE. Prague: Institute of Czech Literature. Czech literature studies. ISBN 978-80-246-4033-4.

Byli to pak právě oni, kdo se během Sametové revoluce dostal ke slovu a z kultury „druhé“, se následně pomyslně stala „první“. Internetová síť, která se od devadesátých let rozpíná po celém světě, pak přináší výrazné proměny celého publikačního procesu a jeho podob. V současnosti je tvorba prezentace bezplatně dostupná každému, kdo ovládá potřebnou technologii a disponuje jí, a je stále dostupnější, je možné si na serverech jako je Wordpress či Webnode zřídit blog, portfolio nebo například e-shop s pomocí nástrojů, jimž není složité porozumět. Sociální media jako Youtube, Twitter, Facebook, Instagram či Tiktok pak uživatelské prostředí ještě zjednodušují a v současnosti se v nich běžně a samozřejmě pohybuje většina „mladé“ populace, která zde prožívá značnou část svého sociálního, kulturního i profesionálního života.

Z podstaty celosvětové internetové sítě je zdánlivě samozřejmé, že v jejím rámci se může svobodně prezentovat kdokoli kdekoli. Třicet let zkušeností s jejím užíváním však ukazuje něco trochu jiného, situací, kdy se v těchto sférách projevují cenzurní zásahy, přibývá, nebo se alespoň stávají viditelnějšími. Herec a tvůrce audiovizuálních obsahů Sascha Baron Cohen, který ve své tvorbě intenzivně pracuje s principem mystifikace a přímo vytváří a hraje různé iluzivní charaktery, které jsou však prezentovány jako plně reálné a působí samostatně v jeho dokumentech i televizních show, upozornil v jednom ze svých proslovů na zásadní rozdíl mezi svobodou slova a projevem a svobodou dosahu a sdílení. Toto tvrzení má na první pohled jednoduchou a jednosměrnou aplikaci, je snadné si představit, že pomluva sdílená se známými v hospodě má jinou kvalitu i dopad než stejná pomluva sdílená veřejně na internetu. Je to přesně ten rozdíl, který lze sledovat i ve škodlivosti zvyšování napětí v konfliktu, jež prokazatelně dokáží působit sociální a jiná média v porovnání s běžným osobním kontaktem a dosahem mluveného slova.

Situace mediálního prostředí však působí také zdánlivě odlišný problém, vytváří iluzi svobodného sdílení, šíření i získávání informací v rámci celé internetové sítě a stejných možností přístupu k nim. Je přitom evidentní, že cenzurní mechanismy působí v tomto iluzivním prostoru stále a ještě jinak, než v tisku a dalších médiích, konečný dosah, přístupnost i srozumitelnost určují nejen marketingové nástroje, obchodní zájmy, tržní mechanismy i lokální politická situace, osobní materiální podmínky a schopnosti recipienta i autora interpretovat. Personalizace umožňuje manipulovat s obsahem i dosahem sdělení způsobem, který je téměř nepostřehnutelný, proměnlivý v čase, jen takovou manipulaci objevit je předmětem náročné investigativní práce a vyžaduje to spolupráci více subjektů na různých místech a v různých podmínkách. Působení všech zmíněných vlivů na proces publikace, sebevyjádření a sdílení informací skrze nová média odhaluje snahu třídit je, interpretovat a zacházet s nimi stejně jako s mluveným a tištěným slovem nedostatečnou a potenciálně nebezpečnou nejen díky možnosti zneužití této zdánlivé podobnosti svobody slova a nejasné svobody sdílení.

Co se zde snažím popsat, naznačuji i v předchozích kapitolách. Pro tuto formu cenzury, která se dotýká jak samotného procesu sdílení a interpretace informací i tvorby, manipulace obsahem i jeho dosahem, může se projevit jako předběžná, ale také stále platí ve své následné formě, mi připadá příhodné pojmenování cenzura kontinuální. Hrubě znejišťuje možnosti fixace a stabilizace textu i koherentního čtení, přitom je těžko postřehnutelná i průkazná nejen pro nepřeborné množství informací a proměnlivost prostoru pro jejich sdílení. S vyplývající nedostatečnou ochranou autorství nejen interpretace a jeho komodifikací pak úzce souvisí též patologické působení samotné komodifikace individuálních hodnot a osobnosti spjaté s technologickým vývojem, proměnami médií a projevy jejich internalizace. V hledání kongruence nacházím možnou odpověď.

6. Selfpublishing, sebezprezentace a sebereprezentace

6.1. V kontextu umění

Již jsem nastínila, že proces sebevyjádření vnímám v různých aspektech jako primární aktivitu, která je součástí veškeré tvůrčí činnosti i projevu osobnosti v kulturní, společenské i osobní rovině. V umělecké sféře je pozorovatelné, jak důležité je pro autora svobodné východisko pro jeho práci, jakou má hodnotu jeho styl, rukopis, interpretace a jedinečný pohled na vlastní dílo i svět, jeho společenská situace, konkrétní životní zkušenosti i teoretický či duchovní přístup, který vždy ve tvorbě nějak působí, jak nenahraditelný a nezpochybnitelný je vliv jeho individuální osobnosti. Publikace je pak na tomto procesu založena, využívá těchto mechanismů v různě širokém kontextu a je to právě sebevyjádření, z něž se jeho působením stává umělecká, vědecká i řemeslná práce, artefakt i artikl, předmět zájmu, obchodu i směny. Na selfpublishing lze nahlížet jako na takovou formu publikace, která proces sebevyjádření a záměr nejen formuluje, zprostředkovává či kategorizuje, ale zároveň jej užívá jako nástroj k dalšímu sdílení. Je možné v tomto ohledu vnímat dva základní okruhy různící se podle toho, jak je zacházeno s identitou a charakteristikou autora i samotného díla. Ta pak působí nejen z obsahu publikace, podepisuje a autorizuje její sdělení, ale i jako prostředek prezentace, jako je tomu například v situaci, kdy výtvarný umělec vytváří svépomocí katalog vlastních prací nebo básník ilustruje a vydává svou sbírku. Stejně tak může být online prezentací, internetovým portfoliem, profilem na sociálních médiích spjatých s konkrétní identitou. Taková činnost by se dala nazvat sebezprezentací.

Trochu jiná situace nastává, když se autor sám stává nějakým způsobem obsahem, tématem či motivem díla, mediální forma je potom reprezentací jeho osobnosti nebo jejího aspektu, dalo by se

tedy hovořit o tom, že taková práce je práce se sebeprezentací. Hranice mezi těmito oblastmi týkajícími se tvůrčí činnosti je fluidní, prostupná a nejasná a toto rozlišení působí možná samoučelně, pro mou práci má však význam nejen pro popisované aspekty vytěsňování. V současném uměleckém diskurzu hraje podstatnou roli a působení obou prostupujících se kategorií lze najít také v minulosti, podléhající politickému i kulturnímu vývoji i krátkodobým trendům. Kulty nejrozličnějších osobností je možné sledovat v náboženstvích, vědách i umění v celé známé historii, pozice autora se však stále vyvíjí, snad by se dalo říci, že zůstává jakousi značkou, symbolem charakteru, čím dál tím více je však také tržní hodnotou, zbožím, produktem, komerčním a právním subjektem, úřední položkou.

K sebeprezentaci jsou vedeni studenti uměleckých škol i všichni umělci působící v tak zvaném uměleckém provozu. Je téměř nemožné aktivně se účastnit souvislého dění a nepublikovat, nevystavovat, neprezentovat výsledky práce, sám sebe, v online i materiální a tištěné formě nesdílet svou činnost v určitém rámci. Ten je určován mediální formou, současnými trendy, odborným konsenzem i autorským záměrem. Zajímavým příkladem publikace, která je zároveň autorskou uměleckou knihou, sebeprezentací, tvorbou určité sebeprezentace a do jisté míry i selfpublishingovým projektem, s nímž jsem se nedávno setkala, je kniha profesora malby Sławomira Kuszcza Segregator Obecności – Codziennosc – Monochrom⁴⁹. Ve spolupráci s uměleckou univerzitou v Poznani, kde působí, vydal soubor autorských fotografií odhalujících místa jemu blízká s vlastními texty. Černobílé snímky pochází z míst, kde se pohybuje a žije, jsou vytištěny tak, že jsou přichystány k vystavení je možné je přímo instalovat v galerii. Kromě toho, že tak možnostem zveřejňování svého díla dává autor další rozměr, vnímá pomyslně sám vydání této publikace jako určité potvrzení rozšíření svého mediálního „záběru“.

⁴⁹<https://www.lm.pl/imprezy/wyklad-prof-slawomira-kuszcza-i-prezentacja-ksiazki-artystycznej>

Vzhledem k rozšiřování mediálních i technologických možností se rozrůstá i škála způsobů, jimiž umělci prezentují své dílo. Nejen v populární a masové kultuře se stává objektem zájmu i výrazovým prostředkem ale též samotná autorova osobnost, identita, která nemusí nutně kopírovat skutečnou podstatu osobního prožívání daného jednotlivce, častěji se přizpůsobuje zájmu trhu, producenta nebo samotného autora. Sebereprezentace byla v historii umění vnímána spíše jako okrajová záležitost, přesto se v dílech malířů běžně objevují autoportréty, audiovizuální i literární díla motivovaná osobní zkušeností a vnitřním prožíváním. V takovém případě již umělec pouze neprezentuje své autorství či tvůrčí práci, stává se sám symbolem, který reprezentuje obsah přesahující skutečnost, do publikačního procesu vstupuje na další přidané rovině, která není pro existenci díla a jeho vznik primárně nutná, propůjčuje mu však jedinečný ráz, v němž je možné sledovat určitou přidanou hodnotu.

V minulosti užívali umělci této možnosti spíše pro prohloubení kontaktu s tvorbou či rozvoj řemeslných schopností, jako je tomu například v práci s autoportrétem, v níž má výtvarník jedinečnou možnost zbavit se potřeby dalšího subjektu, modelu, předlohy oddělené od sebe sama. Taková praxe dokáže omezit materiální náklady i logistické a prostorové potřeby, zároveň umožňuje tvůrci přímo vstoupit do referenční i symbolické oblasti díla, při užití principu mystifikace pak nabízí možnost publikace i autorům, kteří podléhají omezením vnější autority, politického systému nebo jsou omezováni společenskými předsudky, sociálními, kulturními, tržními a cenzurními mechanismy. V současnosti je možné sledovat konkrétní vědomé i nevědomé tendence laborovat s vlastní identitou, které dalece překračují prostou prezentaci skutečnosti a tvorby, v nichž dochází k vytváření ikonických subjektů a idealizovaných či mystifikačních identit podléhajících záměrům účastníků publikačního procesu. Nejen sociální média jsou takové sebereprezentace plná.

6.2. Filozofie a kognitivní vědy

V celé této práci se pokouším na proces selfpublishingu nahlédnout v širším kontextu, než je pohled knižního trhu a mediálního diskurzu. Motivací k takovému přístupu, je mi též přesvědčení, že celý proces, v němž autor zprostředkovává svou tvorbu veřejnosti, je neoddělitelný od veškerého osobního i společenského prožívání skutečnosti, života ve všech jeho podobách. Bez individuálního vhledu a postoje není možné dílo ani vytvořit ani jej vydat, snaha subjektivní působení překonat a dosáhnout objektivitu je sama o sobě vždy snahou konkrétní osobnosti vystoupit z určitého rámce a i způsoby, jakými je toho dosahováno, se proměňují v závislosti na okolnostech, vědomostech, schopnostech a zkušenostech účastníků tvorby a publikačního procesu. Pracuji s hypotézou, že selfpublishing jako i sebevyjádření, ale i sebe prezentace a sebereprezentace jsou primárním aspektem vzniku i sdílení tvůrčí, teoretické a praktické činnosti i komunikace všeobecně, signifikantním jevem, který určuje i dále ovlivňuje sdělení, jeho interpretaci či utváří celý vlastní diskurz.

V oblasti umění i filozofie, ale také vědy či politiky, lze pozorovat nejen kultu určitých osobností, ale silný vliv každého autora, jehož osobnost a jméno se v případě, že je jeho práce přijata nebo proslavena, stává symbolem odkazujícím k širším souvislostem jeho tvorby, něčím, co je možno číst. Tento fenomén lze pozorovat například ve způsobu, jakým je pak k jednotlivým autorům odkazováno nejen jako ke skutečným lidem žijícím v čase a prostoru, ale k jevům a fenoménům, které lze v souvislostech jejich teorie či praxe interpretovat konkrétním způsobem. Je pak možné říci „to je Einstein“ a nemyslet tím, že teorie, k níž se vztahují, je přímo Einsteinova, ale nacházím v ní aspekty, které odkazují k něčemu, co se podobá jeho práci. V uvedeném prohlášení je pak možné dokonce sledovat, že jméno autora získalo ještě další význam a v určitém smyslu se stalo substantivem neformálně užívaným pro označení někoho, komu to „myslí“.

Autorita osobností ovlivňující dějiny i vývoj myšlení má svůj dobře sledovatelný význam ve vědě i umění všeobecně, což mne právě vede k zájmu o tuto problematiku a její zkoumání. V oblasti filozofie, náboženství i spirituality figuruje pak často v samotném základu daných přístupů, škol či nauk a bývá dokonce určujícím faktorem pro možnosti interpretace daného učení. Takové tendence lze pozorovat v dogmatických přístupech různých náboženství, které jasně definují, jakým způsobem a kým mohou být texty a nauka vykládány, v celé historii je podobně zacházeno s informacemi například i autoritářskými politickými ideologickými strukturami. V souvislosti s nedokonavou podstatou ideálu, k níž se dá pouze směřovat, jsem citovala C. G. Junga, což se dá vztáhnout k ideologii. Je-li prosazována jako jediná správná a definitivní, její vliv je patologický, vznikají nejrůznějších iluze a mystifikace, které jsou mocensky zneužité.

Problematiku i jednotlivá teoretická pojetí ideologie podrobně mapuje například studie *Political Ideology: Its Structure, Functions, and Elective Affinities* z roku 2009⁵⁰. V ideologii nachází kromě dobře známé a viditelné diskurzivní „superstruktury“ konstruované zájmy politických elit také „substrukturu“, kterou by měly utvářet vnitřní motivace ve společenském i individuálním měřítku. Ve svém závěru mimo jiné zmiňuje vztah mezi „self-interest“ a ideologickým přesvědčením, na něž poukazuje i provedený výzkum a doporučuje tuto oblast k dalšímu zkoumání. S osobními zájmy, jak by se dal pojem přeložit, jsou destruktivní projevy autoritářského pojetí ideologie a vůbec zneužívání moci a autority jistě spjaté. Výše zmíněné má pro mne svůj význam. Rozdíl i vztah mezi osobními zájmy a vnitřními hodnotami, ideály, imperativem, který se nejen skrze autorství a svobodné sebevyjádření stává jádrem individuálních práv a svobod.

⁵⁰ JOST, John T., Christopher M. FEDERICO a Jaime L. NAPIER, 2009. *Political Ideology: Its Structure, Functions, and Elective Affinities*. *Annual Review of Psychology*. (60), 307-337. Dostupné z: doi:10.1146/annurev.psych.60.110707.163600

Není v mém zájmu interpretovat podrobně jednotlivé teorie nebo se snažit ověřit či vytvořit nějaké schéma pro orientaci mezi pravým a levým politickým spektrem, osobním a celospolečenským zájmem nebo konzervativním a liberálním pojetím těchto vztahů a jejich vlivu na svobodu sebevyjádření. Pohled, jímž nahlížím na tuto práci, jako přístup nápomocný při zkoumání nejen těchto vztahů, spíše umožňuje nacházet určitou stabilní pozici i v takto fluidní problematice. Jsem přesvědčena, že je to právě snaha o rozšíření interpretace při snaze o zachování kongruentního a pozorného self, co znemožňuje zneužívání pojmů bez konkrétní materiální reference například právě politickými ideologiemi a propagandou, je to nástroj reflektované apropriace obsahu neomezující a nedeformující původní celek. Abstrakce obsahu redukovaná na představu, jíž disponuje vědomí interpretujícího, zviditelňuje nepřenositelnost subjektivního prožívání. V širokém interpretačním rámci je pak teprve při hledání kongruence (self i interpretace) možné kultivovat profesionální i osobní kvality. Ideálně tato cesta vede k nalezení hodnot, které samy o sobě brání manipulativnímu zneužívání jazyka, kultury i vědy.

Psychologický a psychiatrický diskurz používá výraz sebereprezentace většinou v tom případě, pokud se jedná o nějakým způsobem oddělitelnou, přenositelnou a popsatelnou podobu osobnosti, konceptu, který má o sobě člověk sám utvořen a je možné jej porovnávat s jiným. Jak jsem již zmínila, problematika self všeobecně je od šedesátých let jednou z nejvyhledávanějších k řešení v odborných psychologických textech a tato tendence sílí. Holistické a integrativní pojetí osobnosti vlastní humanistické i transpersonální psychologii pak akcentuje hledání rovnováhy a kongruence⁵¹, tedy sjednocení představ (nejen o sobě) se skutečností, citlivou introspektivní i vnější svět reflektující práci.

⁵¹ ROGERS, Carl R., 2007. The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*. University of Chicago, 44(3), 240 – 248. Dostupné z: doi:10.1037/0033-3204.44.3.240

Pro terapeutickou práci termín navrhl Carl Rogers v sedmdesátých letech, původně jej vztáhl primárně ke snaze terapeuta v ideálním případě hodnoty a ideály prezentované a nabízené klientovi jako nápomocné skutečně zvnitřnit a reprezentovat. Postupně se stala pro humanistickou psychologii snaha o kongruentní self jedním ze základních nástrojů pro práci na sobě i pro sebereflexi. Obsahuje jak snahu dobře znát vlastní motivace, intence, hodnoty, na nichž jsou založeny, vlastní schopnosti i možnosti, tak umění nahlédnout jejich skutečné projevy, výsledky, úspěchy i nedostatky, v pracovní nebo osobní sféře. Nevytěšňovat to, co je nepohodlné. Jde o pojetí individuální osobnosti, ponětí o ní, jejích skutečných projevech aplikované v praxi. Hledání kongruence je nápomocné na mnoha úrovních, nejen pro terapii, je inspirativní, dokáže zamezit zneužívání osobních zájmů, jejich zaměňování za skutečné humanistické hodnoty a ideály, znemožňuje budování prázdné či falešné autority. Posílení zodpovědnosti chránící individuální práva a svobody.

V celé této práci se snažím rozvinout a podpořit hypotézu, že zde popisované intence, běžně zkoumané převážně z psychologického hlediska, přímo ovlivňují jakékoli sebevyjádření, v selfpublishingu pak hrají klíčovou roli a jsou v něm vědomě či nevědomě zachyceny a do určité míry obnaženy. Takové chápání problematiky pak například umožňuje uměnovědám překlenout dichotomii mezi autorem a jeho dílem prostým uznáním neoddělitelnosti jednoho od druhého. Psychoanalytické přístupy mají své místo v prostředcích literární i jiné umělecké teorie a poznatky kognitivních věd jsou běžně přijímány a oceňovány literárními vědci, i v současnosti lze najít práce zabývající se možností i potřebou hledání komunikace a porozumění mezi jednotlivými obory⁵². Mezioborové vztahy pak podněcuje například téma narativu, ovlivňující nejrůznější odborné diskurzy.

⁵²FRANCIS, Norbert, 2010. A modest proposal for a reorientation in literary studies. LANGUAGE AND LITERATURE. 19(3). Dostupné z: doi:10.1177/0963947010368318

Ačkoli jsou má východiska i výstupy zdánlivě (a do určité míry i skutečně) vágní, jednoduché, vyplývají z nich ne úplně běžné konkrétní využitelné přístupy. Není například žádnou samozřejmostí brát v úvahu při práci s uměleckým dílem autora jako komplexní osobnost se všemi vlivy, vztahy i koncepty, jež se do tvorby přímo promítají. Je jasné, že informace teoretikům prostě chybí, nejsou k dispozici záznamy o životech a světonázoru mnoha významných umělců anebo jsou zkreslené a zavádějící. Z mého pohledu je v takovém případě užitečné inspirovat se přístupem přírodních věd a s chybějícími informacemi pracovat podobně jako s „neznámou“. Do zkoumání je přes neurčitost zahrnout, reflektovat jejich hodnotu a v ideálním případě je takovým počínáním získat. To vše samozřejmě s ohledem na individuální autorství takto vzniklé interpretace.

Hledání a posilování kongruence autorství interpretace má svůj význam nejen pro vhled samotného autora, může pomoci i vnějšímu pohledu na tvůrčí a publikační činnost. V současné situaci znejišťující nejen autorství samotné, ale též možnosti stabilizace komunikátu, což ohrožuje a narušuje publikační i komunikační prostředí, svobodu slova a s nimi veškerá základní práva a svobody, je nutné hledat možnosti posílení těchto hodnot. Též samotný význam a spolu s ním možnosti ochrany nezaměnitelné individuální osobnosti i vztahů jsou zpochybněny, technologie a média jsou natolik samozřejmé, že je těžké je vůbec postřehnout, oddělit od osobního prožívání, reflektovat jejich skutečné působení. Iluzivní prostředí, které tak vzniká, nejen umožňuje ale i provokuje a vynucuje si tvorbu prezentace a reprezentace skutečnosti i vlastního já, osobnosti stávající se snadno namísto subjektu objektem, tržní hodnotou, rolí k předstírání, nápodobě i odcizení. Takové zacházení s cítící bytostí narušuje práva i svobody, je základem toho, co pojmenovávám jako totalitní zneužívání technologie.

Současné technologie, média, jsou natolik spjaté s myšlením, činností mozku, že už jen proto mi připadá výraz biotechnologie příhodnější, z povahy definice zaužívané ve vědeckém diskurzu pro mne dostupném však zůstávám u zjednodušující podoby bez předpony bio. V souvislosti s problematikou je nemožné se vyhnout alespoň uvažování o tématech jakými jsou internalizace médií, svoboda sdílení a šíření obsahů, kontinuální cenzura nebo komodifikace identity. Nabízí se široká vědecká i společenská diskuze nad užíváním těchto formulací i jejich definicemi a významy dotýkající se všech oborů, veřejnosti i osobního života. Svou prací tuto podporuji, její přítomnost podmíněnou sdílením a dostupností všech vědeckých informací na celosvětové úrovni žádám a sama se snažím zodpovědět některé otázky. Mé odpovědi nejsou definitivní a v ideálním případě jsou určeny k dalšímu zkoumání. Postupně vysvětluji klíčovou roli autorství a selfpublishingu i nutnost otevřenosti vůči mezioborové komunikaci při pozornosti zaměřené na individuální interpretaci, snahu o její kongruenci. Jaká je v tomto kontextu pozice, podoba a situace knihy? Knižní médium, jakožto jedno z nejstarších, jeho pozice, vliv, proměny i význam přesahující běžnou materialitu, zůstává skvělým modelovým příkladem, spojnicí a pro mne samotnou jednou z nejsilnějších a nejinspirativnějších otázek. Odpovédím na ni se blížím podobně jako ideálům nejen v dalších kapitolách, kde detailněji odhalím některé základní konotace určující má východiska, přístup i interpretaci.

7. Mezioborové a intermediální souvislosti a nová média

Pojem seberepresentace se objevuje kromě toho, co jsem již zmínila, i v kontextu virtuálního, či lépe iluzivního mediálního, prostředí. Souvisí s vytvářením herních avatarů, identit, které jsou používány online a nemusí být kongruentní s osobností toho, kdo je používá. V tomto tématu se pak setkávají všechny okruhy této práce. Vzhledem k neuvěřitelné rychlosti vývoje technologií, který se snaží humanitní vědy těžko teoreticky dohánět a často zpětně nějak uchopit, mi připadá každé sjednocující hledisko užitečné. Pokusím se věc přiblížit na příkladu sociálních médií. Pro jejich použití je třeba vytvořit si profil. Když vezmu v úvahu, že jsou často utvářeny a spravovány tak, aby přímo ovlivňovaly mínění svých uživatelů, jejich kognici i prožívání, připadá mi žádoucí se na tyto procesy blíže zaměřit. V této souvislosti pak informace, že seberepresentace lidí žijících v různém kulturním prostředí se liší a přímo působí na fungování mozku, získává další rozměr.⁵³

Z pohledu psychologie je žádoucí, aby byly jednotlivé koncepty o self, pokud je jich více, nějakým způsobem integrovány a spojeny s vědomou a reflektovanou osobností daného člověka. Nemusí tomu tak být z různých důvodů, může to být způsobeno traumatologií, poruchou, či třeba nežádoucí změnou stavu vědomí. Tyto tak zvané subliminální selfrepresentace se mohou pak například nevědomě projevat jako určité osobnostní charakteristiky či samostatné osobnosti. Sociální média podobným způsobem rozšiřují a „katalyzují“ původní sociální sítě jako i další sociální a kognitivní i mentální procesy, někdy je dokonce přímo simulují. Programy a aplikace se svými uživateli neformálně konverzují, vybízejí je k emocionální interakci a napodobují myšlení, doslova počítají s konkrétní psychickou i fyziologickou odezvou.

⁵³ LIDDELL, Belinda a Laura JOBSON, 2016. The impact of cultural differences in self-representation on the neural substrates of posttraumatic stress disorder. *European Journal of Psychotraumatology*. (7). Dostupné z: doi:10.3402/ejpt.v7.30464.

Nesnadno dohledatelné konkrétní výzkumy a data k tématu působení technologií na hormonální systém ponechám trochu stranou, ačkoli například provokace tvorby endogenních hormonů, jako je návykový dopamin, je úmyslně začleněna do repertoáru nejen facebookových nástrojů, což je snadno zneužitelné a není úplně jasné, komu a jak tyto nástroje slouží. Svět obchodu není příliš etický a politické vlivy jsou též různé. Věda a umění v širokém slova smyslu pak skýtají opačný potenciál jako i princip individuální aropriace mediálních obsahů, ta však dostatečnou ochranu nezaručuje. Dalo by se k bezpečnějšímu a „vědomějšímu“ užívání nových médií hledat inspiraci v těchto psychologických přístupech, které jednotlivé sebeprezentace (ale i jiné aspekty) pro terapii i rozvoj reflektují, staví do souvislostí a vědomě integrují? Z mého pohledu ano, selfpublishing s tématem úzce souvisí a nápomocná může být právě pozornost věnovaná kongruenci autorství interpretace, snaha nezaměňovat osobní zájmy a jejich prosazování s posilováním, kultivací a zvnitřňováním skutečných humanistických hodnot a ideálů.

Neznamená to vyhýbat se pseudonymům, mystifikaci či fikci, ale interpretovat je ve vědomé a reflektované spojitosti s původním záměrem a konkrétním autorem, ač je neznámý, samotná informace o jeho možné neznámosti je v některých otázkách zásadním faktorem pro jejich zodpovězení. Akcent na integraci všech jednotlivých aspektů do celkového kontextu je nápomocný pro porozumění dílu i tvůrci, ale i každé dílčí jednotlivosti projevu, sdělení i významu. Pokud například interpretuji projev přiřazený významnému politikovi a nenahlížím jej v souvislostech aktuálního dění a mediálního prostředí, může se snadno stát, že neodhalím manipulovaný obsah nebo jeho parodickou podstatu, nechám se mystifikovat. Neporozumím-li například vlivu reklamy, personalizace či fenoménu provokace falešných profilů a ironických stránek na sociálních sítích, obraz o společenském dění takto nabytý bude silně zkreslený.

Věřím, že je všeobecně známou skutečností, kterou nemusím citovat, že kde je neznámo, rodí se mýtus. Rozmanité legendy pak mohou sloužit právě jako nástroj pro integraci náročných a těžko uchopitelných obsahů, dostupný a použitelný v takovém kontextu i míře, v níž se pohybuje vědomí toho, kdo jej interpretuje. Mýtus v područí technologie, průmyslu, trhu či mocenských zájmů není nic přívětivého, stává se nástrojem k manipulaci, nebezpečně bují tam, kde schází věda a právo ve svém skutečném smyslu. A protože mnoho mechanismů využívaných v rámci nových médií je pro uživatele neznámých přesto, že jsou běžně použity při správě a personalizaci iluzivního mediální prostředí, připadá mi důležité se zaměřit na to, jak působí na lidské vnímání, vědomí i prožívání. To, co je vytěsněno, potlačeno, utajeno, řídí, vládne a uvěznuje.

Oblast iluzivní technologické reality, médií i počítačových her (přístup k nim se nebezpečně stává vzorem pro všechny další oblasti) se organicky začlenila do kulturního prostředí, technologie prostě rozšířila mediální možnosti produkce i recepce díla a komunikace. Vznik a vývoj programovacích jazyků, jejich podstata, pak svým způsobem přímo odhaluje právě vztahy mezi pojmenováváním a skutečností a v souvislosti s možnostmi textuality se stává jazyková a literární věda ještě o něco více „tranzitní“ oblastí, má příležitost i výbavu zprostředkovávat a „mediovat“, analyzovat i interpretovat složité, metaforické, iluzivní a fiktivní, historicky a kulturně vzdálené i současné obsahy. Co však zoufale chybí, je pozornost věnovaná dostatečné ochraně autorství v takových mediálních možnostech a s ním i individuální osobnosti, jejím právům, svobodám i vztahům. Vyvstává nutnost jasně označit veškerý manipulovaný mediální obsah, v situaci, kdy jej není možné rozeznat od skutečnosti, je z mého pohledu evidentní, že je potřeba takovou povinnost právně definovat.

7.1. Selfpublishing a sebereprezentace v mediálním světě

Jak vyplývá z toho, co vše jsem zmínila o vlivu technologie na ústřední témata této práce, je právě tím, co nabízí úplně nové možnosti a zviditelňuje podstatné mechanismy působící v oblasti literatury, práce s textem a komunikace vůbec. Například práce *Avatars and Computer-Mediated Communication*⁵⁴ z roku 2018 se zabývá proměnami komunikace v interaktivním prostředí nových médií a vyzývá k dalším výzkumům této problematiky, v nichž vidí velký potenciál pro získání přínosných informací. Ukazuje se, že tvorba a volba vlastností avatara ovlivňuje nejen schopnost řešit různé situace i úkoly či způsob a míru interakce uživatelů v daném iluzivním prostoru, ale dokonce i chování a prožívání v běžném životě.

Avatar je pak užíván jako termín pro iluzivní technologickou sebereprezentaci, kterou je možné vytvořit v mediálním prostředí, a to při různé míře možností volby jeho vlastností a podoby. Z určitého pohledu je pak takový avatar součástí autorské tvorby a vztah s ním může být v něčem podobný tomu, který je možné navázat například s hrdinou literárního díla nebo jeho autorem. Problém vyvstává v kontextu toho, že narozdíl od čtení knihy, což by se dalo vykládat při sáhodlouhé historii knižního média a zkušenostmi s ním, jako reflektované a vědomé zacházení s evidentním mediálním obsahem, v případě kontaktu s technologicky utvořenou reprezentací sebe nebo někoho jiného je nesnadné porozumět tomu, že se nejedná o přímý kontakt s autentickou individuální osobností.

Nejen zmíněná práce potvrzuje, že čím více se shodují duševní i materiální aspekty avatara s představou, kterou mají jejich „majitelé“ sami o sobě, tím lépe jej dokáží používat, jednoduše řečeno „ztotožnit se s ním“. Jak dále i celkem logicky z věci vyplývá,

⁵⁴ NOWAK, Kristine a Jesse FOX, 2018. *Avatars and Computer-Mediated Communication: Communication: A Review of the Definitions, Uses, and Effects of Digital Representations*. REVIEW OF COMMUNICATION RESEARCH. (6). Dostupné z: doi:10.12840/issn.2255-4165.2018.06.01.015

nejsnadnější je pro člověka projekce vlastních obsahů do antropomorfní formy. V souvislosti s výzkumy zrcadlových neuronů se ukazuje, že zkušenosti i informace těmito způsoby získané se do vědomí i nevědomí zapisují podobně, jako ty reálné, čím přesvědčivější prostředí a podoba avatara, tím bližší je vliv na mozek skutečnému zážitku. Práce *Mirror neurons and the evolution of language*⁵⁵ nahlíží na problematiku v kontextu jazyka, jeho vzniku i celého procesu komunikace. Výzkumy potvrzují, že rozvoj jazyka souvisí právě s činností těchto neuronů a schopností nápodoby. Ovládnutí a rozvoj řeči pak pravděpodobně nevychází přímo ze smyslového vnímání a vyjadřování zvuku, je spojen s vizualitou, čtením výrazu tváře i gesta. Složitě symbolické myšlení umožňující vznik konkrétního jazyka je pak linkováno s chápáním času a možností strategicky a analyticky přemýšlet o minulosti i budoucnosti.

Podobnost mozkové činnosti v myšlení o iluzivních obsazích s tou, kterou vykazuje při práci se skutečností, potvrzuje i studie *Synchronised neural signature of creative mental imagery in reality and augmented reality*⁵⁶ z roku 2022. Je v souladu se závěry potvrzujícími, že kreativní procesy neprobíhají v nějaké konkrétní části mozku, ale vyžadují spolupráci různých propojených oblastí, že kreativita je proces simulace mentální imaginace. Tento proces je určující pro koncepci, produkci, recepci i interpretaci nejen uměleckého díla a sdílení mediálního obsahu. Součinnost mozkové aktivity zprostředkovává porozumění veškerému uměleckému vyjádření, mystifikace, metafora, iluze či aluze, textualita a proměnlivé možnosti interpretace jsou běžně využívány v komunikaci, vztažené ke skutečnosti jsou nedílnou součástí nejen technologicky přenášených informací, i proto je důležité zabývat se hledisky různých oborů.

⁵⁵ C. CORBALLIS, Michael, 2010. *Mirror neurons and the evolution of language*. *Brain and Language*. 112(1), 25-35. ISSN 0093-934X.

⁵⁶ GIANNOPULU, I, G BROTTTO, T. J. LEE, A FRANGOS a D TO, 2022. *Synchronised neural signature of creative mental imagery in reality and augmented reality*. *Heliyon*. 8(3). ISSN 2405-8440.

Vliv vizuálního vnímání je pro člověka všeobecně považován za nejvýraznější, čemuž odpovídají výsledky zmiňovaných studií, potvrzuje jej i od sedmdesátých let pozorovaný McGurkův efekt⁵⁷, při němž pozorovaná artikulace slabiky ovlivňuje slabiku slyšenou u zkoumaných subjektů tak, že se jimi vnímané slabiky odlišují od obou původních. Od té doby se poukazuje také na to, že iluze vznikající při současném působení odlišných vizuálních a zvukových stimulů, se proměňuje ve vztahu k různým vlastnostem subjektu. Věk, celková kondice, zaměření, ale i jazykové, kulturní a sociální prostředí ovlivňují to, zda se subjekty orientují více podle sluchu nebo zraku, výsledky se různí a mohou mít svůj vývoj, ačkoli je v nich možné sledovat při kategorizaci určité podobnosti. Vyplývá také, že schopnost rozeznat skutečný rozdíl mezi jednotlivými stimuly je možné zlepšovat učením.

Je to další v zásadě shodující se pohled na skutečnost popisující, že reprezentace, k níž se vztahují konkrétní reference nebo znaky, vzniká subjektivně v nitru pozorovatele a ke všemu je proměnlivá, ovlivňuje porozumění i vnímání celku, ať se jedná o umělecké dílo, jakoukoli jinou věc nebo událost, pojetí vlastní i cizí osobnosti a celého světa. V tomto smyslu jsou například všechny možné reprezentace vztahující se k jednomu obrazu vzájemně provázány, jednu od druhé nelze oddělit, aniž by se změnil způsob, jakým obraz interpretuji. A naopak. Předem daný interpretační rámec ovlivní všechny jednotlivé reprezentace, s nimiž budu při výkladu pracovat. Představa o autorovi je pak referencí vztahující se k celému jeho dílu stejně jako představy autora o vlastní tvorbě i o něm samém. Z toho, co jsem zmínila v předchozích kapitolách, pak vyplývá, že pokud jakákoli z referencí není vědomě integrována do kongruentního celku, má potenciál zkreslovat a ovlivňovat jeho chápání nežádoucím způsobem souvisejícím právě s vytěsněnou referencí.

⁵⁷ MCGURK, Harry; MACDONALD, John. Hearing lips and seeing voices. *Nature*, 1976, 264.5588: 746-748.

Iluzivní prostor například i ten pomyslně utvářený v prostředí sociálních médií je přehlacen projevem toho, co popisují. Je plný obsahů, které přímo pracují s různým vyzněním kombinace textu, obrazu i zvuku, jako jsou emotikony, memy a komiksy, parodie děl populární kultury, známých osobností i aktuálních událostí. Běžným jevem je úmyslná mystifikace a vytváření zkreslených a falešných informací, profilů, identit. Je možné namítnout, že takové povahy je i samotná skutečnost, ovšem technologické možnosti působí na vnímání odlišně, bez nich není tak snadné předstírat, že někdo neznámý, neodhalující svou skutečnou identitu ani osobnost, je někdo jiný. V nejhorším případě blízký. Na obrazovce takové jednání může vypadat neškodně, uživatel si je pravděpodobně vědom, že používá médium, „hraje hru“. Ale co když není? A co mozek? Některé zmíněné studie ukazují, že přes „informovanost“ reaguje stejně na iluzivní zkušenost jako na skutečnou, je programován. A co v případě přesvědčivě simulované skutečnosti? Iluzivitu vnímání, proces mentální imaginace, lze zneužít způsoby vytvářejícími herní prostředí ze skutečného života, ze skutečné osobnosti, identity a vztahů komoditu. Tyto mechanismy jsou základnou pro současné otroctví, totalitní zneužití technologie.

Nedostatečná obeznámenost umožňuje zapojit do těchto iluzivních procesů též uživatele, kteří těžko postřehnou, natož exaktně prokáží, že jejich vlastní autorství je odcizeno, jméno, podoba či autenticita zneužita jako zdroj pro zmatení dalších a zakrývání nebezpečného jednání. Ze skutečné individuální osobnosti se stává avatar, kdokoli ovládající adekvátní nástroje může ovládat její svět i prožívání jako „hru“, předstírat že je někdo známý a blízký využívaje přitom kombinaci manipulace samotnou kognicí někoho jiného a vlastních hereckých schopností napodobit dalšího. To, že technologie takové možnosti nabízí, je skutečně důvodem nebo omluvou pro takové chování, byť z pohledu práva, které nemůže bez přístupu k veškerým informacím ani adekvátně reagovat?

Inkongruenci vnímání a interpretace vznikající nejen nedostatečným povědomím o jednotlivých referencích i vztazích mezi nimi je možné pozorovat na společenském napětí vznikajícím například v reakci na pandemickou situaci. Dezinformace a ještě výrazněji chybějící nebo nedostupné informace působí zmatek, ovlivňují a komplikují orientaci v mediálním prostoru, stávají se podstatnou součástí celého referenčního kontextu. Přísná a jiná než následná cenzura z mého pohledu není vhodný ani funkční přístup, naopak, má mimo jiné tendenci umenšovat relevanci zdrojů, které jí nepodléhají, je snadno zneužitelná. Mám vážné důvody se domnívat, že nejen v souvislosti s totalitním zneužitím technologií je mnoho podstatných informací nezveřejněno a skutečnost je prezentována silně zkresleně. Cenzura, která se takto projevuje, skrývající se za nepřeborné množství zveřejněných informací a zmatečnost způsobenou manipulací nejen s publikačním, ale i přímo s kognitivním a tvůrčím procesem, je právě ta kontinuální, na kterou se snažím poukázat.

Je z mého pohledu jedinou konstruktivní ochranou posílit pozornost věnovanou individuálním vztahům, právům a svobodám, významu nezaměnitelnosti osobnosti. Snaha o kongruenci nejen autorství interpretace a pozornost věnovaná publikačnímu procesu v širším hledisku, které se snažím ukázat na způsobu, jakým přistupuji k selfpublishingu, se dotýká jádra ústavního práva. Svoboda slova by měla zaručovat též neutajování a sdílení všech vědeckých informací, žádný patent nebo obchodní či osobní zájmy ji nemají právo narušovat. Právo na ochranu individuální osobnosti, identity, vztahů nebo právo vládnout vlastní mysli nebo svoboda šíření informací sice z kontextu vyplývají, zaslouží si však mnohem více zájmu a detailnější formulaci. Pro to, jak vědomě přistupovat k technologizované skutečnosti, nejen sebeprezentaci (ilustrované příkladem charakteru nebo avatara), může být inspirací způsob, jakým je v ideálním případě přistupováno ke knižnímu médiu.

7.2. Sociální média, fóra, iluzivní realita a BCI

Možnostmi použití, dalšího vývoje, šíření a personalizace mediálních obsahů i aplikací se v současnosti zabývá mnoho vědeckých oborů. Masivně jsou dostupné nástroje také využívány komerčními a politickými subjekty a počet uživatelů nových technologií dále narůstá. Je pro mne trochu zarážející, že praxe dalece předbíhá dostupnou teorii i veřejnou informovanost a snahy podstatné poznatky transparentně šířit například i v rámci povinného vzdělávání. K prohloubení vztahu s mediálním prostředím je vyzýván každý, kdo má přístup k základním zařízením od útlého věku, technologizovaná iluzivní realita se stává extenzí lidského myšlení, je dokonce určitým způsobem jeho nápodouou i metaforou. Virtuální realita. Od středověku mělo anglické slovo virtual význam podobný českému slovu ctnostný, až na konci padesátých let minulého století se začalo používat také jako přívlastek pro to, co neexistuje ve fyzickém světě, ale je tvořeno softwarem. Vzájemnost a vztah těchto zdánlivě oddělených skutečností pak dodnes přitahuje a inspiruje nejen autory sci-fi námětů. Není to však právě exaktní příklad široké metafory zaměněné za specifický termín? Není příhodnější přívlastek například iluzivní nebo prosté pojmenování simulace?

Vzhledem k tomu, že je již tento svět naprosto běžnou součástí lidského prožívání, je třeba na něj takto nahlížet a nezapomínat přitom na jeho analogie ke známému psychickému i fyzickému prostoru. Tyto sféry se od sebe totiž nedají oddělit a vzájemně na sebe působí, což potvrzují nejen některé mnou již uvedené studie a výzkumy. Také zmiňují, že iluzivní prostředí a práce s avatary umožňují provádět výzkumy, které by byly v jiných podmínkách nebezpečné a neetické. V souvislosti se studií prokazující vliv prožitku v simulaci na mozek přibližující se skutečnému natolik, nakolik je přesvědčivý, jak chrání takováto „etika“ skutečné myšlení? Z mého pohledu není iluzivní prostředí omluvou pro násilí.

Mozek je součástí těla, vliv na něj je vliv na kognici, hormonální systém, celou osobnost. Trauma prožité v simulaci je natolik reálné, nakolik je iluzivní prostředí věrohodné, uživatel ztotožněn s avatarem. Přes veškerou reflektovanou konceptualitu zážitku je myšlení programováno a mediální prostředí umožňuje prožít neporovnatelně silnější a početnější zkušenosti, přičemž tělo zůstává zdánlivě netknuto. Neuronální situace je v závislosti na frekvenci a intenzitě interakce s obsahy násilného charakteru modelována způsoby dalece přesahujícími běžné posttraumatické poruchy či citovou vyprahlost spojenou se sociopatií. Patologických jevů je možné i v online prostoru objevit nepřehledné množství, jsou jím zviditelňovány a katalyzovány. Vliv falešných, úmyslně matoucích, ironizujících, ale i urážlivých a nenávistných obsahů je široce rozšířený v osobním i společenském měřítku. Kontroverze posiluje sdílení i prodej.

Etické aspekty jedné z nejnápadnějších nových technologií formuluje na základě analýzy stavu současných výzkumů studie s názvem *Ethical Aspects of BCI Technology: What Is the State of the Art?*⁵⁸. Zkratka BCI znamená Brain–Computer Interface, označuje rozhraní propojující biologický mozek s počítačem. Práce uvádí osm základních témat z hlediska etiky nějakým způsobem problematických, která ovlivňují tři kategorie faktorů. Jako jediný fyzický faktor uvádí bezpečnost uživatele, mezi psychické faktory zahrnuje lidskost, osobitost a autonomii a k sociálním faktorům řadí stigma a normalitu, bezpečí a soukromí, výzkumnou etiku a informovaný souhlas, zodpovědnost a regulaci a spravedlnost. Jako nejzávažnější z hlediska nejčastěji zmiňovaného rizika je uvedeno porušení autonomie. Například v případě propojení více uživatelů (BBI) nemusí být jasné, odkud omezené informace pochází a autonomní rozhodování je tím narušeno, je-li vůbec možné.

⁵⁸ COIN, A., M. MULDER a V. DUBLJEVIĆ, 2020. *Ethical Aspects of BCI Technology: What Is the State of the Art?*. *Philosophies*. 5(4), 31. Dostupné z: [doi:10.3390/philosophies5040031](https://doi.org/10.3390/philosophies5040031)

Dalším zmíněným je riziko v oblasti lidskosti a osobitosti, tyto technologie mohou totiž ovlivnit cit pro sama sebe (sense of self), hovoří se dokonce o mechanizaci self. V podobné míře jsou následně diskutovány možnosti i nástrahy informovaného souhlasu a bezpečnosti uživatele. Subjekty jsou různě motivovány k účasti na výzkumech a je otázka, zda je možné zaručit skutečné porozumění všem možným důsledkům. Zmiňuje se zde například, že uživatelé nemohou dát informovaný souhlas k výzkumu, pokud ostatní nemohou porozumět jejich autonomnímu rozhodování. V otázce bezpečnosti uživatele je pak v diskotována nutnost možnosti případně ukončit výzkum ve chvíli, kdy se stane účastníkově riziko větší než potencionální přínos pro vědu. Regulace a zodpovědnost jsou zmiňovány velmi často, jen v jednom případě je však uvedeno, kdo by zodpovědnost nesl v případě nebezpečného či ilegálního použití. Méně se objevují úvahy o možnostech narušení uživatelského soukromí a zneužití informací. Je takové zhodnocení situace dostačující pro ochranu individuálních práv a svobod?

Spatřuji podobnosti v současné sociálně mediální situaci, v níž sice nejsou lidé běžně přímo napojeni na technologii evidentně fyziologicky, využívají však nejrůznější zařízení natolik, že se i bez toho stávají neoddělitelnou součástí jejich prožívání, tato zařízení jsou pak přímo konstruována i programována tak, aby tomuto účelu co nejlépe sloužila, byla co nejvíce přístupná, interaktivní a zprostředkovávaná skutečnost co nejpřesvědčivější. Fluidní textualita iluzivního prostředí i možnost ovlivnit její tvářnost v detailech konkrétním programovacím jazykem svým způsobem přímo vybízí jazykovou a literární vědu, aby je pojala za své, což ji zároveň otevírá komunikaci s prostředím celé uměnovědy, mediálních studií, kognitivních věd i informačních technologií. Internet skýtá svébytnou mytologii, možnosti jeho použití překračují meze běžné představivosti, přesto je například na případu e-knihy možné sledovat v digitálním prostředí dobře známé jevy.

Objevuje se obrovské množství autorů veřejných příspěvků i celých publikací, neustále vznikají nové iluzivní osobnosti a často falešné sebereprezentace. V rámci sociálních médií i na fórech a blozích se vyjevují nejrůznější způsoby, jakými získávají uživatelé důvěryhodnost a pozornost ostatních, stávají se autoritami v určité oblasti. Nejsou pravděpodobně tolik odlišné od těch, které pomáhají utvářet tyto kvality „offline“, tyto hodnoty a procesy jejich naplňování však mechanizují, zkreslují a komodifikují podobně jako identitu a vztahy. Možnosti manipulace nejen se sdíleným obsahem, jeho formou, ale i s identitou, prezentací i sebereprezentací autora a samotným autorstvím jsou však mnohem širší a barvitější, díky technologii neomezené v čase i prostoru aktem publikace, jsou kontinuální jako současná cenzura. Primárním aspektem pro orientaci je přímá vlastní zkušenost, kognice, mohou posloužit dostupné a zveřejněné informace o dané osobě nebo společnosti, jejich skutečnou výpověď a hodnotu určí primárně autenticita a pravdivost dané reprezentace, tu je možno interpretovat kongruentně jen v míře určené dostupností informací a schopností dané informace ověřit. Zjednodušeně řečeno falešný profil může působit důvěryhodně jen do té doby, dokud není jasné, že jej spravuje někdo jiný.

Něco takového s jistotou odhalit ale vyžaduje vyčerpávající investigativní práci, v jedné osobě je to téměř nemožné ověřit, prokázat, podobně jako jsem již zmiňovala v kontextu kontinuální cenzury. Produkci apokryfů a falsifikátů je náročné vysledovat a s jistotou prokázat i v případě obyčejného knižního média. Současná komunikační i publikační situace provokuje v jednom paranoidní myšlení i iluzivní jistoty. Kvalitní psychologická práce a hledání kongruence může být nápomocné, dostatečná snaha o hledání ochrany práv i svobod a posílení osobní zodpovědnosti vyžaduje společenský zájem a právní odpověď.

7.3. Rozšířené stavy čtení

Je z mého pohledu důležitou a málo diskutovanou otázkou, kterou se v této práci snažím alespoň částečně zodpovědět, jak konkrétně je aktuálně dostupná technologie schopná ovlivnit skutečné lidské prožívání, zda se například traumatické mediální zážitky mohou podílet na tvorbě, vývoji a proměnách osobnosti stejným způsobem, jako ty skutečné. Co zážitky přesahující materiální vnímání vůbec? Vzhledem k rozmanitosti mediálních nástrojů a technik, se kterými lze pracovat v psychické oblasti pro rozvoj imaginace a kognitivních schopností používaných v praxi například ve vzdělávání, je jasné, že přímý vztah mezi nimi a proměnami stavů vědomí i osobnosti je nezpochybnitelný. Změny v mozkové aktivitě na základě iluzivní zkušenosti potvrzují také nejrůznější studie, některé z nich jsem již zmínila a možnosti ovlivnit psychický, ale i fyzický stav člověka pomocí vnitřní, duševní práce jsou, věřím, všeobecně dobře známé, ačkoli ne vždy samozřejmě oblíbené či uznávané.

V kontextu celé práce pro mne k závěru vyplývá potřeba zmínit zvlášť problematiku, která je zároveň mým dlouhodobým zájmem. Rozšířené stavy vědomí (Altered States of Consciousness, zkráceně ASC) jsou v současnosti stále více v pozornosti odborníků i veřejnosti, velmi pravděpodobně provází člověka celou známou historií a mají vliv na kulturní, sociální i individuální vývoj. Svůj zájem jim věnovalo mnoho významných odborníků jako například i původem český psychiatr Stanislav Grof nebo významný americký psycholog Abraham Maslow. V současnosti probíhá mnoho souvisejících výzkumů, aktuální pohled na celkovou problematiku a snahu o její vysvětlení je možné sledovat například ve studii Whole-Brain Models to Explore Altered States of Consciousness from the Bottom Up z roku 2020⁵⁹.

⁵⁹ COFRÉ, R., R. HERZOG, P. A. M. MEDIANO, J. PICCINI, F. E. ROSAS, Y. SANZ PERL a E. TAGLIAZUCCHI, 2020. Whole-Brain Models to Explore Altered States of Consciousness from the Bottom Up. *Brain Sciences*. 10(9), 626. Dostupné z: doi:10.3390/brainsci10090626

Mezi ASC se řadí takové, které překračují běžné vnímání, jednoduchá a konkrétní definice by však byla pro proměnlivou povahu vědomí nepřesná. V tomto smyslu se nahlíží na některé projevy psychických onemocnění, jako jsou epileptické nebo psychotické ataky, na stavy umělého spánku nebo určité fáze snění, ale i na různé formy meditace, transu, vytržení nebo stavy způsobené intoxikací nejen psychedelickými látkami. Inspirativní i terapeutický potenciál práce s touto oblastí má svá rizika a pro některé odborníky i veřejnost stále určitý „nádech šarlatánství“. Přesto je například hypnóza, která ASC do určité míry řízeně využívá, ověřitelně funkční a často nápomocnou praxí, ačkoli je též silně manipulativní a její účinnost souvisí mimo jiné s individuální schopností subjektu do tohoto stavu vstoupit. Pokud je to tedy možné pomocí řízené meditace nebo hypnózy, která k tomu primárně využívá možnosti jazyka a individuální schopnosti koncentrace i transcendence, proč by to nebylo možné pomocí četby?

A co když se k textu přidají další podněty, smyslové, ale i smysly přesahující, myšlenky, emoce a celé příběhy? Ještě než se pustím do nových médií, mám dojem, že je vhodné zmínit, že nejrůznější formy čtení a přístupy autorů i teoretiků k němu mají svou vlastní, samostatnou historii i kategorie, do nichž se ve zkratce nechci pouštět a zjednodušovat je. Čtení jako takové není běžné nahlížet jako rozšířený stav vědomí, ačkoli jeho vliv na rozvoj abstraktního myšlení i celkovou osobnost člověka je dobře znám. Nejsou mechanismy, kterými působí, v něčem přeci jen podobné těm, které jsou typické pro ASC? V analogii nejen s hypnózou nacházím určitou možnost potvrzující, že by tomu tak mohlo být. Pokud se přidají další stimuly a mediální obsah zároveň s tím, jak jej sleduji, čtu i poslouchám, ještě ke všemu používá speciální technologické nástroje a efekty, připadá mi, že vliv na mé (ne)vědomí může být mnohem větší, než se běžně připouští. Z tohoto pohledu je pro mne zarážející, stavy ovlivněné „pouze“ technologií a médii se běžně mezi ASC neřadí.

Nežádoucí, obtížné a nevědomé obsahy jsou pak často právě tím, co ovlivňuje negativně běžné prožívání člověka, aniž by si to uvědomoval, působí i na každou konkrétní psychedelickou zkušenost, která tak nemusí být vůbec příjemným zážitkem. Existují způsoby, jak s takovými obsahy vědomě a reflektovaně pracovat a integrovat je, například i pomocí meditační praxe, pro takovou práci je však nutná snaha o celkovou integritu a kongruenci self, upřímný a vnitřně motivovaný rozvoj ctností, kultivace vnitřních individuálních hodnot a osobnosti i snaha o pochopení širších souvislostí a kontextu. V takovém přístupu pak vidím možnou ochranu proti nebezpečím, která zde popisuji, ale i inspiraci pro teoretické a kulturní prostředí, které by ve fluidním uměleckém, společenském i technologickém světě mohlo a mělo směřovat k podobným ideálním sférám. Hledání a zkoumání možností svobodného, vědomého a kongruentního autorství v kontextu vnitřního tvůrčího procesu i jeho vnějších vztahů a projevů je z mého pohledu potenciaálně stále plně nevyužitá oblast, která by mohla nabídnout mnohá řešení i východiska tam, kde je zatím prázdný prostor.

Vztah ASC a jazyka sleduje více odborných přístupů a publikací, některé z nich zmiňuje studie z roku 2022 s názvem *Language as a Window Into the Altered State of Consciousness Elicited by Psychedelic Drugs*⁶⁰. Všimá si nejen řečových a komunikačních abnormalit provázejících tyto stavy, ale například také toho, že jako výzkumné nástroje bývají běžně používány právě výpovědi, reportáže, zápisky, dotazníky či rozhovory. Mimo jiné nabízí jazykovědné přístupy a nástroje vhodné například pro významovou redukci složitých obsahů, jako je latentní sémantická analýza, zkoumá i narativní a nesémantické metody, možnosti jejich kombinace s dosavadními postupy a vyzývá k dalšímu výzkumu v této oblasti.

⁶⁰ TAGLIAZUCCHI, Enzo, 2022. *Language as a Window Into the Altered State of Consciousness Elicited by Psychedelic Drugs*. *Frontiers in Pharmacology*. (13). ISSN 1663-9812. Dostupné z: doi:10.3389/fphar.2022.812227

V rámci této práce se snažím volně analyzovat možnosti a formy selfpublishingu, sebevyjádření, svobodného i vědomého autorství a umělecké tvůrčí činnosti. Z mého pohledu je mimo zmíněný vztah jazykovědy k ASC, ale i iluzivní technologicky k simulované realitě podstatný potenciál kongruentního autorského já, vědomého v tvůrčí akci i interpretaci, reflektovaného individuálně i ve společenských a kulturních souvislostech. Vycházím-li z vlastní zkušenosti, informací, které jsem získala při studiu této problematiky i současného směřování některých výzkumů, jsem přesvědčena, že zjednodušení a dimenzionální redukce interpretačního rámce pomocí zaměření pozornosti na individuální osobnost autora, které nabízí mnou nabízený koncept vědomé, svobodné i zodpovědné a kongruentní autorské interpretace, skýtá nevyužité možnosti pro zkoumání vztahů forem i obsahů jazyka, myšlení, a to dokonce při zachování ohledu na šíři a proměnlivost všech možných stavů vědomí. Ty se vzájemně prostupují, ovlivňují, vůbec odlišit jeden od druhého nebo ty alterované od běžných je otázkou určitého konceptu založeného na interpretaci. Rozhodující je opět individuální osobnost i její schopnost tyto stavy reflektovat, řídit, volně i nevědomě do nich vstupovat a zase z nich vystupovat i čtení, hodnocení a kategorizace jednotlivých vlivů i prožitků též dalším pozorovatelem, je nutné je sdílet.

Budování a zvnitřnění silných individuálních hodnot, ochrana identity spjaté s individuální osobností, tělesností a vizuální podobou, autorstvím a osobními vztahy je pak jedinou cestou, kterou vidím jako možnost sebeobrany proti zneužití takových technologií na rovině osobní, ochrana a posílení individuálních práv a svobod i zodpovědnosti na rovině společenské. Jaký dopad na publikační proces a komunikaci totalitní zneužití těchto nástrojů má, je pak netřeba si složitě domýšlet, jen samotná stabilizace textu se stává téměř nedosažitelnou a internalizace médií ovlivňuje veškeré aspekty prožívání téměř nepředstavitelným způsobem.

Centrem veškerého dění je samotné vnímání. Možnosti manipulace si žádají pozornost vědy a vědě věnovanou, sdílení a zveřejnění veškerých informací je naprostou nutností nejen pro možnost jakékoli právní regulace. Mediální obsahy jsou internalizovány v procesu přijímání jimi nabízených hodnot za vlastní na vědomé i nevědomé úrovni, ovlivňují myšlení, formují osobnost podobným způsobem jako skutečné prožívání, intenzita vlivu je posilována uvěřitelností iluzivního prostředí a ztotožněním se s charakterem, avatarem. Děje se tak i v případě tvorby literárního díla, publikace i čtení knihy, ukazuje se, že ani dostatečné povědomí o externí povaze média, jeho znalost i nesouhlas s jeho obsahem, nezabrání vlivu na skutečné myšlení, individuální osobnost. Možnost nevytěšňovat, vědomě reflektovat a interpretovat intencionální i subliminální reference se jeví jako konstruktivní. Je však nezbytné budovat, udržovat i kultivovat a posilovat zároveň zvnitřňování hodnot klíčových pro svobodu i zodpovědnost na individuální i společenské úrovni.

Technologie jako BCI i BBI pak formulaci internalizace médií dávají další rozměr a otázkou zůstává, jaké postavení má v této situaci knižní médium, zda je dlouhodobá historie jeho znalosti i zkušenosti s ním dostačující pro odezvu v oblasti kontinuální cenzury či svobody šíření obsahu. Zda těžce zkoušené, komodifikované autorství spolu s individuální identitou, osobností i vztahy má šanci obstát bez otevřenějšího pohledu na současnost, který je ochoten připustit i skutečnost, že již dávno značná část populace v umělé iluzi, technologické simulaci, žije. Jak si něčeho takového vůbec povšimnout, jak to dokázat a ověřit bez povinnosti vůbec manipulovaný obsah označit? Není právě toto základem pro nejhroživější představitelnou totalitu? Význam knihy, publikačního procesu, stabilizace textu, komunikačního okruhu, autorství i autority a vztahů, podstaty nejen vědecké práce i osobního života, v takovém prostředí pak evidentně vyžaduje mnohem větší pozornost a ochranu.

8. K praxi

8.1. Vlastní zkušenost

Rozhodla jsem se svou diplomovou práci doplnit o praktickou část z více důvodů. Primárně zde slouží jako výzkum, který částečně i nahrazuje, mohu si na ní do určité míry ověřit své teze a svou přímou zkušeností získávám informace, které dále interpretuji, srovnávám je s přístupy, jež nacházím v dalších relevantních zdrojích a zmiňuji v teoretické části. V kontextu materiálních aspektů publikačního procesu zjišťuji, že bez daného objemu svépomocné práce bych nebyla schopná projekty vůbec publikovat z finančních důvodů. Celkově jsem věnovala jen jejich korekturu, typografické úpravy a výtvarnému zpracování stovky hodin, což by při průměrné ceně takové práce stálo přinejmenším desítky tisíc korun, kterými nedisponuji, a to nepočítám s honorářem za použití obrazového materiálu a tvorbu konkrétních ilustrací k daným textům.

Z této zkušenosti pro mne vyplývá, že selfpublishing je sice často jedinou cestou pro takové autory, kteří nemají prostředky ani kontakty, díky nimž by se mohli zařadit do běžného publikačního prostředí aktuálního knižního trhu, ale místo toho vyžaduje investici časovou a řemeslnou. Z hlediska finančního jsem výrazně ušetřila při zpracovávání autorské sbírky, kterou jsem vázala vlastnoručně, zaplatila jsem pouze oboustranný tisk a papír a ušetřila jsem za profesionální úpravu. Zde je nutné vzít v úvahu, že cena za svázání jedné publikace by se při zvyšování nákladu snižovala, a zároveň viditelný rozdíl v kvalitě, které lze dosáhnout omezenými řemeslnými prostředky ve srovnání se strojovou úpravou. S ohledem na čas, který jsem práci věnovala, jsem sice ušetřila v tomto případě možná desítky tisíc korun, jen materiální finalizace každého svazku mi ale zabrala až dvě hodiny práce, což by cenu za takové zpracování i desetinásobně navýšilo oproti běžné ceně za výtisk, jakou si určují grafická studia.

Podrobnější představu o srovnání rozpočtu a materiálních podmínek jednotlivých forem publikace je možné si utvořit na základě tabulky v příloze⁶¹. Má práce na publikacích není nikterak orientovaná na zisk, neumím si upřímně představit, jak bych k ní musela přistupovat, kdyby byla. S největší pravděpodobností bych musela silně omezit nejen svůj autorský záměr, ale též přístup, který mi umožnil zkoumat v praxi teze, jimiž se zabývám.

Dalším důležitým aspektem, který mi praktická část práce přiblížila, jsou možnosti svobodné tvorby i experimentu a netradičních přístupů k publikaci, které jsou v oficiální sféře určitým způsobem omezené. Knižní trh je stále převážně orientován na profit, spoléhá tedy raději na osvědčené cesty a není běžné, že by nakladatelé podporovali netradiční, neziskové projekty, které jsou zároveň náročné na realizaci. Jiná atmosféra panuje na univerzitách, kde je možné se takové činnosti věnovat a souvisí s nimi většina experimentálních publikací v oficiálním diskurzu, ať už je vydávají studenti v rámci vlastního studia či odborníci a umělci zde působící v pedagogických pozicích. Takových možností však též není snadné dosáhnout.

⁶¹ Viz příloha. Uvedené hodnoty v tabulce jsou přibližné, v případě internetových projektů je objem práce na nich neuzavřený, na jejich tvorbě dále pokračuji. K tržní ceně práce je možné se „dopočítat“ vynásobením celkového počtu hodin danou hodnotou hodinové práce profesionála, což se v současnosti pohybuje přibližně kolem 500 Kč. V případě ilustrací je hodnota těžko vyčíslitelná, pro sbírku poezie jsem použila například svou dlouhodobou autorskou tvorbu, sbírka má pro mne tedy také funkci specifické prezentace výtvarné práce, katalogu. V tabulce vůbec nehodnotím tvorbu obsahu obou publikací ani svou dlouhodobou uměleckou činnost a práci v duševní oblasti, s níž jsou všechny projekty včetně jejich ilustrací provázány. Z mého pohledu není možné odpovídajícím způsobem takto kvantifikovat oblasti jako je řemeslná i vědecká zkušenost, odborné vzdělání či prostě „know-how“, proto se o to ani nepokouším. Tyto sféry nahlížím v širokém interpretačním rámci se snahou o zachování subjektivní kongruence, a právě pro jejich multidimenzionální povahu směřuji svou pozornost k práci s nimi.

Specifickou kategorií jsou pak nejrůznější umělecké i zájmové subkultury a autoři, kteří z nějakého důvodu nezapadají do hlavního proudu. V této pozici se nejen vzhledem ke svým výzkumným a tvůrčím záměrům sama ocitám. Ke kvalitativnímu zhodnocení celé problematiky a vyvozování jednotlivých závěrů mi posloužily informace získané z odborné literatury, od profesionálních subjektů působících na knižním trhu i vlastní praxe, v určitém kvantitativním zhodnocení je porovnávám i v příloženém grafickém zpracování.

Osobně nacházím v různých přístupech výhody i nevýhody, autorská a svépomocná publikační činnost nabízí například větší možnosti využití netradičních postupů a v případě odhodlání autora k náročné práci i úsporu finančních prostředků. Profesionální publikační proces nabízí oproti tomu velkou úsporu energie a času za využití technologie, také pravděpodobnost návratnosti investice a zisku je v porovnání se selfpublishingem vyšší, do procesu se však zapojuje mnohem více individuálních pohledů, což samo o sobě ovlivňuje výsledky takové práce. Vynášet definitivní soud, který z přístupů je lepší, by bylo krátkozraké a snad i zbytečné, vždy záleží na konkrétní situaci, záměru, individuálním hledisku i podmínkách a dalších vlivech, které dané dílo utváří.

Selfpublishing pro mne v nejširším možném kontextu obsáhnul všechny možné formy sebevyjádření, abych v něm našla příležitost projevit svůj tvůrčí záměr právě tak, jak si představuji a dokáži ve svém aktuálním rozpoložení. Přístupy a zkušenosti, které popisuji a interpretuji v teoretické části a zkoumám v praxi, mi umožnily nejen abstrahovat informace, které jsou v souladu s mým odborným, osobním i autorským záměrem, ale také zachovat si široké možnosti další interpretace tohoto fenoménu i pokračovat v otevřeném díle. Zodpovědné i svobodné autorství a jeho kongruenci zhodnocuji, reflektuji a interpretuji nejen dále u konkrétních projektech.

8.2. Jednotlivé projekty

Autorské knihy

V této části práce jsem si dovolila největší množství tvůrčí činnosti i experimentu, a to při tvorbě i v procesu příprav samotné publikace. V případě souborného vydání vlastní autorské poezie jsem se ocitla téměř ve všech jednotlivých tvůrčích, řemeslných i profesních pozicích, které proces vzniku knihy nabízí. Primárně jsem autorem jednotlivých básní, ty vznikaly průběžně a autenticky tak, jak přicházela inspirace. Psaní poezie se věnuji dlouhodobě, pro tuto sbírku jsem shromažďovala texty někdy od roku 2006. Redaktorské a ediční práci jsem se věnovala od roku 2020, během této doby vzniklo ještě několik dalších textů a podoba publikace. Jako ilustrace jsou v ní použity mé obrazy, jejichž fotografie jsem přiřazovala k jednotlivým básním organicky a intuitivně, ačkoli v některých případech na text přímo reagují a jsou tvořeny v období jeho vzniku.

Typografickou a výtvarnou podobu publikace jsem zpracovala pomocí programu Indesign společnosti Adobe zapůjčeným od Univerzity Palackého spolu s notebookem, což mi z velké části umožnilo překlenout materiální komplikace. Pro obě publikace jsem zvolila jednoduché bezpatkové písmo (Calibri) a držela se minimalistického provedení. Sbírkou poezie je též katalogem mé vybrané malířské činnosti, formálně jsem ustoupila obsahu, nechala promluvit samotné básně i obrazy. Připravené materiály jsem dala vytisknout a nařezat do požadovaného formátu, listy jsem svázala a slepila do čtvercové publikace o straně trochu delší než deset centimetrů. Pro lepší kvalitu tisku obrazů je vytištěna na papír větší gramáže, záměru využít pouze recyklovaný materiál jsem ustoupila, v této edici je použit pouze pro obálku, která je utvořena z obrazu malovaného na plátno zamýšleného od začátku právě pro ni. Každá jednotlivá kniha obsahuje drobný autorský zásah, vzájemně se od sebe jemně odlišují.

Ke sbírce poezie jsem připravila další drobnou publikaci, při jejímž zpracování jsem se snažila co nejvíce omezit nutný řemeslný zásah v kontaktu s materiálem, publikovanou též jako e-knihu s vlastním ISBN. V materiální podobě vznikl černobílý sešit formátu A5 obohacený o několik ilustrací pohybujících se na pomezí malby a kresby. Největší komplikací byla kupodivu koordinace tisku, ačkoli jsem dodala soubor již nachystaný, například s přesným a dostatečným odsazením textu pro „vzdušnost“ a „pohodlnou“ čitelnost, mnou jasně dané a definované typografické zpracování bylo několikrát narušeno vybraným studiem pravděpodobně v „dobrém úmyslu“ šetřit papír a prostor. Dosáhnout na možnost vytisknout knihu na požadovaný recyklovaný papír též nebylo snadné. Obsahově reflektuje můj osobní pohled na filozofii, proces svobodného sebevyjádření a duševní činnost ve volném esejistickém pojetí. Ve zpracování publikace jsem se inspirovala v neformálním stylu a experimentálním přístupem různých neoficiálních kultur, uměleckých skupin i jednotlivců vydávajících svá díla často navzdory materiálním, technickým, politickým i společenským podmínkám. Problematice se mi tak podařilo ve vlastní zkušenosti přiblížit, lépe ji uchopit a uvědomit si nejen její možnosti i komplikace.

Celý proces byl mnohem náročnější, než jsem si dokázala představit. Výběr textu, jeho redakce, typografická a grafická úprava, tvorba i volba obrazového materiálu, sazba a celkový design, komunikace i koordinace tisku a následné řemeslné zpracování, to vše trvalo déle, než jsem čekala. I s tvorbou obsahu a obrazového materiálu to byly stovky, možná i tisíce hodin, které jsem věnovala nejen těmto knihám, ale i své volné tvorbě a umělecké činnosti, adekvátně tuto práci zaplatit někomu dalšímu by vůbec nebylo v mých možnostech. Pravděpodobnost možnosti oficiální spolupráce na takových publikacích s nakladatelstvím je mizivá. V příloze proces příprav ilustruji a jednotlivé knížky dokumentuji fotografiemi.

Publikační projekty v prostředí nových médií

Pro bližší prozkoumání možností a mechanismů publikace tvorby v současném mediálním prostředí jsem se kromě zpracování e-knihy zaměřila na několik forem možné prezentace tvůrčí činnosti na internetu, vzhledem ke svým omezeným materiálním podmínkám i širší přístupnosti pracuji výhradně s platformami, které jsou přístupné zdarma. Blogy i sociální média reflektuji v předchozích kapitolách, v rámci své práce jsem vytvořila několik projektů, které jsem s nimi provázala. Jedním z nich je blog, původně zamýšlený jako pravidelný zápisník. Začala jsem jej psát přibližně na začátku ruské invaze na Ukrajinu v únoru 2022. Pojmenovala jsem jej prvoplánově Psaní pro mír a zveřejnila první text. Stránky jsem ilustrovala vlastními akvarely, publikované eseje, básně a zamyšlení jsou všechny jednoduše tematicky spojeny ve vyplývajícím kontextu.

Projekt je naivní snahou vyjádřit vlastní bytostný názor v situaci, kdy mediální prostředí do velké míry ovládla válečná propaganda a agresivní, vyhraněné i nenávistné obsahy. Situaci jsem se pak v pocitu bezmoci udělat cokoli jiného rozhodla „řešit“ tvorbou obsahu vlastního v duchu toho, co mi v dostupném mediálním záběru chybělo. Vnitřní motivaci, záměry i ideály jsem se snažila inspirativním a transparentním způsobem vystihnout v kratších textech, většinou v asociativní reakci na něco, s čím jsem se setkala v rámci nejen sociálních médií. Na Facebooku jsem pak pro sdílení těchto textů a souvisejících obsahů vytvořila skupinu Mír, kam jsem pozvala všechny, které mi osobní profil dovolil. Ačkoli se od té doby přidalo více než sto uživatelů (přibližně pětina z pozvaných) a někteří i mimo ty, které jsem pozvala, nedá se samozřejmě taková publikační činnost brát příliš vážně z hlediska skutečného dopadu a vlivu. Pro mne to byl a stále je jeden z důležitých sebeprezentčních, publikačních a komunikačních experimentů přímo se dotýkající podstaty selfpublishingu či samizdatu i obohacující tvůrčí aktivita.

Dalším projektem jsou stránky Vědomění. Jsou tematicky svým způsobem provázány s touto prací. Tato souvislost mi umožňuje určitou výzkumnou zkušenost nejen s tvorbou prezentace, reprezentace, sledováním autorské kongruence a jednotného záměru, kterou se inspiroji v odborné teoretické části práce. Online publikační projekt je provázán se zmíněným minimalistickým vydáním esejistické publikace, která je v odkazu dostupná na vyžádání v podobě e-knihy. Nejedná se o blog ani portfolio, hybridní forma působí spíše jako prezentace či propagace jakéhosi subjektu, ten však chybí. Jediným takovým subjektem jsem já sama jako autor, ovšem kromě možnosti přístupu zdarma k vlastním textům nic nenabízím. V esejistickém pojetí zprostředkovávám autorský vhled a pojetí některých pro mne podstatných ideálů a propojuji stránky s dalšími projekty, což se snažím posílit jejich sdílením přes Facebook i Instagram.

Dále píši a publikuji na sociálních médiích též básně (pro jejich označení používám „hashtagy“ jako „poetryagainststotality“, „rightsandfreedom“, „protectionofindividualpersonality“), jimiž se snažím přímo prolomit pro mne citelnou cenzuru a na dalším blogu prezentuji k tomuto tématu články, v nichž problematiku konkrétněji rozvádím a interpretuji, tyto projekty z poslední doby zveřejňuji převážně v anglickém jazyce. Jsou pro mne vzácnou, formativní a zásadní příomou zkušeností s empirií umění i možností sebevyjádření a selfpublishingu přímo reagovat na totalitní zneužití technologie, které je pro mne od jara tohoto roku mnohem citelnější a evidentní. Nejen na tomto základě se též po mnohých konzultacích, kterých si nepopsatelně vážím, proměnila i celá má diplomová práce a můj záměr výrazně posílil. Vybrané projekty ilustruji v příloze.

8.3. Stručně k interpretaci praktické části

Praktická část práce je provázána autorským záměrem obsáhnout různé formy svobodného sebevyjádření a uměleckými, výtvarnými i literárními prostředky za použití různých médií, technologie i technik sdílet to, co shledávám podstatným. Jak reflektuji v teoretické části, jsou to právě individuální hodnoty a ideály, osobní vztah k filozofii, co se mi stává ústředním motivem se zájmem o ochranu, posílení a uvědomění si autorské svobody i zodpovědnosti, práv a svobod v širším kontextu. Při zkoumání selfpublishingu se dotýkám jeho podstaty nejen snahou upřímně zaznamenat a sdílet niterné obsahy, ale též vztahováním se k aktuálním společenským tématům způsoby, které mi v aktuálním společenském i mediálním prostředí chybí. Reaguji nejen výběrem témat, ale i jejich formálním zpracováním, pro podporu a posílení komunikace využívám i prostředí sociálních médií. Všechny publikace, projekty i prezentace jsou doplněny autorskou výtvarnou prací, což je spojuje ještě v širším kontextu. Mým záměrem je v této činnosti pokračovat dlouhodobě a nevím, zda je vůbec možné v ní dosáhnout nějakých definitivních výsledků.

Netroufám si sama svou tvorbu hodnotit z pozice kritika, pro snahu posílit autorskou kongruenci interpretace vlastní práce však mohu zmínit některé postřehy. Přes využití sociálních médií a snahu učinit svou publikační práci interaktivní se v psaném i mluvením slovu nacházím převážně komunikující sama se sebou a skutečný dosah nebo vliv mohu jen odhadovat. Mám-li se orientovat jen podle grafů na blozích a internetových stránkách nebo reakcí uživatelů sociálních médií, musím konstatovat, že odezva je žalostně malá a to, co je pro mne středobodem zájmu, je pro společnost nezajímavé a těžko postřehnutelné. Při takovém zhodnocení však úplně chybí reflexe mechanismů současné kontinuální cenzury i svobody šíření informací, o kterých píš, jako je například personalizace. Dosah je silně omezen i mou vlastní sociální sítí a nedostatkem propagační aktivity.

Také stále cítím, že nejpodstatnější aspekty ovlivňující klíčová témata praktické i teoretické práce i současné publikační a komunikační prostředí se mi nedaří nejen dohledat v odborné literatuře, ale též v závislosti na tom jasně a dostatečně uchopit a pojmenovat. Od roku 2020 má i toto svůj vývoj a na něm mohu sledovat, jak silně se má očekávání nenaplnila, co jsem považovala za jasné a snadno uchopitelné, se mi stalo největší komplikací. Například na první pohled jasná, definovaná a dobře známá historie i ochrana autorství či svobody slova nebo „stabilní“ možnosti publikačního procesu. Zdánlivě naopak jsem objevila širší významy selfpublishingu i ve vlastní umělecké tvorbě a jeho nedocenitelné možnosti a schopnosti reagovat na vytěsňené informace, reference, reprezentace, chybějící místa v mediální i společenské komunikaci.

Z tohoto pohledu pro mne má největší význam má publikační činnost poslední doby, kterou přímo reaguji na citelnou kontinuální cenzuru, kterou jsem v průběhu práce „nahmatala“, nedokáži je však sama dostatečně prokázat. V současnosti si nejsem jista, zda tyto v anglickém jazyce psané projekty vydám v materiální podobě, jaká mne čeká odezva, nemám prokazatelné hledisko umožňující mi exaktně hodnotit jejich obsah, dosah nebo efekt. Pro mne však mají nezpochybnitelný význam a nedokáži si představit, že jsem jediná, kdo se tématem zabývá. Upřímné odhalování všech získaných informací, zdrojů a inspirace, jako všechna práce s chybějícím či skutečně cenzurovaným obsahem, je svým způsobem práce s paranoidní interpretací, namísto relevance provokuje zpochybnění. Inspirována pohledem psychologie se snažím v takové oblasti nedělat ukvapené závěry a důležitá nebezpečná rozhodnutí, hledat to, co je nápomocné, zároveň informace i obsahy nepotlačovat a nevytěšňovat. Pracovat na kongruenci. I z tohoto důvodu pro mne vyplývá snaha se oblastmi zabývat i z pohledu kognitivních věd a posílit komunikaci mezi různými obory jako zásadní, na což v teoretické části reaguji.

9. Závěry

Vyvozují několik závěrů, které doporučuji k dalšímu zkoumání. Kniha zůstává signifikantním médiem ve své původní podobě i řemeslném zpracování, přesto v současnosti pomyslně překonává typickou mediální a materiální formu, dokáže modelově ilustrovat situaci nových médií. Je možné ji kdykoli pojmout jako autorské umělecké dílo z pohledu interpretujícího, autora i čtenáře. Tvůrčí a publikační práce má nejrůznější projevy, je procesem, jenž zahrnuje mnoho různých referencí. Těmi mohou být jednotlivá díla, texty, autoři, jejich interpretace, samy obsahují další různé reference proměnlivého významu i objemu a všechny na sebe vzájemně působí. Jsou-li některé reference vytěsněny, neodhaleny nebo skryty, ovlivňují zásadním způsobem porozumění dílu. Forma a obsah autorské knihy jsou vzájemně provázány a v kontextu nových médií se dostává do sledovaného rámce také technologie, díky níž se možnosti nejen textové tvorby a publikace úplně proměňují a destabilizují.

Svépomocná tvorba autorské nejen umělecké publikace je při záměru dodržení určité řemeslné kvality náročný proces. Skutečnost, že je autorem, redaktorem, designérem a vůbec tvůrčím aktérem jediná osoba, má svá pozitiva i negativa a ušetřené finanční náklady se přímo úměrně projeví v čase a energii osobně do procesu investovaných. Mnohem více po své zkušenosti vnímám selfpublishing jako mnohovrstevnatý fenomén a prostředek svobodného sebevyjádření než možnost materiální úspory. Umožňuje nahlédnout a reflektovat právě i to, co je z komunikační sféry vytěsněno, stává se tak zdrojem zásadních informací ovlivňujících celý diskurz i pomyslným prostorem pro jejich sdílení. Autorská, tvůrčí a umělecká činnost, které jsem se při zpracování praktické části věnovala, mi umožnila interpretovat tyto a další poznatky, možnost využít umění jako empirickou metodu zkoumání je pro mne potvrzena. Neuznat tuto jeho funkci v situaci omezené svobody sebevyjádření interpretuji jako nebezpečné.

Selfpublishing je fenomén, který dalece přesahuje prostředí knižního trhu. Při pozorném vhledu a interpretaci jeho významu, je evidentní, že klíčová je pro něj individuální osobnost autora a je třeba nahlížet stejně tak na vnitřní motivace a záměry jako na vnější vlivy kulturního, sociálního či tržního prostředí a vzájemnost těchto vztahů. Jako výchozí hledisko pro takové zkoumání je vhodné vzít v potaz též informace interpretované kognitivní vědou, takto pracuji s konceptem svobodného, kongruentního a vědomého autorství s důrazem na jeho schopnost spojovat vnitřní a vnější svět díla, vůli zodpovědně interpretovat a nevytěšňovat informace. Tento koncept je též konstruktivní možností, jak posílit nestabilní a stále více oslabenou ochranu individuální identity, autorství jako takového, tím i osobnosti, jejich práv a svobod i vztahů, které jsou narušeny nejen komodifikací díky nutnosti i nucenosti existence v iluzivním prostředí současných médií, působení technologií a jejich totalitního zneužívání.

Svépomocná publikace vlastní autorské práce je nejen tvorbou sebe prezentace, ale určitým způsobem skýtá také možnosti vědomé i nevědomé práce se sebereprezentací, což má svou analogii v mediálním a iluzivním technologickém prostředí nejen v utváření profilů na sociálních médiích nebo používání avatarů. Z přístupu psychologie je možné vysledovat, že je užitečná snaha každou takto vzniklou (sebe)reprezentaci vědomě reflektovat, integrovat, jinak má tendenci působit subliminálně a často nežádoucím způsobem široce ovlivňovat myšlení, prožívání, pojetí sebe sama i vztahy, zkresluje chápání společenského dění. V možnostech zacházení s informacemi, čtení, interpretace i v komunikaci a sociální interakci je často tím, co je zneužíváno k manipulaci, působí zmatky a omyly. Konceptuální, ale přesto zásadní rozdíl mezi (sebe)prezentací a (sebe)reprezentací, v práci reflektuji a ve spojitosti s tímto pro mou práci klíčovým tématem interpretuji i odbornou literaturu vztahující se k tématu týkající se kognitivních věd i mediálních a technologických možností.

V souvislosti s kongruencí autorství je třeba vzít v potaz i kongruenci veřejného mediálního prostoru, jehož transparenci a odbornosti by měla být věnována mnohem větší pozornost i podpora. Jsou-li veřejnoprávní média a další struktury posilující integrativní a nestranný pohled „hlavního proudu“ v krizi, je pravděpodobné, že krizí prochází i širší společnost, právě v posílení těchto struktur může být alespoň částečné řešení celé krize. Pro kongruentní veřejný informační prostor, tedy takový, který nevytěšňuje nepohodlné obsahy a neřídí se osobními zájmy, ale záměrem chránit individuální práva a svobody, se zdá být konstruktivní posilovat vědomé a kongruentní autorství interpretace v individuálním měřítku, což lze sledovat i na projevech samizdatu, který se s fenoménem selfpublishingu překrývá. I v historii psané kultury je možné vidět převážně tendence svobodu autorství i možnosti nejen svépomocné publikace omezovat, postupné uvolňování přichází až v moderním období a ani tam není vždy přítomna, což se projevilo i u nás ve výrazné samizdatové činnosti. Zdá se, že závažné otázky, které se týkaly v minulosti hlavně svobody slova a sebevyjádření, se v současnosti týkají v mediálním prostředí také nejasně formulované svobody sdílení a šíření obsahu, ale i práva vládnout vlastní myslí, práva na autonomní rozhodování, soukromí a informovanost.

Současná situace je přes veškerou zdánlivou absolutní svobodu sebevyjádření a přístupu k informacím z mého pohledu alarmující například v nedostatečné ochraně individuální identity, autorství a vztahů, jejich provázanosti. Namísto toho jsou komodifikovány a zneužívány. V iluzivním mediálním prostředí k tomu slouží též nedostatečně vědomá a nereflektovaná tvorba (sebe)reprezentací bez snahy a podpory kongruentní interpretace. Tomu napomáhá nejasná a těžko postřehnutelná i průkazná kontinuální cenzura, skryté omezování možností svobodného sebevyjádření a sdílení informací umožňující zneužívání technologií totalitního charakteru.

Technologicky simulované a augmentované prostředí určitým způsobem přímo navazuje na to, které běžně a dlouhodobě využívá mediální produkce i postprodukce, svět internetu a počítačových her. Vzniká buď za pomoci programovacího jazyka, technologie nebo starším analogovým způsobem, při jehož využití se též běžně používá text jako základní médium, což ilustruje například existence filmového scénáře, je ale možné pomocí technologie a médií přímo působit na mozek, což sotva vystihuje dostupná odborná reflexe a definice v práci zmíněného procesu internalizace médií. Z mého pohledu je spojnici také hypnóza a celá oblast ASC, která ze svého záběru stavy rozšířeného vědomí provokované či přímo řízené technologicky pro mne nepochopitelně vyjímá. Téma, které zpracovávám, v tomto smyslu otevírá jazykové i literární vědě z tohoto hlediska příležitost navázat ještě otevřenější komunikaci s dalšími odbornými oblastmi a působit jako spojující článek, podpořit široké tendence mezioborové spolupráce, které tato oblast vyžaduje.

Během této práce jsem mimo jiné posílila své přesvědčení o tom, že přísnější cenzura není ideálním ani funkčním řešením problémů veřejného mediálního prostoru. Naopak, cestu nacházím v posílení pozornosti vůči možnostem kongruentního autorského přístupu k tvorbě, sebevyjádření i interpretaci a komunikaci všeobecně. Tento přístup je pak možné posílit ochranou a hledáním svobody i zodpovědnosti a v první řadě snahou o kongruenci, transparentci a volný přístup k informacím nejen ve vzdělávacím systému, mediálním prostoru a odborných kruzích. Patenty, obchodní, politické ani osobní zájmy nesmí být důvodem k omezení svobodné vědecké diskuze a sdílení informací. Současná nebezpečí cenzury tkví více v jejím působení na celý proces vzniku i zveřejnění a šíření díla, je těžké ji rozdělit na předběžnou a následnou, v práci zmiňuji a nabízím přívlastek kontinuální. Možnosti technologické manipulace dávno předčily adekvátní teoretickou, legislativní i společenskou odpověď.

Knížní médium dokáže většinu jevů spjatých s novými médii ilustrovat jako modelový příklad, mívá funkci předlohy, pomyslně nebo metaforicky se nachází i v základu technologicky manipulovaného obsahu, je v něm obsaženo i technologizací tvůrčího a publikačního procesu. Je zarážející a nebezpečné, že na rozdíl od čtení a interpretace evidentně mediálního obsahu, chybí v užívání nových médií jasný konceptuální přístup zohledňující a respektující primární autentické prožívání, které teprve přichází do kontaktu s iluzivním obsahem, reprezentací. Při čtení literárního díla je jasné, že charakter v knize nejsou reálné a kontakt s nimi není roven běžnému sociálnímu kontaktu, skutečným individuálním vztahům. S vnímáním dobře známých audiovizuálních forem, jako je film, konceptualita ještě neselhává, ale v každém případě je mozek určitým způsobem zprostředkovanými zážitky a mediálními obsahy programován, ačkoli jsou i vědomě reflektovány jako nesmyslné nebo zavádějící.

V závislosti na uvěřitelnosti iluzivního prostředí a možností personalizace obsahu i avatara se pak zkušenost stává pro vnímání autentickou a reálnou, nejen tím umožňuje nebezpečnou manipulaci myšlením. V současnosti je nutné přizpůsobit legislativní situaci, ale i možnosti exekutivní moci reagovat na všudypřítomný vliv a využití technologií, k němuž chybí dostatečně sdílené a zveřejněné vědecké informace. Kromě opakovaně zmíněného posílení individuálních práv a svobod je nezbytné veškerý snadno nerozpoznatelný a manipulovaný obsah jasně označovat, musí být jasné, že individuální osobnost, identita, vztahy ani osobní život nejsou komodita, herní prostředky ani prostředí a takové zacházení s nimi je porušování lidských práv a svobod. Simulace není omluvou ani legitimizací násilí a bez dostačující reflexe současné mediální a technologické situace je podporováno novodobé otroctví sloužící k zájmům těch, kteří mají přístup k potřebným nástrojům, chybí jim však zájem o osobní svobodu i zodpovědnost a skutečné hodnoty.

Anotace

Příjmení a jméno autora: BcA. Michaela Balabánová

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Kniha jako autorské umělecké dílo a možnosti i formy selfpublishingu

Jméno vedoucího diplomové práce: Mgr. Lenka Pořízková, Ph.D.

Počet znaků: 190 297

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 58

Klíčová slova: Kniha, autorské umělecké dílo, selfpublishing, sebe prezentace, sebeprezentace, sebevyjádření, autorství

Anotace diplomové práce:

V rámci této diplomové práce se zabývám uměleckou tvorbou a selfpublishingem převážně v souvislosti s knižním médiem. Během jejího zpracovávání chystám k vydání svépomocí autorskou knihu s originálním designem i ilustracemi a experimentuji s dalšími formami publikace. Mapuji celý proces tvorby a vzniku díla, příprav i možnosti vydání. Teoretickou i praktickou část práce stavím do kontextu kulturních i kognitivních věd a související informace vyhledávám také v revidovaných studiích a článcích. Zamýšlím se nad fenoménem sebeprezentace v aktuálním i historickém kontextu, nahlížím na problematiku z hlediska kulturního, uměleckého, filosofického, psychologického a částečně i sociologického, politického, ekonomického, právního a praktického i v souvislosti s komunikací všeobecně. Zkoumám současné možnosti selfpublishingu a pokouším se o srovnání se spoluprací s nakladatelem, zmiňuji práci více různých osobností, umělců, autorů knih, časopisů i unikátních projektů, které toto téma nějakým

způsobem spojuje. Vycházím z vlastního vhledu, zkušenosti i dostupných informací z relevantních zdrojů. Dostávám se k různým formám takové praxe a nacházím paralely se zdánlivě odlišnými tvůrčími, ale i psychologickými procesy, průniky do mezioborových sfér spojujících nejrůznější média. Problematiku zasazují do historického kontextu i současného technologií ovlivněného diskurzu. Teoretická a praktická část mé práce jsou vzájemně provázány, doplňují se a reagují na sebe.

Resumé

Self-publishing is a phenomenon which goes far beyond the book market. Considering the mechanisms involved, one must focus on the internal motivations and intentions of the authors as well as the external effects of the cultural, social or market space. As a starting point of this investigation, it seems appropriate to me to take the concept of free, congruent and conscious authorship into account, with an emphasis on its ability to connect the inner and outer world of the artwork and to reflect and interpret also informations which tend to be suppressed.

Self-publishing of one's own work is not only self-presentation but in a certain way also the creation of self-representation which has its analogy in the media and technological illusional space not only in context with social media profiles or avatars. From the psychological approach, it is useful to try to consciously integrate each self-representation, otherwise it tends to act subliminally and often in undesirable way. In the possibilities of interpretation, in this form, it is often what causes confusion and mistakes which enables the creation and spreading of the fake news.

In connection with the congruence of authorship, the congruence of the public media space must also be taken into account. If the public media are in crisis, it is likely that the wider society is also going through crisis and it is the strenghtening of these structures that leads to partial solutions of the crisis as whole. For a congruent public sphere, it seems effective to support conscious and congruent authorship on an individual scale, which can be traced, for example, to the restriction of possibilities of free self-expression under totalitarian abuson of technologies. Protection of individual personality connected with relationships and rights and freedoms need empowerment not only because of their comodification.

I strengthened my conviction that strict censorship is not an ideal or functional solution of the problems of the public media sphere. I find the way in strengthening attention for the possibilities of a congruent approach to creation, self-expression, interpretation and communication in general. This approach can be strengthened by searching for freedom and responsibility and, first of all, by striving for congruence, transparency and free access to informations. In my point of view, the topic I am working on opens up a great opportunity for linguistics and literary science to establish even more open communication with other profesional areas and to act as a connecting link and support trends of interdisciplinary cooperation.

Literatura

Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: ©AION CS, 2010–2021 [cit. 2023-11-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121>

ADAMS, R., BARKER, T., N, ed., 1993. *A new model for the study of the book. A Potencie of Life: Books in Society The Clark Lectures 1986-1987*. Londýn: British Library. ISBN 0712302875.

Analogon: surrealismus - psychoanalýza - strukturalismus - antropologie - příčné vědy, 1969-. Praha: Paseka. ISSN 0862-7630.

APOLLINAIRE, Guillaume. *Alkoholy*. Přeložil Petr KOPTA. Praha: Garamond, 2016. ISBN 978- 80- 7407-277-2.

BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-697-6.

BARTHES, Roland. *Smrt autora*. In *Aluze: časopis pro literaturu, filosofii a jiné*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, roč. 10, č. 3.

BLAŽEK, Radek, 2016. *Selfpublishing v českém prostředí a změny na knižním trhu s ním spojené*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Halada, Jan.

BRETON, André, 2005. *Manifesty surrealismu*. Přeložil Jiří PECHAR, přeložil Dagmar STEINOVÁ. Praha: Herrmann. ISBN 80-239-5789-9.

BRYAN, Jenny, Robert WARDY a James WARREN, ed., 2018. *Authors and Authorities in Ancient Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9781316510049.

CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2012. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada Publishing. Psyché. ISBN 978-80-247-4033-1.

COIN, A., M. MULDER a V. DUBLJEVIĆ, 2020. *Ethical Aspects of BCI Technology: What Is the State of the Art?*. *Philosophies*. 5(4), 31. Dostupné z: [doi:10.3390/philosophies5040031](https://doi.org/10.3390/philosophies5040031)

COFRÉ, R., R. HERZOG, P. A. M. MEDIANO, J. PICCINI, F. E. ROSAS, Y. SANZ PERL a E. TAGLIAZUCCHI, 2020. *Whole-Brain Models to Explore Altered States of Consciousness from the Bottom Up*. *Brain Sciences*. 10(9), 626. Dostupné z: [doi:10.3390/brainsci10090626](https://doi.org/10.3390/brainsci10090626)

COMPAGNO, Dario, 2012. Theories of Authorship and Intention in the Twentieth Century: An Overview. *Journal of Early Modern Studies*. 1(3). Dostupné z: doi:10.13128/JEMS-2279-7149-10633.

CORBALLIS C., Michael, 2010. Mirror neurons and the evolution of language. *Brain and Language*. 112(1), 25-35. ISSN 0093-934X.

ČABALOVÁ, Eliška, 2021. *Místa/knihy*. Ostrava: Fakulta umění, Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7599-214-7.

DARNTON, Robert, 1982. What is the history of books?. *Daedalus*. 111(3), 65 - 83. ISSN 1548-6192.

ECO, Umberto, 2016. *Od hlouposti k šílenství: zprávy o tekuté společnosti*. Přeložil Helena LERGETPORER, přeložil Gabriela CHALUPSKÁ, přeložil Kateřina VINŠOVÁ. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-1933-6.

ECO, Umberto, 2015. *Otevřené dílo: forma a neurčenost v současných poetikách*. Přeložil Zora OBSTOVÁ. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-1158-3.

FOUCAULT, Michel, 1994. *Diskurs: Autor ; Genealogie : tři studie*. Přeložil Petr HORÁK. Praha: Svoboda. Filozofie a současnost (Svoboda). ISBN 80-205-0406-0.

FRANCIS, Norbert, 2010. A modest proposal for a reorientation in literary studies. *LANGUAGE AND LITERATURE*. 19(3). Dostupné z: doi:10.1177/0963947010368318

GIANNOPULU, I, G BROTTTO, T. J. LEE, A FRANGOS a D TO, 2022. Synchronised neural signature of creative mental imagery in reality and augmented reality. *Heliyon*. 8(3). ISSN 2405-8440.

GLANC, Tomáš, ed., 2018. *Samizdat past & present*. Přeložil Melvyn CLARKE. Prague: Institute of Czech Literature. Czech literature studies. ISBN 978-80-246-4033-4.

GUDINAVIČIUS, Arūnas, 2015. Is self-publishing a salvation for authors?: The case of Lithuanian printed bestseller in the digital environment. *Libellarium Journal for the Research of Writing Books and Cultural Heritage Institutions*. 7(8), 47. Dostupné z: doi:10.15291/libellarium.v8i1.213

HABERMAS, Jürgen, 2000. *Strukturální přeměna veřejnosti: zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Praha: Filosofia. Morální a politická filosofie. ISBN 80-7007-134-6.

HÁJEK, Martin, 2014. *Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studie. ISBN 978-80-7419-161-9.

HALL, Stuart, 1980. Coding and Encoding in the Television Discourse. In Hall et al. (eds.) Culture, Media, Language, pp. 197–208. Hutchinson, London.

HANKS, W. F., 1989. Text and Textuality. Annual Review of Anthropology. 95-127. Dostupné z: doi:10.1146/annurev.an.18.100189.000523

HUSSERL, Edmund, 2019-. Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii. Druhé vydání. Přeložil Alena RETTOVÁ, přeložil Jakub TRNKA. Praha: OIKOYMENH. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-364-3.

HEIDEGGER, Martin, 2016. Původ uměleckého díla. Přeložil Ivan CHVATÍK. Praha: OIKOYMENH. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-207-3., s. 41

HROCH, Miloš, 2017. Křičím: "To jsem já": příběhy českého fanzinu od 80. let po současnost = I shout "That's me!" : stories of the Czech fanzine from the '80s till now. Přeložil Daniel DEVEČKA, přeložil Daphne CARR. Praha: PageFive. ISBN 978-80-270-2942-6.

JANOUŠEK, Jaromír. Psychologické základy verbální komunikace: projevy psychických funkcí ve verbální komunikaci, významová dynamika a struktura komunikačního aktu, komunikace písemná, ženská, mužská, virtuální, vnitřní kooperace a vnitřní řeč ve verbální komunikaci. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4295-3., s. 148

JAY, Stewart, 2008. The Creation of the First Amendment Right to Free Expression: From the Eighteenth Century to the Mid-Twentieth Century. William Mitchell Law Review [online]. 34(3), 773-1020 [cit. 2022-02-16]. ISSN 0270272X.

JOHNSON, Nathan, Benjamin TURNBULL a Martin REISSLEIN, 2022. Social media influence, trust, and conflict: An interview based study of leadership perceptions. Technology in Society. (68). ISSN 0160-791X.

JOST, John T., Christopher M. FEDERICO a Jaime L. NAPIER, 2009. Political Ideology: Its Structure, Functions, and Elective Affinities. Annual Review of Psychology. (60), 307-337. Dostupné z: doi:10.1146/annurev.psych.60.110707.163600

JUNG, Carl Gustav,[2001. Duše moderního člověka. Vyd. 2. Brno: Atlantis. ISBN 80-7108-213-9.

JUNG, Carl Gustav, 2010. Červená kniha: Liber Novus. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-767-1.

KANT, Immanuel, KOBLÍŽEK, Tomáš, ed. *Kritika soudnosti*. Druhé, upravené vydání. Přeložil Vladimír ŠPALEK, přeložil Walter HANSEL. Praha: OIKOYMENH, 2015. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. ISBN 978-80-7298-500-5.,

KOPECKÝ, Václav. *Knihy do rukou lidu!: Zákon o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací : Projevy a dokumenty*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949. *Malá knihovna informací*.

LIDDELL, Belinda a Laura JOBSON, 2016. The impact of cultural differences in selfrepresentation on the neural substrates of posttraumatic stress disorder. *European Journal of Psychotraumatology*. (7). Dostupné z: doi:10.3402/ejpt.v7.30464.

MCGURK, Harry; MACDONALD, John. Hearing lips and seeing voices. *Nature*, 1976, 264.5588: 746-748.

MATERNA, Jiří, [2016]. *Poezie umělého světa*. Brno: Backstage Books. ISBN 978-80-88049-62-3.

MILROY, Lesley a Matthew J. GORDON. *Sociolingvistika: metody a interpretace*. Praha: Karolinum, 2012. *Lingvistika (Karolinum)*. ISBN 978-80-246-2125-8.

NIKL, Petr, 2007. *Záhádky*. Praha: Meander. *Modrý slon (Meander)*. ISBN 978-80-86283-57-9.

NOWAK, Kristine a Jesse FOX, 2018. Avatars and Computer-Mediated Communication: A Review of the Definitions, Uses, and Effects of Digital Representations. *REVIEW OF COMMUNICATION RESEARCH*. (6). Dostupné z: doi:10.12840/issn.2255-4165.2018.06.01.015

PIORECKÝ, Karel: „Česká počítačově generovaná literatura a otázka autorství literárního textu.“ *World Literature Studies* 9, 2017, č. 3, s. 66–78.

POKORNÁ, Gábina. *V hlavě: ze zápisů mladé schizofreničky*. Praha: Práh, 2020. ISBN 978-80-7252-867-7.

POŘÍZKOVÁ, Lenka a Martina NAVRÁTILOVÁ, 2015. *Literární a knižní kultura v digitálním věku*. Olomouc: Vydavatelství Filozofické fakulty UP. ISBN 978-80-87895-49-8.

POŘÍZKOVÁ, Lenka, 2014. *Přátelský podvod: mystifikace (nejen) v české literatuře 20. století*. Praha: Academia. *Literární řada*. ISBN 978-80-200-2398-8.

ROGERS, Carl R., 2007. The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*. University of Chicago, 44(3), 240 – 248. Dostupné z: doi:10.1037/0033-3204.44.3.240

RÜSCH, Nicholas a Markus KÖSTERS, 2021. Honest, Open, Proud to support disclosure decisions and to decrease stigma's impact among people with mental illness: conceptual review and meta-analysis of program efficacy. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol.* 9(56), 1513-1526. Dostupné z: doi:10.1007/s00127-021-02076-y

TAGLIAZUCCHI, Enzo, 2022. Language as a Window Into the Altered State of Consciousness Elicited by Psychedelic Drugs. *Frontiers in Pharmacology*. (13). ISSN 1663-9812. Dostupné z: doi:10.3389/fphar.2022.812227

WHITE, T. (2014). The Evolution of Artists' Publishing. *Art Documentation: Journal of the Art Libraries Society of North America*, 33(2), 227–242. <https://doi.org/10.1086/678548>

WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6.

Weby:

Blogový román [online]. [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <http://data.idnes.cz/BlogovyRoman/index.html>

Prezentace umělce [online]. [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://www.lm.pl/imprezy/wyklad-prof-slawomira-kuszczaka-i-prezentacja-ksiazkiartystycznej>

Slovensko píše román [online]. [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <http://slovenskopiseroman.sk>

Přílohy

Tabulka k rozsahu práce v rámci selfpublishingu

	Redakce	Typografie	Ilustrace	Design	DTP	Řemeslné zpracování	Materiál na knihu	Celkem hodin
Sbírka poezie	50 h	30 h	Autorské	50 h	30 h	1 h	120 Kč	160
Jednoduchý sešit	50 h	50 h	70 a více h	20 h	10 h	0,3 h	60 Kč	200
Internetový projekt	50 h a více	50 h a více	Autorské	10 h	0 h	0 h	0 Kč	110 a více

Poznámka k tabulce:

Uvedené hodnoty jsou přibližné, v případě internetových projektů je objem práce na nich neuzavřený, na jejich tvorbě dále pokračuji. K tržní ceně práce je možné se „dopočítat“ vynásobením celkového počtu hodin danou hodnotou hodinové mzdy profesionála, což se v současnosti pohybuje přibližně mezi 250 Kč až 500 Kč. V případě ilustrací je hodnota těžko vyčíslitelná, pro sbírku poezie jsem použila například svou dlouhodobou autorskou tvorbu, sbírka má pro mne tedy také funkci specifické prezentace výtvarné práce.

V tabulce vůbec nehodnotím tvorbu obsahu obou publikací ani svou dlouhodobou uměleckou činnost a práci v duševní oblasti, s níž jsou všechny projekty včetně jejich ilustrací provázány. Z mého pohledu není možné odpovídajícím způsobem takto kvantifikovat oblasti jako je řemeslná i vědecká zkušenost, odborné vzdělání či prostě „know-how“, proto se o to ani nepokouším. Tyto sféry nahlížím v širokém interpretačním rámci se snahou o zachování subjektivní kongruence a právě pro jejich multidimenzionální povahu směřuji svou pozornost k práci s nimi.

Fotodokumentace jednotlivých projektů

Obrázek 1:

Obraz připravený speciálně pro obálku sbírky poezie, akryl na plátně,
30 cm x 15 cm, 2020

Obrázek 2:

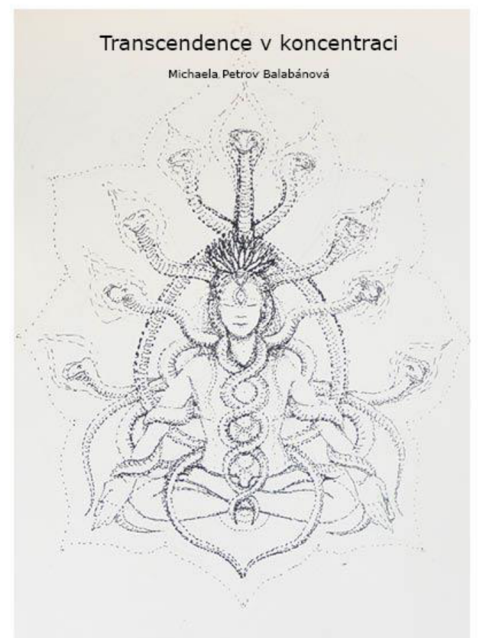
Finální verze obálky sbírky poezie

Obrázek 3:

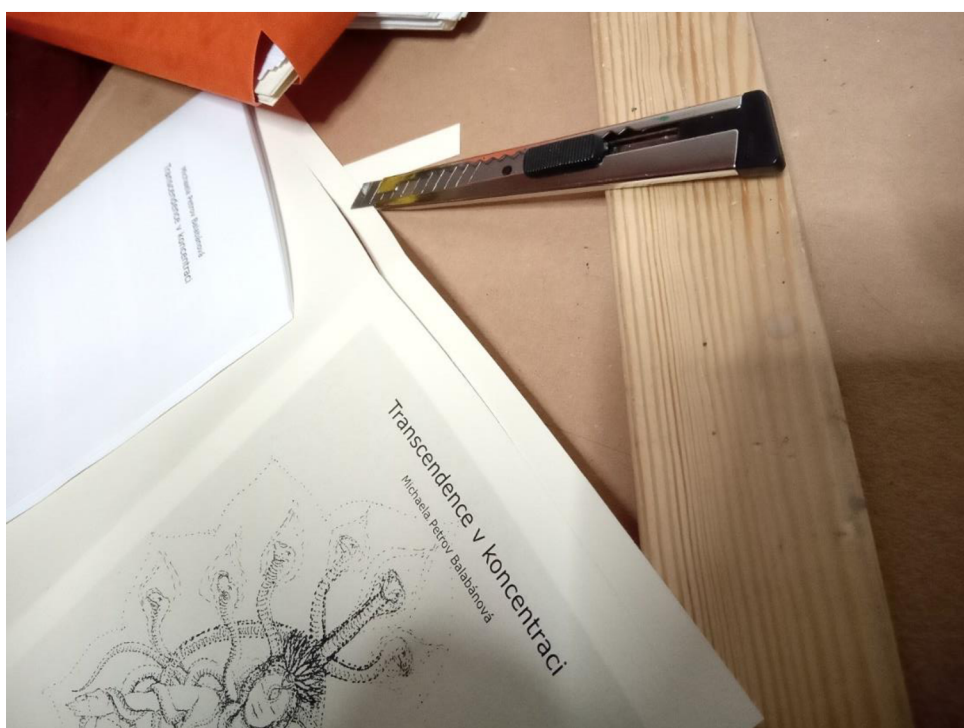
Kresba připravená pro obálku esejistické publikace, tužka a fix na papíře, A4

2022
selfpublished experimental

Obrázek 4:

Finální verze obálky eseje

Obrázek 4 a 5:

Zpracovávání vytištěného materiálu, chystání publikace, ořez

Obrázek 6:

Řazení a sešívání listů, svazování

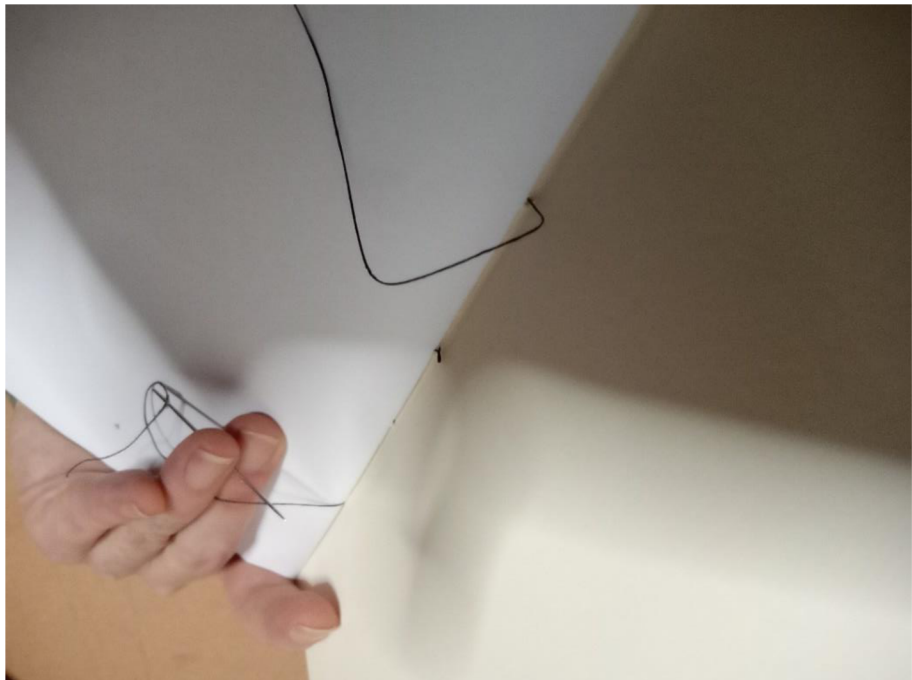
Obrázek 7:

Lepení hřbetu

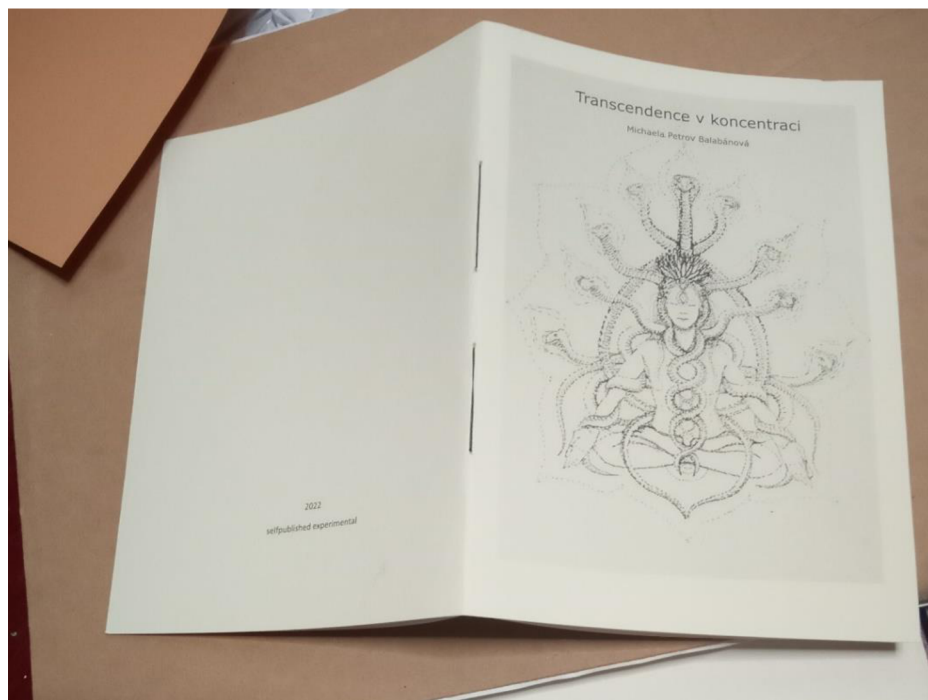
Obrázek 9 a 10:

Vsazování do kartonového přebalu, dokončování materiální podoby sbírky poezie

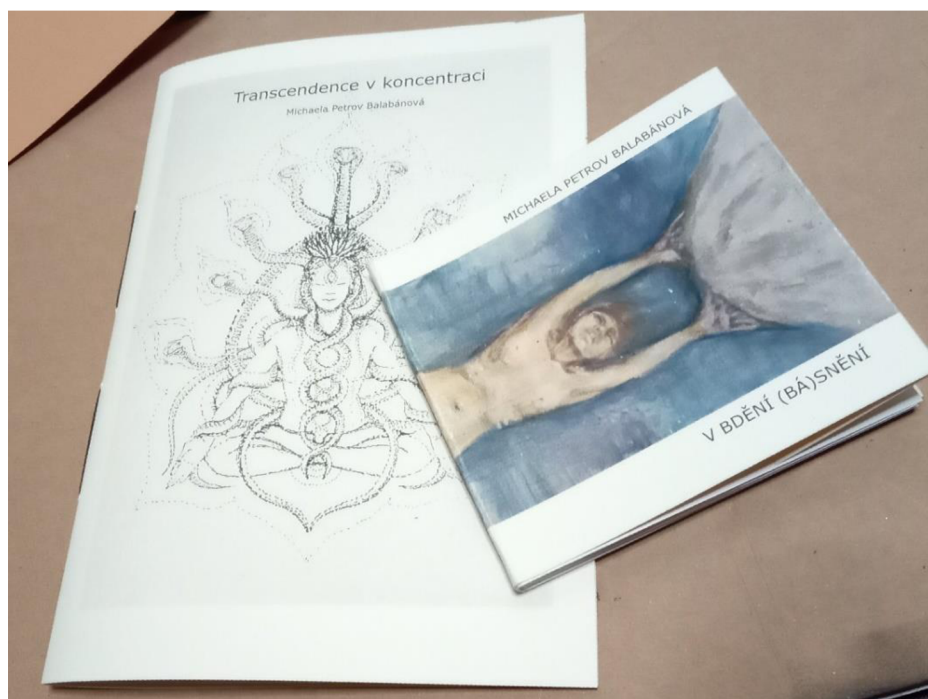
Obrázek 11:

Jednoduché sešívání esejistické publikace

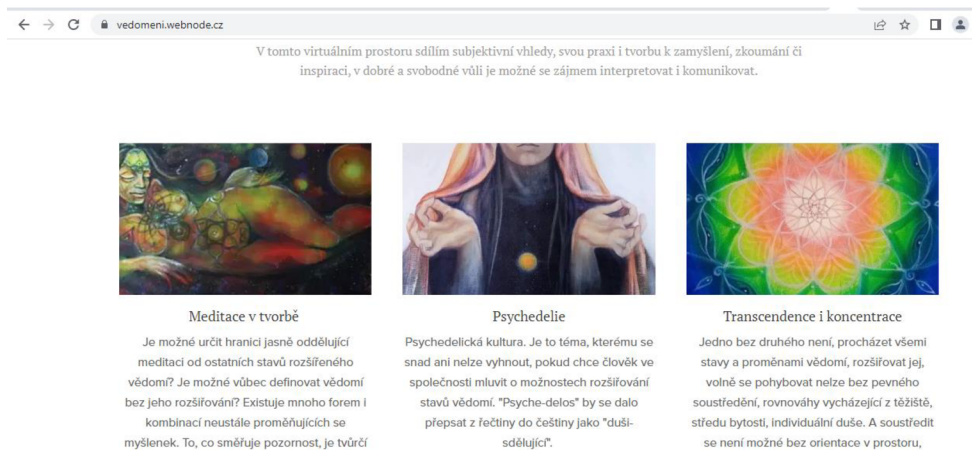
Obrázek 12:

Dokončování esejistického „sešitu“

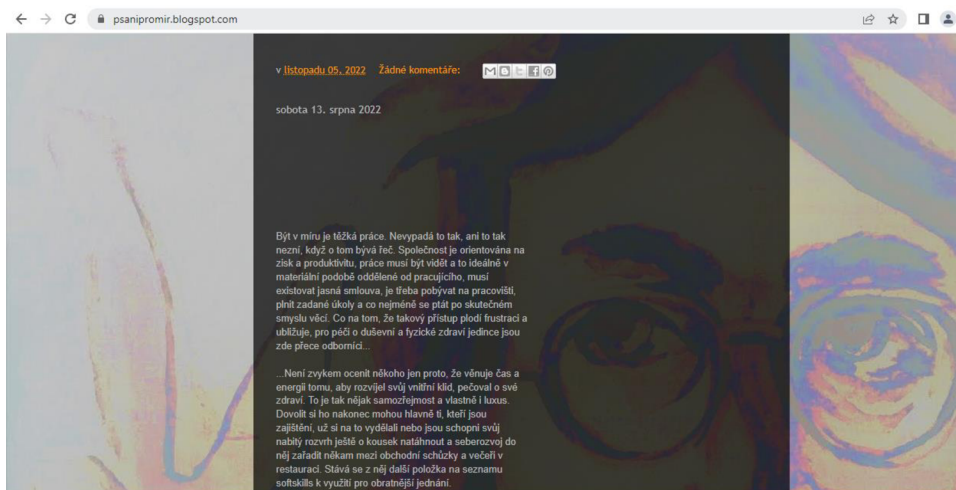
Obrázek 13:

Připravené publikace

Obrázek 14:

Internetový projekt Vědomění dostupný na:
www.vedomeni.webnode.cz

Obrázek 15:

Internetový blogový projekt Psaní pro mír dostupný na:
www.psanipromir.blogspot.com

Obrázek 16 a 17:

Ukázka z projektu Poetryagainsttotality sdíleného přes sociální média